ČEKATELSKÁ ZKOUŠKA

TOMÁŠ VÍTEK (ED.)

• POSLÁNÍ • CHARAKTER • BROWNSEA • TROCHU LEPŠÍ SVĚT • KAŽDÉ DÍTĚ JE JEDINEČNÉ • DVOUKOLÁK • KAŽDÉ DÍTĚ JE JEDINEČNÉ • PŘIZPŮSOBENÍ PROGRAMU • MOTIV A MOTIVACE • VÝVOJ DÍTĚTE • PSYCHOLOGIE • MOTIV A MOTIVACE • ZPĚTNÁ VAZBA • TREST • ODMĚNA • PŘIZPŮSOBENÍ PROGRAMU • MOTIV A MOTIVACE • ZPĚTNÁ VAZBA • SEBEPOZNÁNÍ • RODINA • TÝM • METODA • SLIB • ZÁKON • STEZKA • PSYCHOLOGIE • DRUŽINA • OSOBNÍ VÍZE • METODA • VYSTŘÍLENÝ PRACH • VZOR • DRUŽINA • OSOBNÍ VÍZE • METODA • VYSTŘÍLENÝ PRACH • SEBEROZVOJ • ODBORKY • CÍLE A PROSTŘEDKY • KOMUNIKACE S RODIČI • ZÁVODY • ODBORKY • CÍLE A PROSTŘEDKY • KOMUNIKACE S RODIČI • SKAUT.CZ • SEBEHODNOCENÍ • ÚKOLY • KŘIŽOVATKA • SKAUT.CZ • PLÁN A JEHO HODNOCENÍ • ÚKOLY • KŘIŽOVATKA • SKAUT.CZ • INFORMACE O AKCÍCH • PRÁCE S NÁŘADÍM • VNITŘNÍ POJMY • INFORMACE O AKCÍCH • PRÁCE S NÁŘADÍM • BEZPEČNOST NA AKCÍCH • VÁŽNÉ STAVY • PRÁCE S RIZIKY • BEZPEČNOST NA AKCÍCH • VÁŽNÉ STAVY • PRVNÍ POMOC • PORANĚNÍ • POKLADNA • PRÁCE S RIZIKY • PRVNÍ POMOC • PORANĚNÍ • POKLADNA • PŘEDPISY • MAJETEK • STRUKTURA • VNITŘNÍ POJMY • PŘEDPISY • MAJETEK • STRUKTURA • PRÁCE S JEJÍ ŘEŠENÍ • PRÁVNÍ OSOBNOST • KRIZE A JEJÍ ŘEŠENÍ • PRÁVNÍ OSOBNOST • HOSPODAŘENÍ • ODPOVĚDNOST • HOSPODAŘENÍ • DOKLADY • SKAUTSKÉ STŘEDISKO • ODPOVĚDNOST • DOKLADY • SKAUTSKÉ STŘEDISKO • STANOVY •

ČEKATELSKÁ ZKOUŠKA
VYDAL: JUNÁK — ČESKÝ SKAUT Z. S.
TISKOVÉ A DISTRIBUČNÍ CENTRUM

ISBN 978-80-7501-100-8

SKAUT

Čekatelská zkouška

1. aktualizovaný dotisk
2016

Milý čtenáři,

do této chvíle jsi na své skautské stezce prošel mnohými dobrodružstvími v družině a oddíle, prožil jsi řadu nočních hlídek a her na táborech, potkal řadu zajímavých a zkušených lidí a při tom všem jsi se jistě naučil spoustu věcí, které jsou užitečné jak při skautských činnostech, tak i v osobním životě.

To, že držíš v rukou tuto publikaci, je důkazem, že chceš brzy udělat na své stezce další pořádný krok. Jsi vyspělý a zkušený natolik, že ti vedoucí oddílu chce svěřit další úkoly, budeš řídit schůzky, pomáhat při vedení výprav, mít na starosti některé větší akce družiny nebo i oddílu. Jsi tedy připraven nést i odpovědnost, která je s těmito úkoly spojena. To vše a mnohem více popisuje tzv. spoluúčast na vedení oddílu, ke kterému tě opravňuje získání čekatelské zkoušky.

Snahou autorů této publikace je poskytnout ti v jisté stručnosti dobrý základ znalostí k tomu, abys u této první zkoušky v činovnickém vzdělávání uspěl. Každá kapitola shrnuje nezbytné minimum z daného oboru, vysvětluje důvody a popisuje, jak postupovat v praxi. Jednotlivých praktických přístupů může být samozřejmě víc. Vnímej tedy tento text jako základ, který je třeba aktualizovat následnou praxí, ověřováním a skutečným používáním. V rámci přípravy na jednotlivé obory vzpomeň i na to, co jsi se naučil a zkusil ve své praxi. Získal jsi řadu důležitých zkušeností, které nelze předat psaným textem a pro další působení u oddílu jsou nesmírně důležité.

Věřím, že složení čekatelské zkoušky s touto publikací v ruce a za pomoci instruktorského sboru kvalitního čekatelského kurzu nebude žádný problém. Nezapomeň však, že složením zkoušky všechno neskončilo. Ba naopak, právě mnoho nového a zajímavého začíná. Nepřestávej se učit, získávat nové zkušenosti a poznatky. Tvoje skautská práce v oddíle a družině tak bude daleko kvalitnější a věř mi, že ti bude přinášet i mnohem větší radost.

Závěrem bych rád poděkoval všem autorům jednotlivých kapitol a stejně tak i kolektivu odborných recenzentů, že díky jejich úsilí a odborné péči dopomohli ke vzniku této publikace.

Pardubice
24. května 2016

Jan Stejskal – Johan
vůdce skautské školy Stříbrná řeka

OBSAH

Idea a historie skautingu

Předmluva 4
O čekatelské zkoušce 9
1.1 Být skautem 14
1.2 Historické základy 14
1.2.1 Robert Baden-Powell a skauting 14
1.2.2 Ernest Thompson Seton a woodcraft 15
1.2.3 Antonín Benjamin Svojsík a český skauting 16
1.2.4 Rozvoj skautingu a jeho další osudy 16
1.3 Charakter, poslání a principy skautingu 18
1.3.1 Charakter a poslání skautského hnutí 18
1.3.2 Tři základní principy skautingu 19
1.4 Skautský zákon a slib 22
1.4.1 Skautský zákon 22
1.5 Skautské heslo a denní příkaz 24

Psychologie a pedagogika

2.1 Poznávání dětí 28
2.1.1 Jaké jsou dnešní děti 28
2.1.2 Poznávání dětí v oddíle a družině 32
2.1.3 Děti se speciálními potřebami 34
2.2 Přizpůsobení programu různě starým dětem 37
2.2.1 Vývoj myšlení 37
2.2.2 Vývoj pozornosti 40
2.2.3 Vývoj morálního usuzování 42
2.2.4 Spolupráce chlapců a dívek v různém věku 45
2.2.5 Další specifika věkových kategorií 47
2.3 Motivace dětí 49
2.3.1 Odměna 52
2.3.2 Trest 53
2.3.3 Vzor 55
2.4 Vztahy v družině a v oddíle 58
2.4.1 Družina jako tým 58
2.4.2 Šikana 61
2.5 Zpětná vazba 63
2.5.1 Zpětná vazba a její zprostředkovávání 64
2.5.2 Zpětná vazba a její přijímání 66
2.6 Sebepoznání a seberozvoj 68
2.6.1 Silné stránky a rezervy 69
2.6.2 Motivy pro práci s dětmi a pro oddíl 69
2.6.3 Osobní cíle 70

3.1	Skautská výchovná metoda	74	Metodika
3.1.1	Slib a zákon	75	
3.1.2	Učení se zkušeností	76	
3.1.3	Družina	78	
3.1.4	Symbolický rámec	79	
3.1.5	Příroda	82	
3.1.6	Program osobního růstu	83	
3.1.7	Dospělí průvodci	84	
3.2	Práce s nástroji skautské výchovy	86	
3.2.1	Stezka	87	
3.2.2	Odborky	90	
3.2.3	Skautské závody	91	
3.2.4	Časopisy	93	
4.1	Cíle	99	Plánování
4.2	Prostředky	101	
4.3	Časový plán (scénář)	105	
4.4	Rozdělení úkolů	107	
4.5	Vyhodnocení plánu	108	
5.1	Komunikace s dětmi a vedoucími	114	Komunikace
5.2	Komunikace s rodiči	115	
5.3	Komunikace mimo oddíl	117	
5.4	Skautské informační zdroje	118	
5.4.1	www.krizovatka.skaut.cz	118	
5.4.2	www.teepek.cz	120	
5.4.3	www.rovernet.cz	120	
5.4.4	www.skaut.cz	120	
5.4.5	Sociální sítě	121	
5.4.6	SkautIS	121	
5.4.7	Časopisy, metodiky, příručky	122	
6.1	Rizika a pravidla bezpečnosti	124	Bezpečnost
6.1.1	Snižování rizika při činnostech	126	
6.2	Bezpečnost na akcích	128	
6.2.1	Předcházení rizik při plánování programu	128	
6.2.2	Bezpečnost při aktivitách v klubovně	130	
6.2.3	Bezpečnost při sportovních aktivitách	131	
6.2.4	Bezpečnost při koupání	132	
6.2.5	Bezpečnost při výpravách a hromadných přesunech	133	
6.3.	Práce s nářadím a nástroji	137	
7.1	Obecné zásady poskytování první pomoci	146	Zdravověda
7.2	Poruchy vědomí, bezvědomí	147	
7.3	Resuscitace	148	
7.4	Dušení	148	
7.5	Krvácení, rány	149	
7.6	Ostatní	151	
8.1	Junák jako osoba právně jednající	158	Základy práva
8.2	Jednání za Junák	159	
8.3	Odpovědnost za škodu	160	
8.4	Odpovědnost za přestupek	162	
8. 5	Trestní odpovědnost	163	
8.6	Další předpisy důležité pro oddílovou činnost	164	
9.1	Pokladna oddílu	168	Základy hospodaření
9.1.1	Prvotní doklady	169	
9.1.2	Pokladní doklady	172	
9.1.3	Pokladní kniha	174	
9.2	Hospodaření malé akce	175	
9.3	Majetek ve správě oddílu	177	
10.1	Skautské středisko	180	Organizace
10.2	Stanovy Junáka	184	
	Literatura	188	
	Autoři textů	192	

O ČEKATELSKÉ ZKOUŠCE

Vzhledem k tomu, že hlavním cílem této příručky je napomoci vám k úspěšnému složení čekatelské zkoušky, je na místě několik základních informací. V následujících řádcích se dozvíte, k čemu vlastně tato zkouška slouží a opravňuje, co zahrnuje a jak ji lze získat.

Co je čekatelská zkouška a k čemu slouží

Čekatelská zkouška je základním stupněm činovnického vzdělávání v Junáku. V současné době jsou obecně vnímaným předstupněm činovnického vzdělávání rádcovské kurzy, mnohdy zakončené i nějakou zkouškou. Teprve čekatelská zkouška je však jednotně vymezenou činovnickou kvalifikací poskytující vám v celém Junáku určitá oprávnění.

Čekatelská zkouška by měla osvědčit, že jste, jakožto její držitelé, schopni svou činností pod vedením kvalifikovaného vedoucího oddílu přispět k rozvoji dětí při skautském programu a zároveň jim neuškodit.

Jako držitelé čekatelské zkoušky (dále budeme používat pojem „čekatelé“) tedy budete oprávněni spolupůsobit při vedení oddílu. Tím se rozumí zejména podílení se na plánování a realizaci oddílového programu a péči o členy oddílu, případně i podíl na řízení chodu oddílu.

Stejně tak se má za to, že jakožto čekatelé zvládnete zajistit krátkodobou oddílovou akci (podle pokynů vedoucího oddílu). Konkrétní rozsah výše uvedeného spolupůsobení pak záleží na rozhodnutí vedoucího oddílu, a to podle potřeb a zvyklostí daného oddílu a podle vašich schopností a zkušeností.

Složení čekatelské zkoušky vás také opravňuje (za splnění i dalších podmínek) k dalšímu získávání skautských kvalifikací, typicky například vůdcovské zkoušky (již opravňující k samostatnému vedení oddílu a tábora).

Jak získat čekatelskou zkoušku

Chcete-li se ucházet o složení čekatelské zkoušky, musíte splňovat vstupní podmínky dle Řádu pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka, a to:

A. věk nejméně 15 let,
B. souhlas vedoucího střediska a vyjádření vedoucího oddílu, ve kterém je uchazeč členem,
C. vyjádření lékaře o zdravotní způsobilosti pro práci s dětmi (ne starší než 12 měsíců, toto potvrzení se nevyžaduje u lékařů a pedagogických pracovníků),
D. čestné prohlášení o bezúhonnosti (čistý trestní rejstřík, není evidován z důvodu drogové závislosti atd.),
E. znalosti skautské stezky přiměřené věku (potvrzuje vedoucí oddílu).

Získání čekatelské zkoušky je pak podmíněno tím, že zkušební komisi prokážete, že máte kompetence [A] – tedy znalosti, schopnosti a dovednosti nezbytné pro zdárné spolupůsobení při vedení oddílu. Pokud jednotlivé konkrétní kompetence budete mít, znamená to, že budete ve své skautské praxi postupovat tak, že dětem neuškodíte (třeba i vinou své neznalosti či podcenění něčeho) a také přispějete k jejich rozvoji.

Úplný přehled kompetencí, které se při čekatelské zkoušce ověřují, najdete v závěru této kapitoly. Pro základní představu si řekněme, že pokrývají nejdůležitější oblasti skautské práce s dětmi, tedy základy bezpečnosti, zdravovědy a zajištění akcí, základy pedagogiky a psychologie, metodiku programu, nejdůležitější komunikační dovednosti, základy práva, hospodaření a vhled do organizace Junáka, a protože jsme skautskou organizací, tak samozřejmě i informace o historii, poslání a principech skautingu jako výchovného hnutí.

Příprava na čekatelskou zkoušku

Na složení čekatelské zkoušky se můžete připravovat různými způsoby. Pravděpodobně nejlepším způsobem přípravy je účast na některém **čekatelském lesním kurzu.** Čekatelské lesní kurzy (ČLK) jsou oficiální vzdělávací akcí Junáka s garantovanou kvalitou co do složení realizačního týmu (vůdce a instruktorů) i například minimální délky trvání. Každý ČLK musí obhájit každoročně svou kvalitu prostřednictvím projektu, který schvaluje zpravodaj pro vzdělávání činovníků Junáka. Na ČLK tak máte k dispozici dostatek času i zkušených instruktorů, kteří vám pomohou nejen se připravit na samotnou zkoušku, ale mohou vás motivovat do další skautské i neskautské činnosti, zprostředkovat řadu zážitků a s ostatními účastníky můžete navázat cenné kontakty a získat inspiraci.

[A] Slovo kompetence je souhrnný název znalostí, dovedností, schopností a postojů, které člověk musí mít, pokud chce (je oprávněn) vykonávat nějakou práci.

Druhou možností je připravovat se na **čekatelském kurzu.** Tyto „nelesní“ kurzy mohou mít rovněž kvalitní tým instruktorů a lektorů, nicméně oproti ČLK nejsou podmínky pro jejich pořádání tak přísné, a tudíž je zde o něco nižší „záruka kvality“. Rovněž bývají čekatelské kurzy často kratší než ČLK, mohou být například víkendové. Nicméně v případě kvalitního realizačního týmu jsou i tyto kurzy dobrým způsobem přípravy na čekatelskou zkoušku.

Konečně třetí možností je **samostatná příprava,** zpravidla s podporou vedoucího oddílu nebo dalších činovníků. Poměrně malý rozsah kompetencí čekatelské zkoušky tento způsob přípravy umožňuje a lze si její kompetence i samostatnou přípravou a vlastní praxí osvojit. Podle názoru autora této kapitoly je však samostatná příprava spíše „nouzovou“ variantou, a je-li to možné, je vždy lépe volit čekatelský kurz nebo čekatelský lesní kurz. Tyto způsoby vás vždy na práci v oddíle připraví výrazně lépe a přinesou vám více podnětů a nápadů než pouhé samostudium.

Průběh zkoušky – ověřování kompetencí čekatele

Po ukončení své přípravy (vzdělávání se) předstoupíte před zkušební komisi, která má za úkol ověřit, zda požadované „čekatelské“ kompetence opravdu máte.

Zkušební komise je složena z předsedy a několika dalších členů, kteří k ověřování kompetencí mají požadovanou kvalifikaci, dostatečné odborné znalosti, pedagogické předpoklady a zkušenosti.

Ověřování vašich kompetencí („zkoušení“) pak probíhá různými způsoby podle požadavků zkušební komise, například ústním pohovorem, vyřešením nějaké modelové situace, písemným testem, zpracováním nějakého úkolu či projektu, účastí na nějaké aktivitě apod.

Pokud u ověření kompetencí uspějete a zkoušku složíte, budete mít jakožto čekatelé právo nosit na středu vaší levé kapsy čekatelský odznak (dle Krojového řádu Junáka). Zároveň obdržíte od pořadatele zkoušky (v praxi nejčastěji od předsedy zkušební komise) i písemný doklad (osvědčení čekatele, „čekatelský dekret“) prokazující, že jste zkoušku složili.

Věříme, že vám k úspěšnému završení první části činovnické cesty pomůže i tato příručka, a přejeme hodně úspěchů a chuti do mnohdy nelehké práce skautského vychovatele.

Idea a historie skautingu

V následující kapitole si zkusíme říci, čím se skauting od ostatních organizací pro mládež odlišuje, co jej charakterizuje. Představíme si příběhy, které stály na jeho počátku, ukážeme si na příkladech, jak je skautská myšlenka silná, a pak se podíváme hlouběji na poslání a principy skautingu a na to, jak s nimi souvisí skautský zákon a slib.

Informace v této kapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[1]** víte, co je podstatou skautingu, **[2]** znáte historii skautingu a jeho vztahu ke společnosti.

Na základě nejen tohoto textu a vlastních úvah, ale i vašich dosavadních prožitků ve vašem skautském společenství, diskusí s vedoucím oddílu nebo lektory a instruktory čekatelského kurzu byste měli následně prokázat, že: **[1]** se ztotožňujete s třemi principy a posláním skautingu, **[3]** dokážete vysvětlit, proč jste skautem/skautkou, a že se dokážete za skauting postavit.

1.1 Být skautem

Co vlastně znamená být skautem? Je to více než informace, že jsem členem skautské organizace? Patrně ano, protože řeknu-li, „jsem skaut/skautka“, znamená to, že se se skautskými principy ztotožňuji více, než když řeknu „chodím do skautského oddílu“. Obdobně pokud je někdo ochránce přírody, tak si pod tímto pojmem představíme zpravidla někoho, kdo se snaží přírodu chránit a pečovat o ni, a už je vedlejší, zda dotyčný (a jestli vůbec) je členem nějakého svazu ochránců přírody.

Skaut v pravém slova smyslu tedy bude někdo, kdo bere hodnoty a principy, na nichž je skauting postaven, za své. Je s nimi srozuměn a snaží se žít a konat podle nich.

Skauti tvoří skautské hnutí. Pojem „hnutí“ se dá vyložit jako široké seskupení lidí, kteří mají podobné smýšlení, ideály a cíle. Zatímco organizace je formální, strukturovaná skupina lidí (členů) s jasným účelem existence. Skautské hnutí si tedy můžeme představit jako všechny skauty na světě, které spojují myšlenky a ideály skautingu. Za účelem jejich prosazování se skauti sdružují do organizací, jak mezinárodních zastřešujících, tak i národních (jakou je třeba Junák). Tyto organizace mají za úkol zajistit fungování oddílů, kurzů, pořádání akcí a další podporu skautingu.

Skautské hnutí je jedinečné. Je postavené na silných a nadčasových ideálech oslovujících široké skupiny lidí natolik, že se brzy rozšířilo do celého světa, existuje více než 100 let, přežívalo i za nepříznivých podmínek, jako jsou totality, a za dobu své existence jím prošlo více než půl miliardy lidí. Co k tomu přispělo, si zkusíme popsat v dalších kapitolách.

1.2 Historické základy

Nejprve pár slov o tom, kde se skauting vlastně vzal.
Český skauting je netypický v tom, že vychází z více historických zdrojů.

1.2.1 Robert Baden-Powell a skauting

Zakladatelem skautského hnutí je Robert Baden-Powell (1857–1941). Tento britský voják a válečný hrdina měl od mládí velmi dobrodružnou povahu, což se projevovalo i tím, že si už jako dítě hrál na zvěda (angl. scout) ve školních zahradách. Tato povaha a touha poznat svět jej přivedla do britské koloniální armády, kde vynikal svými schopnostmi průzkumníka a také tím, že byl schopen efektivně předávat své znalosti a zkušenosti ostatním vojákům a zavádět do praxe dosud nevídané věci a postupy. Časem o tom napsal dokonce i příručku (pro vojenské zvědy). V pozdějších letech svého vojenského působení si při obraně obléhané pevnosti Mafeking v dnešní Jihoafrické republice uvědomil a také ověřil, že i děti umí být velmi samostatné a schopné, když je využíval jako spojky pro předávání informací nebo jako ošetřovatele.

Po návratu do vlasti Robert Baden-Powell zjistil, že britské děti baví hrát si na vojenské zvědy (stejně jako v mládí jeho). Zároveň však chtěl děti získat pro myšlenky míru a porozumění. Už při svém vojenském působení si totiž všiml, že děti místních obyvatel nemají žádný problém hrát si a mluvit s dětmi koloniálních vojáků, ačkoliv mezi dospělými existovala sociální bariéra a někdy i nepřátelství. Proto Baden-Powell očekával, že oproti dospělým budou děti a mládež nacházet „společnou řeč“ mnohem snadněji. Při vymýšlení skautingu, jeho poslání a ideálů tedy využil dětskou touhu po dobrodružství a pobyt v přírodě a zároveň pracoval s ideály rytířskosti (se vzorem sv. Jiří coby patrona skautů). Vše podstatné shrnul v nové příručce Scouting for Boys určené pro mládež a v roce 1907 uspořádal pokusný tábor na ostrově Brownsea. Tohoto tábora se účastnilo 20 chlapců z různých sociálních vrstev a tábor se osvědčil; dnes tento tábor vnímáme jako počátek skautského hnutí.

1.2.2 Ernest Thompson Seton a woodcraft

Nezávisle na Robertu Badenu-Powellovi působil ve Spojených státech Ernest Thompson Seton (1860–1946). Obdobně jako Baden-Powell měl i tento spisovatel a ilustrátor za to, že klíčový pro vývoj osobnosti je dětský věk. Nicméně Seton dospěl k tomu, že přísná společenská pravidla vyžadovaná po dětech pokřivují dětskou osobnost a samostatnost, zvláště pak při životě ve městech, daleko od přírody. Proto propagoval myšlenku woodcraftu (lesní moudrosti) a na začátku 20. století (1902) vytvořil v Americe základy woodcrafterského hnutí pro mládež založeného na úctě k přírodě a jejím poznávání, získávání zálesáckých dovedností a respektu k původním národům Ameriky. Pro Setona totiž představovali právě příslušníci původních národů Ameriky vzor, ve kterém se mísila volnost, všestranná dovednost, respekt k přírodě a bližním, odvaha a spravedlnost. Zároveň byl ve své době svědkem přeměn americké společnosti směrem k materialismu (orientaci na úspěch a byznys), což bylo spojeno mimo jiné se ztrátou důrazu na morální vlastnosti, s ničením přírodních zdrojů a potlačováním původních národů.

Jak je vidět, Baden-Powell i Seton považovali za vhodné věnovat se cíleně výchově a rozvoji osobnosti dětí a mládeže. Konkrétní pojetí a to, na co je třeba klást důraz, však bylo u obou odlišné, a ač oba zpočátku spolupracovali, brzy se ve svých cestách rozešli. Baden-Powell založil skauting na křesťanských hodnotách, úctě k řádu a formálním autoritám.

Ve svém programu kladl důraz na výchovu k řádnému občanství a vlastenectví. Seton naopak stavěl na rozvoji individuality, včetně duchovního života bez vztahu ke konkrétnímu náboženství (církvi), ve svém programu stavěl na vzoru života přírodních národů. Tyto dva směry tedy brzy šly svými vlastními cestami a český skauting je jedním z mála, kde jsou uplatněny oba.

1.2.3 Antonín Benjamin Svojsík a český skauting

Do českých zemí přivedl skauting Antonín Benjamin Svojsík (1876–1938), středoškolský učitel z Prahy. Skauting ho oslovil a následně se s ním seznámil blíže při vlastní návštěvě Anglie. Na podzim roku 1911 vytvořil první malý oddíl ze svých studentů. V létě 1912 se pak uskutečnil první skautský tábor na Humpolecku nedaleko Orlovské myslivny. Orlovská myslivna stojí dodnes, toto památné místo pro český skauting se využívá jako skautská základna a kromě nedalekého prvního skautského tábora se zapsala do historie i tím, že právě zde vznikala „bible českého skautingu", Základy junáctví. Sama příručka Základy junáctví pak byla jedinečná ve své podrobnosti a komplexnosti a také v tom, že Svojsík pro ni získal coby spoluautory přední osobnosti vědy a kultury své doby.

V českém skautingu se prolínají jak myšlenky „klasického" skautingu Baden-Powella, tak myšlenky woodcraftu propagovaného E. T. Setonem. V důsledku toho najdeme v českém skautském prostředí jak prvky klasického skautingu jako nástupy, úctu ke státní vlajce, pravidelné uspořádání stanů „do podkovy" či „do čtverce", skautské kroje, tak prvky woodcraftu, jako je veškerá indiánská symbolika (totemy, týpí, indiánská jména), úcta k ohni, zálesácké dovednosti a další.

1.2.4 Rozvoj skautingu a jeho další osudy

Skautské hnutí začalo po svém vzniku rychle sílit (a to navzdory brzo vypuknuvší první světové válce), v roce 1910 vznikl v Anglii dívčí skauting, v roce 1920 se pak nedaleko Londýna konalo první světové skautské setkání (jamboree), která se od té doby konají každé čtyři roky (s výjimkou II. světové války a roku 1979, kdy byla v Íránu revoluce). V roce 1920 vznikla světová organizace WOSM (World Organization of Scout Movement), jež má dnes sídlo v Ženevě, v roce 1928 pak dívčí světová organizace WAGGGS (World Association of Girls Giudes and Girls Scouts) se sídlem v Londýně, čímž se začal výrazně posilovat mezinárodní rozměr skautingu. V roce 1953 pak vznikla světová organizace dospělých skautů známá dnes pod zkratkou ISGF (International Scouts and Guides Fellowship). V současné době je na světě přibližně 50 milionů skautů.

V úplných začátcích českého skautingu A. B. Svojsík počítal s tím, že bude působit pod hlavičkou Sokola, tělovýchovné (a vlastenecké) organizace, leč Sokol o jeho myšlenky velký zájem neprojevil. Proto byl v roce 1914 nakonec založen samostatný spolek s názvem Junák – český skaut. V roce 1912 začaly první snahy o založení dívčího skautingu v českých zemích, které vyvrcholily v roce 1915 prvním dívčím skautským táborem u Živohoště. Výraznější rozvoj našeho skautingu nastal po první světové válce, kdy vznikaly střediska a oddíly v mnoha městech. Hned po vzniku samostatného československého státu 28. října 1918 se skauti proslavili tím, že obstarali „Poštu českých skautů", která zajišťovala doručování úředních písemností mezi nově vznikající českou (československou) vládou a dalšími institucemi a jednotlivci. Český svaz skautů se stal ve 20. letech 20. století zakladatelskou organizací jak WOSM, tak i WAGGGS. V roce 1923 se konala první lesní škola, a tím byla u nás založena tradice vzdělávání činovníků. Skautské hnutí si za první republiky postupně vybudovalo pozici společensky velmi uznávané organizace, záštitu nad ním drželi jak prezident T. G. Masaryk, tak i jeho nástupce Edvard Beneš.

Historie českého skautingu má však i neveselé stránky, na které nelze zapomínat – celkem třikrát byl zakázán či potlačen totalitní mocí. Poprvé v roce 1940 nacisty v souvislosti s okupací naší země. Podruhé v roce 1950 komunisty po zavedení diktatury po převratu v únoru 1948 a potřetí opět komunistickou mocí v roce 1970, po krátkém období obnovy skautingu za „pražského jara" ukončeném sovětskou okupací v srpnu 1968.

Je třeba si uvědomit, že skautské hnutí vychovává své členy k úctě ke svobodě, ke kritickému myšlení a k přátelství a toleranci k jiným názorům. Deklaruje se výslovně jako hnutí nepolitické, přístupné všem bez rozdílu rasové příslušnosti či náboženského smýšlení. To vše je neslučitelné s totalitou, jak si ostatně uvědomoval A. B. Svojsík po své návštěvě Sovětského svazu v roce 1938, kdy vyslovil větu *„Skauting vylučuje totalitu – totalita vylučuje skauting!"*. Totalita jako taková se totiž vyznačuje zpravidla důrazem na jedinou ideologii (a netoleranci jakékoliv jiné), potlačováním svobodného projevu a omezováním práv občanů.

V žádném z těchto období zákazu skautingu (nebo také „skautského temna") čeští skauti nesklonili hlavu. Po roce 1940 řada oddílů nadále působila ilegálně pod hlavičkou jiných organizací, ale především se po celé období nacistické okupace mnoho skautů zapojilo do protinacistického odboje a na konci války i do Pražského povstání. Jak jim velel skautský slib, sloužili své vlasti a bránili ji v každé době. Obdobně ani za komunistické totality mnoho oddílů nepřestalo skautsky pracovat: skryly se pod hlavičku jiných organizací a i tehdy řada skautů působila ve třetím odboji, a to ať jako jednotlivci, tak i jako organizovanější skupiny. Skauti se podíleli například na šíření zakázaných informací nebo převádění lidí pronásledovaných komunisty přes hranice („železnou oponu") do exilu. Dokonce se

objevily i skupiny, které chtěly přispět k převratu, odebrání moci komunistům a návratu demokratické vlády. Mnozí skauti tak byli za své postoje a činnost vězněni v koncentračních táborech a věznicích.

O síle skautské myšlenky svědčí nejen to, že se oddíly mnohdy nenechaly „úředně rozpustit" a snažily se pokračovat ve své činnosti, ale zejména to, že mnozí skauti byli věrni skautským ideálům, i když pro ně nasazovali svůj život nebo riskovali léta věznění. Stejně tak je nutno si všimnout, jak rychle se skautská organizace obnovila po každém uvolnění zákazů (1945, 1968, 1989). Pokaždé se velmi rychle našlo množství skautů aktivních v předešlém svobodném období i nových zájemců a v krátké době vše fungovalo jako dříve. A to mluvíme o dobách, kdy neexistoval či běžně nebyl dostupný internet a sociální sítě či mobilní telefony, dokonce ani „pevná telefonní linka" nebyla zdaleka samozřejmostí.

Zatím naposledy se skauting obnovil v roce 1989 a od té doby (2016) máme za sebou přes 25 let svobodné činnosti, téměř nejvíce v naší historii. Nyní je v ČR přes 55 000 členů skautských organizací.

1.3 Charakter, poslání a principy skautingu

Nadpis této podkapitoly zní vznešeně, ale dostáváme se konečně k jádru věci, tedy k tomu, co činí skauting skautingem. Budeme při tom vycházet ze Stanov WOSM, které by měly skautské hnutí sjednocovat napříč celým světem.

1.3.1 Charakter a poslání skautského hnutí

Skautské hnutí se popisuje jako dobrovolné, nepolitické, výchovné hnutí, které je otevřené všem mladým lidem bez ohledu na pohlaví, původ, rasu či náboženské vyznání. To vše v souladu s posláním, principy a metodami koncipovanými zakladatelem skautingu Robertem Badenem-Powellem.

Vizi Roberta Badena-Powella jsme si již zhruba představili v předchozí části textu, nyní se na toto téma podívejme podrobněji.

Podle stanov WOSM je posláním skautského hnutí přispět k rozvoji mladých lidí tak, aby dosáhli co největšího rozvoje své osobnosti po stránce fyzické, intelektuální, emocionální, sociální a duchovní a stali se odpovědnými občany a platnými členy místních společenství, svých zemí i světa jako celku. Z definice skautského hnutí a jeho poslání vidíme, že podstatou skautingu je všestranný rozvoj osobnosti mladých lidí, který je založen na dobrovolnosti a co největší míře tolerance. Skautské hnutí, jehož jsme každý součástí, chce takto přispět ke zlepšení našeho světa. Jak totiž víme, mnoho konfliktů (ať už drobných mezilidských nebo velkých válečných) vzniká v důsledku nepochopení a netolerance. Stejně tak totalitní režimy bývají založeny na netoleranci určité vymezené skupiny (ať už na základě rasového, třídního či náboženského původu), případně na preferenci skupiny jedné a potlačování ostatních.

1.3.2 Tři základní principy skautingu

Nyní jsme si poměrně podrobně řekli, o co vlastně skautskému hnutí jde. Dále si přiblížíme, že svého poslání se skautské hnutí snaží dosáhnout se zřetelem na tři základní principy, které se následně promítají do skautských výchovných nástrojů a programu.

V anglickém originále (Stanovy WOSM) se tyto tři základní principy nazývají *Duty to...*, v českém prostředí (například Stanovy Junáka) se tyto principy nejčastěji překládají jako *Povinnost k...* Vzhledem k tomu, že český termín „povinnost" poněkud koliduje s myšlenkou odpovědnosti za respektování principů především před sebou samým, budeme se v popisu principů držet výstižnějšího termínu „*Odpovědnost vůči*", které anglický pojem „*Duty to*" vystihuje pro tento účel přece jen lépe a řekněme přívětivěji. Zároveň může být slovo povinnost chápáno jako tlak zvenčí, kdežto odpovědnost vychází zevnitř člověka a je kontrolována především vlastním svědomím.

Tři základní principy

Tři základní principy skautingu jsou:
odpovědnost vůči Bohu
odpovědnost vůči ostatním
odpovědnost vůči sobě

Prvním principem je ***Odpovědnost vůči Bohu***, také je možno jej opsat jako Odpovědnost vůči vyšším hodnotám, než jsou hodnoty materiální. Znamená to uznání a přijetí vyšších hodnot, které se stávají důležitými pro konání v životě jednotlivce. Cesta k nim může vést prostřednictvím přihlášení se k nějaké víře (proto název principu odpovědnost vůči Bohu). Není to však podmínkou, cesta k ujasnění a přijetí vyšších hodnot může probíhat i bez příslušnosti ke konkrétnímu náboženství.

Dvě nejvyšší hodnoty, na nichž skauting stojí, jsou Pravda a Láska (pro věřící synonymum Boha). Pravda jako pravdivost, pravdomluvnost, schopnost dodržovat pravidla, schopnost

přijmout zpětnou vazbu, schopnost dokázat stát za pravdou i v nepříznivých podmínkách. Láska jako hluboký pozitivní vztah k lidem, přírodě, vlasti, pomoc bližním a potřebným, přátelství… Naše každodenní jednání by mělo být co nejvíce v souladu s těmito hodnotami. Pokud se nám to daří i ve složitějších životních situacích, můžeme hovořit o prohlubující se vnitřní integritě.

Naplňovat princip odpovědnosti vůči Bohu, resp. vůči vyšším ideálům, můžeme tím, že se nad výše uvedenými hodnotami budeme zamýšlet, sami si uvědomíme, zda a jak jsou pro nás důležité a jak je promítáme do svého smýšlení a jednání. Tím si vytváříme žebříček hodnot, na kterém by zmíněné nemateriální hodnoty měly být na nejvyšších místech. Neméně důležité pak je uvědomit si ve svém chování vlastní rezervy a hledat cesty ke zlepšení. Nikdo z nás není dokonalý a každý za pomoci svého svědomí ví či tuší, kterou ze „skautských" hodnot se mu dlouhodobě naplňovat nedaří či kdy v nějaké konkrétní situaci nejednal v souladu s ní. Naplňování odpovědnosti vůči Bohu je i to, že si takovou věc uvědomíme a chceme s ní něco dělat a že se nám to bude i dařit.

Druhým principem je ***Odpovědnost vůči ostatním***. Znamená to odpovědnost vůči svému okolí a své zemi, vyjádřené snahou o porozumění a spolupráci s lidmi na místní, národní a mezinárodní úrovni a účastí na rozvoji společnosti směrem k humanitě a respektu k přírodě.

Skautské hnutí chce učinit svět lepším, ostatně současný slogan WOSM „*Creating a Better World*" to říká více než jasně. Princip Odpovědnost vůči ostatním je vyjádřením tohoto přání a staví na porozumění a spolupráci. Obojí by mělo být přítomno už mezi nejbližšími v rodinách a promítat se také do jednání v družinách a oddílech a následně se přenášet do vztahů pracovních, vztahů sousedských, vztahů v politice komunální, národní a mezinárodní. V takové situaci se mnohem snáze může společnost rozvíjet, respektovat humanitní zásady (které můžeme vyjádřit mimo jiné prostřednictvím hodnot, o nichž byla řeč v principu odpovědnost vůči Bohu) a respektovat i přírodu, ze které jsme vzešli a jejíž jsme součástí.

Naplňovat princip odpovědnosti vůči ostatním je možné „pasivně", tedy otevřenou myslí a tolerantním smýšlením vůči svému okolí včetně respektování odlišných postojů a názorů a snahy jim porozumět. Patří sem i to, že je člověk platným členem společnosti v tom smyslu, že se řídí platnými zákony a využívá svých občanských práv, jako je třeba účast ve volbách. Od skautů se však očekává i aktivní přispění k rozvoji společnosti, což činíme už „jen" tím, že vedeme naše děti v oddílech a družinách a připravujeme jim skautský program. Obdobně se můžeme zapojit do rozvoje svého okolí prostřednictvím nějaké občanské aktivity, ať už zkrášlovací či kulturní nebo vstupující do diskuse o nějakém záměru či problému. Nejvyšší formou naplnění principu odpovědnosti vůči ostatním je hrdinský čin, ať už záchrana něčího života či majetku nebo zapojení se do obrany vlasti či demokracie v případě ohrožení. Příležitost k takto velkým činům se nám nenabízí často, ale jako skauti bychom k nim měli být vždy připraveni.

Třetím principem je ***Odpovědnost vůči sobě***. Znamená odpovědnost za rozvoj sebe sama, vlastní osobnosti.

Pouze ten, kdo se sám rozvíjí, může rozvíjet druhé. Tím, že rozvíjíme druhé, získáváme nové zkušenosti a často i zpětnou vazbu, tedy se rozvíjíme i my sami. Stejně tak se rozvíjíme, naplňujeme-li princip odpovědnosti vůči Bohu. Takto můžeme pozorovat propojení všech tří principů skautingu do jednoho celku.

Naplňovat princip odpovědnosti vůči sobě můžeme mnoha různými způsoby, neboť je třeba rozvíjet se po stránce znalostní, dovednostní, sociální (vztahů mezi lidmi), fyzické či duchovní. Prostředkem k tomu může být nejen vzdělávání nebo získávání nových zkušeností, ale často také práce na našich slabých stránkách (a zároveň není důvod přestat rozvíjet i naše stránky silné).

Výše uvedené tři principy skautingu vyjadřují souhrn hodnot a myšlenek, na kterých je skauting a skautské hnutí postaveno. Jsou také tím, co skautské hnutí a tím pádem i skautské oddíly odlišuje od většiny dalších dětských organizací s navenek obdobným programem zahrnujícím pobyt v přírodě, hry a táboření. Skautské hnutí vnímá svůj program nikoliv jako pouhou náplň volného času, ale jako prostředek k rozvoji osobnosti dětí a mladých lidí v duchu svých principů tak, aby svět byl lepším místem.

1.4 Skautský zákon a slib

Vzhledem k tomu, že základní principy skautingu jsou poměrně abstraktní a zejména pro děti proto nesnadno uchopitelné, patří mezi základní prostředky skautské výchovy skautský zákon a skautský slib.

1.4.1 Skautský zákon

Skautský zákon připomíná nejvíce křesťanské Desatero přikázání. V psané formě představuje skautský zákon konkrétní návody, jak se skaut má chovat, které vycházejí ze tří základních principů skautingu.

Skautský zákon

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselé mysli.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.

(Dívky a ženy používají znění v ženském rodě)

V jednotlivých bodech skautského zákona se nám pak základní principy promítají, v určitém bodu zákona pak nějaký princip zpravidla dominuje více. Typicky v prvním bodu skautského zákona se výrazně promítá princip Odpovědnosti vůči Bohu (pravdomluvnost jako součást nejvyšší Pravdy), ve třetím bodu skautského zákona vnímáme princip Odpovědnost vůči druhým (požadavek na prospěšnost a pomoc ostatním).

Protože je skautský zákon konkrétní, pomáhá zejména dětem v mladším věku představit si, jaké chování je v souladu s principy skautingu, aniž bychom jim právě ty principy museli složitě vysvětlovat.

1.4.2 Skautský slib

Zatímco skautský zákon konkretizuje pravidla chování a jednání, která jsou v souladu se základními principy skautingu, skautský slib je prostředkem, pomocí kterého skaut prohlašuje, že se s těmito principy ztotožňuje a zavazuje se v jejich duchu jednat i nadále.

Skaut pronáší skautský slib na svou čest, tedy zaručuje se tím nejlepším, co v jeho osobě je, a prohlašuje, že jej bude plnit dle svých nejlepších možností. Tím se skautský slib nestává absolutním závazkem vylučujícím jeho porušení (neboť každý „dovede nejlépe“ jinak a něco jiného), ale vyžaduje, aby se jej skaut snažil plnit, jak nejlépe umí, a v případě chyby či „klopýtnutí“ hledal cestu k nápravě.

Skautský slib

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:
sloužit Nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.“

Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem: „*K tomu mi dopomáhej Bůh.*“

Skautský slib má tři body. V těchto bodech (jejichž formulace i pořadí se v různých jazykových verzích liší) se slibující zavazuje naplňovat odpovědnost vůči Bohu, potažmo vyšším ideálům (v české verzi skautského slibu jsou vyšší ideály vyjádřeny opisem Nejvyšší Pravda a Láska). Dále přichází slib služby vlasti či králi (v české verzi skautského slibu je uveden pojem vlast). Součástí skautského slibu je i slib pomoci bližním v každé době a závěrem se slibující zavazuje dodržovat skautské zákony, čímž deklaruje respekt ke všem třem skautským principům a že si propojuje skautský slib se skautským zákonem.

Součástí skautského slibu může být i dobrovolný dodatek „K tomu mi dopomáhej Bůh“, který při pronesení skautského slibu může pronést kdokoli, kdo cítí, že tím učiní svůj závazek pevnějším a úplným.

1.5 Skautské heslo a denní příkaz

Skautským heslem na celém světě je již od dob zakladatele Roberta Badena-Powella *„Buď připraven!“*, tedy apel na každého skauta a skautku být co nejlépe připraven na řešení všech situací, které může život přinášet, což obnáší zejména rychle se zorientovat a umět si poradit, a to v duchu skautského slibu a zákona.

Rovněž denní příkaz, tedy ***vykonat denně alespoň jeden dobrý skutek***, byl zakotven již Robertem Badenem-Powellem. Zamýšlen byl jako připomenutí si pomoci bližnímu, dnes je to ideální příležitost, jak v praxi dnes a denně naplňovat již zmíněné současné motto WOSM *„Creating a Better World“*.

Závěrem

V této kapitole jsme si řekli, co znamená „být skautem“, z jakých kořenů skauting vzešel a jak se během jeho nelehké více než stoleté historie projevila a projevuje síla skautských myšlenek v praxi. Představili jsme si jedinečnost skautingu plynoucí z jeho cíle vytvářet lepší svět prostřednictvím všestranné výchovy mladých lidí. Podrobněji jsme si vysvětlili, co znamenají základní principy skautingu Odpovědnost vůči Bohu, vůči ostatním a vůči sobě. A závěrem jsme si ujasnili, jak skautský zákon a skautský slib coby výchovné prostředky pomáhají dětem osvojovat si tři principy skautingu a ztotožňovat se s nimi.

Otázky k zopakování

- Co pro vás osobně znamená být skautem?
- Proč jste se rozhodli složit čekatelskou zkoušku, co vás vede k zájmu o vedení dětí?
- Čím myslíte, že skauting prospívá dnešní společnosti?
- Které pojetí zakladatelů skautingu (Baden-Powell, Seton) vám přijde osobně bližší a proč?
- Popište současné rysy skautského hnutí u nás i ve světě.
- Proč komunistický režim potlačoval skautské hnutí?
- Jak spolu souvisejí tři základní principy skautingu, slib a zákon?
- Zvolte si některý z bodů skautského zákona a zamyslete se, jaký princip se v něm promítá.
- Jaký je rozdíl (z hlediska výchovné funkce) mezi skautským zákonem a slibem?

Robert Baden-Powell

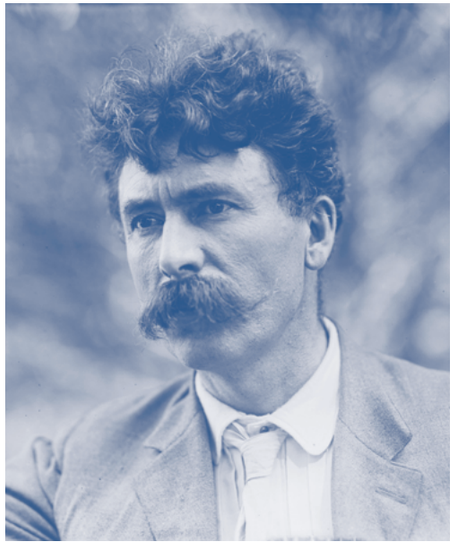

Ernest Thompson Seton

Antonín Benjamin Svojsík

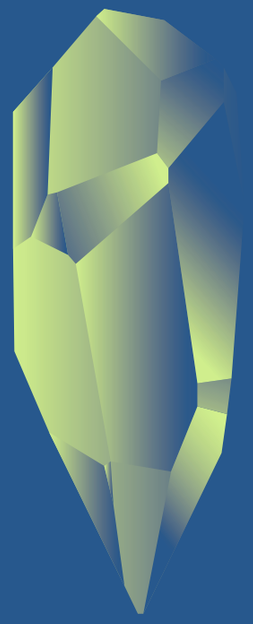

Psychologie a pedagogika

Kapitola Psychologie a pedagogika vám pomůže lépe poznat vaše děti a pojmenovat, v čem se mezi sebou liší i v čem jsou stejné. Naučí vás pracovat cíleně s motivací dětí a se zpětnou vazbou. Dozvíte se, jak posilovat vztahy v oddíle a v družinách a jak posilovat svou autoritu. Kapitola vám dá také příležitost zamyslet se nad vlastními silnými stránkami a rezervami, motivy a cíli.

2.1 Poznávání dětí

Cílem této podkapitoly je pomoci vám poznat děti, které máte ve svém oddíle. Poznání dětí vám usnadní přípravu atraktivního programu a přizpůsobení schůzky či akce tomu, co vaše děti potřebují a očekávají. Kapitola se nejprve zaměřuje na to, co obecně platí pro současnou generaci dětí – jaké mají děti priority, jaké mají rodinné zázemí a jak tráví volný čas. Druhá část kapitoly se věnuje tomu, jak poznávat jednotlivé děti v oddíle a k čemu využít informace, které o svých dětech máte. Třetí část se zaměřuje na poznávání specifických potřeb těch dětí, které mají nějaký handicap a nemohou se účastnit všech programů stejným způsobem jako většina ostatních dětí.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[11]** znáte trendy ve světě dětí a sledujete dění ve světě dospělých, **[25]** poznáváte vám svěřené děti, **[26]** dokážete poznat, že se chování vámi svěřeného dítěte změnilo, a upozornit na to, **[23]** připravované programy přizpůsobujete cílovým skupinám.

2.1.1 Jaké jsou dnešní děti?

Zakladatel skautingu Robert Baden-Powell použil metaforou, že „ryby se nechytají na to, co chutná rybáři“. Už na počátku 20. století si uvědomoval, že pokud chceme děti zaujmout a udržet je u skautingu, musíme jim nabídnout program, který je baví, který jim „chutná“. V každé generaci se život i zájmy dětí liší od generací předchozích. Proto se vhodné nástroje pro práci s nimi mění, i když principy skautingu a cíle skautské výchovy zůstávají stejné. Baden-Powellova slova potvrzuje i rozsáhlý průzkum Národního institutu dětí a mládeže zaměřený na děti ve věku 6–15 let. Více než čtyři pětiny dotázaných dětí uvedly jako hlavní důvod návštěvy volnočasových kroužků to, že je to tam baví, že je tam zábava. Jako druhý hlavní důvod dotázaní uváděli, že do kroužku chodí kvůli dobrým kamarádům (69 %). Až na dalších místech skončila touha dozvědět se něco zajímavého nebo chuť „být v něčem dobrý“. Pokud tedy chcete děti v oddíle udržet, musíte jim být schopni nabídnout zábavný program a vytvořit z nich dobrou partu. To neznamená, že byste měli rezignovat na rozvoj dětí a jejich výchovu. Jen to samy děti zatím tolik neocení a nebude to pro ně patrně dostačující důvod, aby v oddíle zůstaly.

Jaké jsou priority dětí a co to pro nás znamená?

Ve výše zmiňovaném průzkumu se autoři dětí ptali také na to, co jsou jejich životní priority. U dětí ve všech věkových kategorií byly nejčastěji zmiňovány rodina a přátelé. Pro nás je zajímavé, že se mezi prioritami objevily i „pomáhat druhým“ a „chránit přírodu“, což jsou hodnoty rozvíjené v rámci skautské výchovy. Zatímco ve věku vlčat a světlušek (6–9 let) uváděla tyto oblasti jako prioritu asi polovina dětí, ve věku mladších skautů to bylo jen něco kolem 40 % dětí a ve věku starších skautů už jen necelá třetina dětí. S vyšším věkem rostl význam priority „mít partnera“ (29 % dětí ve věku 13–15 let) a „poznávat svět“ (46 % dětí). Pro děti ve věku starších skautů a skautek je o něco důležitější než pomáhání a ochrana přírody priorita „být hezký“ (34 % dětí) a ještě důležitější je pro ně „mít hodně peněz“ (48 % dětí ve věku 13–15 let). Skauting je svými hodnotami a směřováním svého programu schopen oslovit podstatnou část dnešních dětí. Nováčky ve věku vlčat a světlušek zaujmete nejen možností být součástí party kamarádů, ale také důrazem na tradiční skautské hodnoty pomáhání lidem a přírodě. U starších dětí bychom takto oslovili mnohem užší skupinu, atraktivitu programu ale výrazně zvýší možnost jezdit na zahraniční expedice, spolupráce se zahraničními skauty nebo spolupráce s družinou či oddílem dětí opačného pohlaví.

Jaké je rodinné zázemí dětí a co to pro nás znamená?

Zhruba třetina současných dětí jsou jedináčci. Když přicházejí do skautského oddílu jako benjamínci nebo nejmladší vlčata, je to pro ně často jedna z prvních zkušeností s tím, že kolem sebe nemají plnou pozornost dospělých a musejí se o ni s někým dělit. Dejte těmto dětem prostor zvyknout si na pro ně novou situaci a nemějte jim za zlé, že se nechovají vždy přesně podle vašich očekávání. Asi 13 % českých dětí žije pouze s jedním rodičem. Většinou jsou to děti z rozvedených rodin. V takových rodinách mívá obvykle druhý z rodičů právo trávit s dítětem předem vymezený čas. Často je to jeden nebo více víkendů v měsíci – tedy čas, kdy jezdíte na výlety a výpravy. Když chce rodič využívat možnost být se svým potomkem, projevuje se to výraznou absencí dítěte na družinových a oddílových akcích. I když by dítě chtělo jet, nemůže. Nevyčítejte dětem nízkou docházku, za kterou nemohou, a nenastavujte bodování a etapové hry tak, aby byly děti z rozvedených rodin znevýhodňovány. Byla by škoda, kdyby dítě nejenže nemohlo jet s kamarády na akci, ale navíc by přišlo o šanci uspět v etapovce. Řešte plán akcí s oběma rodiči z rozvedených rodin s dostatečným předstihem. Pokud se mezi sebou zvládnou domluvit, mohou rozvrh svých kontaktů s dětmi přizpůsobit termínům výprav.

Co se týká ekonomické soběstačnosti rodin, je třeba počítat s tím, že v současné době téměř tři čtvrtiny všech dětí žijí v rodinách, které se potýkají s většími či menšími ekonomickými problémy. Je tomu tak i přesto, že v naprosté většině případů oba rodiče pracují. Nedostatek peněz může mít za důsledek problém s posíláním dětí na dražší akce (např. vícedenní výlety, pobyt na horách o jarních prázdninách) nebo neochotu kupovat jim dražší vybavení (např. teplý spacák, pevné outdoorové boty nebo i kroj). Mějte přehled o tom, jaké je ekonomické zázemí rodin vašich dětí, a buďte připraveni nabídnout ve spolupráci s vůdcem oddílu slevu na akci či zaplacení poplatku na splátky nebo organizujte burzy oblečení a vybavení.

S ekonomickým zázemím rodiny souvisí i to, zda mají děti k dispozici „moderní“ technické vybavení. Téměř 8 dětí z 10 vlastní v dnešní době mobilní telefon (přes 50 % dětí ve věku 6–9 let a téměř 100 % dětí ve věku 13–15 let). Děti jsou zvyklé svůj telefon pravidelně využívat a rodiče jsou zvyklí na to, že je dítě celý den dostupné. Buďte připraveni na to, že se mohou rodiče dozvědět o „problémech“ na akcích dříve než vy, že si vás děti mohou natáčet při všem, co na akcích děláte, nebo že se mohou rodiče strachovat, když jim dítě v průběhu delšího programu nezvedá telefon. Vyjasněte si s dětmi i s rodiči pravidla používání mobilních telefonů na akcích, ať nedochází ke zbytečným nedorozuměním a nechtěným konfliktům. Buďte opatrní se zakazováním mobilů na akcích. Některé děti jsou na svůj telefon (sociální sítě, hry apod.) tak zvyklé, že by nemožnost mít s sebou telefon mohla vést k tomu, že raději na akci nepojedou. Většina dětí i rodičů akceptuje, pokud je předem jasně vymezený čas, kdy je možné mobily používat, a pokud je určeno, kdy se na akcích mobily nepoužívají.

S mobily na akcích jsou spojena také nová rizika. Jde například o tzv. kyberšikanu (např. pořizování nevhodných fotek a jejich sdílení, posílání ponižujících zpráv a vzkazů, zesměšňování dítěte na sociálních sítích a podobně), kterou můžete snadno přehlédnout, neboť probíhá ve virtuálním prostředí. Dalším rizikem je cena některých mobilů. Děti jezdí na akce s přístroji v hodnotě tisíců i desetitisíců korun a během akcí je mohou ztratit nebo poškodit. Rodiče vám to mohou klást za vinu.

Jak děti tráví volný čas a co to pro nás znamená?

V pracovní dny chodí pravidelně do nějakého nesportovního kroužku asi 50 % dětí ve věku vlčat a světlušek. Ve skautském věku chodí alespoň jednou týdně do nesportovního zájmového kroužku asi 70 % dětí. A co děti dělají, když zrovna v žádném kroužku nejsou? Jakých činností musejí děti zanechat, když mají přijít na schůzku nebo jen na výpravu?

Výrazná většina dětí napříč věkovými skupinami se obvykle pravidelně učí a dívá se na televizi. Zhruba třetina dětí hraje pravidelně počítačové hry. S rostoucím věkem tráví děti čím dál více času na internetu, chatu a sledováním filmů na počítači (každou z těchto činností dělá pravidelně více než polovina dětí ve věku 13–15 let). Asi 40 % dětí pravidelně sportuje. Jen 26 % dětí ve věku 13–15 let si často přečte knížku. S přibývajícím věkem si děti stále častěji pouštějí hudbu a tráví čas s kamarády.

Pro Junák jsou tradiční konkurencí ostatní volnočasové organizace a sportovní kluby a v posledních letech také čím dál více počítače a internet. S kroužky a sportovními tréninky se mohou krýt vaše schůzky, výlety a výpravy. Virtuální komunity, on-line hry a stažené filmy jsou zase často důvodem, proč se dítěti nechce z domu a neúčastní se akce. Někdy vedoucí ve snaze zvýšit docházku dětem vyčítají čas strávený u počítače a vyjadřují se k takovému trávení času s pohrdáním. To má ale často opačný výsledek, než by chtěli. Děti nejenže nepřestanou trávit u počítače svůj čas, ale taky přestanou chodit na oddílové akce, aby nemusely poslouchat výčitky nebo aby se nemusely cítit hloupě. Vezměte na vědomí, že počítače a sociální sítě jsou běžnou součástí světa současných dětí. „Bojujte“ s nimi nabídkou zajímavého programu, kvůli kterému budou děti ochotny aspoň dočasně své přístroje vypnout nebo opustit. Odpusťte si výčitky a kritiku životního stylu dětí. Naopak zvažte, zda něco z toho, co děti baví a čím žijí, nemůžete propojit s programem své družiny či oddílu.

Tato kapitola zachycuje jen některé trendy ve světě současných dětí. Další znáte nebo se s nimi seznamujete díky úzkému kontaktu s dětmi na schůzkách i na akcích. Pokud aktuální trendy znáte a dokážete jim přizpůsobit program a přístup k dětem, zvyšuje se šance, že dokážete děti udržet dlouhodobě ve skautském oddíle a že přispějete k jejich všestrannému rozvoji. Například přizpůsobte legendu etapové hry něčemu, co mezi dětmi právě letí. Uvidíte, že budou o etapovce mluvit mnohem častěji a možná kvůli ní budou dělat i věci, které by jinak nedělaly.

2.1.2 Poznávání dětí v oddíle a družině

Říká se, že dobrý velitel zná své vojáky. Můžeme také říci, že dobrý rádce či vedoucí zná své děti. Jedině tak je schopen předvídat a řešit krizové situace, připravovat program, který děti baví, a získat si u nich důvěru a autoritu. Tato podkapitola je o tom, co by měl rádce či vedoucí o dětech v družině a v oddíle vědět, jak se to může dozvědět a co může udělat pro to, aby získané poznatky uchoval.

Co a proč je dobrého vědět o dětech?

- **Datum narození:** Měli byste vědět, kolik je dítěti let – například kvůli slevám nebo účasti na Závodu vlčat a světlušek. A také je dobré vědět, kdy má dítě narozeniny, abyste mu mohli popřát – posílí to vztah dítěte k oddílu i k vám.
- **Kontakty na rodiče:** Abyste měli komu zavolat, když se vracíte pozdě z akce nebo když rušíte akci. Abyste měli s kým řešit případné problémové nebo krizové situace (zranění dítěte, dítě něco zničí nebo ukradne apod.).
- **Rodné číslo a číslo zdravotní pojišťovny:** Pokud se dítěti na akci něco stane a nemáte kartičku, usnadní vám to přijetí u lékaře nebo v nemocnici.
- **Zdravotní omezení –** např. alergie, chronické zdravotní problémy, handicap apod.**:** Abyste mohli dítěti pomoci zvládat jeho handicap. Abyste dítěti nezpříjemňovali život v oddíle (např. nenutili číst dítě, které to kvůli dyslexii nezvládá) nebo ho dokonce neohrozili (např. alergická reakce).
- **Koníčky:** Abyste si měli s dětmi o čem povídat. Abyste věděli, v čem je dítě dobré mimo oddíl, a mohli zařadit aktivitu „na míru“, když chcete, aby zažilo pocit vítězství a dobrého výkonu.
- **Vztahy s ostatními dětmi v družině:** Abyste mohli pracovat na jejich zlepšení. Abyste věděli, jak nejlépe rozdělit týmy na hry. Abyste lépe pochopili případné konflikty v družině či oddílu a mohli je řešit.
- **Typy programů, které dítě baví a nebaví** – např. sportovní, akční, výtvarný, hudební, vzdělávací, diskusní, přírodovědný apod.: Abyste se vyhnuli situaci, kdy nějaké dítě nebude na schůzce nebo na akci nic bavit. Abyste mohli chystat program, který je atraktivní právě pro vaše děti.
- **Kolikrát dítě v poslední době na schůzce zažilo úspěch**: Když se dítěti opakovaně nedaří nebo opakovaně prohrává v soutěžních hrách, můžeme mu zařadit program „na míru“, aby zažilo pocit úspěchu či vítězství. Pořád prohrávající dítě nemusejí schůzky bavit.

Co se dál hodí (mimo jiné) znát

- adresa bydliště,
- škola (do jaké školy chodí, jaké má známky, co ho tam baví, jaké tam má vztahy),
- oblíbený hudební interpret,
- e-mailová adresa a číslo na mobilní telefon (starší děti),
- délka členství v oddílu, historie jeho členství v oddílu, plnění stezky a získané odborky,
- rodinné zázemí,
- co dítěti dělá radost, a co ho naopak naštve,
- motivy dítěte ke členství v oddílu,
- typické reakce dítěte na různé podněty (na prohru, na popichování ostatních dětí, na únavu apod.),
- jeho fyzická kondice (např. kolik ujde kilometrů na výpravě),
- zda plave a jak dobrý je plavec,
- dovednosti a vybavení, kterými dítě disponuje, abychom mohli zvážit zařazení určitých druhů programů a případně zajistit či pomoci vypůjčit vybavení (např. pohorky, velký batoh, brusle, inlajny, kolo, lyže, snowboard, běžky),
- jestli může/nemůže odcházet ze schůzek/výprav sám/sama – tuto informaci je vhodné mít potvrzenou od rodičů podpisem pro případ, že by se dítěti cestou domů něco stalo!

Jak tyto informace zjistit?

Informace o dětech můžete získat z různých zdrojů (zejména od dítěte samotného, od rodičů, od ostatních vedoucích, od ostatních dětí a někdy i od učitelů ve škole) a různými způsoby (zejména z rozhovorů, z pozorování dětí a jejich výtvorů a někdy i z dotazníků či anket).

Velké množství informací můžete zjistit **od rodičů** – tím, že se jich ptáte, když vodí dítě na akci a z akce, nebo tím, že jim spolu s přihláškou předáte dotazník o dítěti.

Hodně se toho dozvíte také přímo **od dítěte**. Využijte výpravu k tomu, abyste si po cestě se svými členy popovídali. Můžete se od nich dozvědět hodně zajímavých věcí o ostatních členech družiny i o nich samotných.

Důležitým prostředkem poznávání dětí **je pozorování**. Máte možnost vidět chování a reakce dítěte v různých situacích. Je dobré si všimnout, jak snáší prohry, jak moc pomáhá druhým, co ho baví, co mu jde nebo jaké má vztahy k ostatním členům družiny.

Jak informace o dětech uchovávat?

Užitečných informací o dítěti uvedených na začátku kapitoly je opravdu hodně a není v silách většiny rádců a vedoucích, aby si všechno o všech dětech zapamatovali. Proto je dobré mít rádcovský či vůdcovský zápisník, který mimo jiné obsahuje informace o každém dítěti. Abyste se v zápisníku vyznali, mějte v něm pro každé dítě vyznačenou dvojstránku (nebo třeba čtyři strany), kam budete psát informace jenom o něm. Když tyto informace uvidíte všechny dohromady pod sebou, třeba si uvědomíte i další věci, které vás o dítěti předtím nenapadly. Pro uchovávání informací o dětech můžete využít také skautIS – ten obsahuje řadu informací zadaných při registraci a můžete do něj vkládat také další doplňující fakta, ke kterým se dostanete z každého počítače nebo přes smartphone.

Informace o dětech budou úplnější a přesnější, když si je budete zapisovat pravidelně (třeba po každé schůzce a akci), než kdybyste si je zapisovali nahodile.

Pozor, zápisník musí být uschován a elektronický dokument chráněn heslem, aby nedocházelo k jeho zpřístupnění dalším osobám. Zpřístupněním osobních údajů dětí cizím lidem byste porušovali zákon a vystavovali své středisko hrozbě milionové pokuty.

Tip na rádcovský zápisník

Junák připravil pro své členy rádcovský zápisník, který je ke stažení na webu Skautské křižovatky (krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/699-radcovsky-zapisnik) a dá se koupit ve skautském on-line obchodě (obchod.skaut.cz). Kromě nápadů na hry a činnost, připravených tabulek docházky či splněných bodů stezky v něm najdete také předpřipravené listy pro zapisování úkolů z oddílových rad nebo zpětné vazby ze schůzek.

2.1.3 Děti se speciálními potřebami

Při poznávání dětí v družině a v oddíle pravděpodobně zjistíte, že některé děti nestojí na stejné startovní čáře jako ty ostatní. Mají nějaký vrozený či získaný handicap, kvůli kterému něco bez pomoci nezvládnou stejně dobře nebo stejně rychle jako většina ostatních dětí. Aby se tyto děti cítily v oddílu příjemně, zapadly do kolektivu a odnesly si z oddílové činnosti maximum, měli byste vyjít vstříc jejich specifickým potřebám.

Odlišné děti bývají často terčem šikany a někdy jim může také neúmyslně ubližovat vedoucí nebo rádce, pokud není dobře seznámený s podstatou jejich odlišnosti. Některé děti například „zlobí“ nebo nepodávají dobrý výkon ne proto, že by byly rozmazlené nebo líné, ale z důvodů, které nemohou samy ovlivnit. Vedoucí, který se je snaží převychovat, jim pak může způsobit traumatický zážitek.

Mezi děti se speciálními potřebami ve skautských oddílech patří například:

- děti s tělesným handicapem, s poruchou intelektu (dříve se říkalo s „mentálním postižením“), chronicky nemocné děti (např. s cukrovkou),
- děti, pro které je obtížné číst nebo psát (rodiče vám mohou sdělit jako diagnózu tzv. „specifickou poruchu učení“ – např. poruchu čtení nebo poruchu psaní),
- hyperaktivní a nepozorné děti (rodiče vám mohou sdělit diagnózu „porucha pozornosti s hyperaktivitou“ nebo zkratku ADHD, ADD nebo dříve používaný termín „lehká mozková disfunkce“ – LMD),
- autistické děti (můžete se setkat s diagnózou „Aspergerův syndrom“), děti s epilepsií, po mozkové obrně,
- děti s poruchami řeči (např. koktání, zadrhávání), děti, které se pomočují atd.

Pokud od rodičů nováčka uslyšíte o některém z výše uvedených či jiných handicapů, **řekněte o tom vedoucímu oddílu**. Ten by měl o členech oddílu se specifickými potřebami vždy vědět a měl by vám pomoci s jejich zapojením do běžné činnosti. Vedoucí v oddíle by se měli seznámit s podstatou handicapu – zejména s tím, v čem dítě omezuje a co kvůli němu dítě potřebuje. Více o konkrétním handicapu se můžete dozvědět v knížkách nebo na internetu, zároveň byste se měli také poradit s rodiči dítěte a se zkušeným psychologem nebo pedagogem. Zamyslete se spolu s nimi, jak můžete dítěti přizpůsobit program, aby si i přes svůj handicap činnost v oddíle užilo a rozvíjelo se. Umožněte třeba dítěti s pohybovým postižením, aby dělalo při sportu rozhodčího. Dítěti s poruchou čtení (tzv. dyslexií) řekněte instrukce k programu ústně nebo jej dejte do skupiny s dítětem, které mu je rádo přečte.

Tip na literaturu o dětech se specifickými potřebami

Více o specifických potřebách dětí a o práci s dětmi se specifickými potřebami se můžete dozvědět na webu odboru Skauting pro všechny (spv.skauting.cz), na workshopech pořádaných tímto odborem nebo v jím vydávaných metodických publikacích.

Zvláštní přístup k dítěti se speciální potřebou může někdy u ostatních dětí vyvolat závist nebo pocit nespravedlnosti. Když vycházíte vstříc speciálním potřebám jednoho dítěte, ostatní děti to mohou vnímat jako protekci nebo přiznávání nespravedlivého privilegia. Například může dětem vadit, že dítě s cukrovkou může jíst, když ostatní nesmí. Abyste tomu předešli, pobavte se o podstatě handicapu a specifických potřebách dítěte se všemi členy družiny či oddílu. Když tomu děti porozumí, nebudou cítit nespravedlnost a samy pomohou, aby se jejich kamarád cítil v družině dobře. O handicapu jednoho člena družiny mluvte s ostatními dětmi, až k tomu dostanete souhlas od rodičů dítěte, od vůdce oddílu a hlavně od samotného dítěte. Někdy se může dítě za svůj handicap stydět a nebude chtít, abyste o tom mluvili před ostatními**. Informace o zdravotním stavu je citlivý údaj a neměli byste ho sdělovat bez souhlasu dítěte a jeho zákonného zástupce**.

Když se budete bavit s dětmi o handicapu a speciálních potřebách jednoho z nich, mluvte o tom otevřeně a jako o něčem, co je normální. Pokud byste v dětech vyvolali pocit, že je jejich kamarád „divný“, mohli byste ho vyčlenit z kolektivu a zvyšovali byste riziko šikany.

Individuální přístup nemusíte uplatňovat jen k dětem s výrazným handicapem. Nějaké specifické potřeby má skoro každé dítě a když tyto potřeby poznáte a vyjdete jim vstříc, bude dítě v oddíle spokojenější.

Pro složení čekatelské zkoušky nemusíte znát názvy a charakteristiky všech handicapů, poruch a nemocí. Měli byste ale znát podstatu těch specifik a handicapů, se kterými se potkáváte ve svém oddíle, a měli byste také vědět, že pokud se vám do oddílu dostane dítě spadající do výše uvedených kategorií, je třeba přístup k němu konzultovat s vůdcem oddílu a s odborníkem.

Otázky k zopakování

- V čem jsou současné děti odlišné od vaší generace?
- Z jakých zdrojů a jakými metodami můžete získat informace o dětech?
- Co konkrétně by měl vědět každý vedoucí o svých dětech?
- Co byste měli udělat, když vám rodič řekne, že má jeho dítě diagnózu ADHD?

2.2 Přizpůsobení programu různě starým dětem aneb vývojová psychologie

Program, který nesmírně baví nejmladší vlčata, často připadá skautům nudný. Skauty oceňovanou aktivitu zase často vlčata nepochopí. Znalosti, schopnosti a dovednosti dětí se stejně jako jejich osobnost s věkem vyvíjejí. Rádci nebo vedoucímu družiny pomohou poznatky o tomto vývoji k tomu, aby připravoval program, který bude právě pro jeho družinu tím nejvhodnějším.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[23]** připravované programy přizpůsobujete cílovým skupinám.

Tato kapitola se zaměřuje na nejvýraznější odlišnosti mezi různě starými dětmi a vysvětluje, jaký dopad by měly mít tyto odlišnosti na program družiny a oddílu. Najdete v ní tipy, co do programu pro různě staré děti zařadit a čeho se vyvarovat.

Pro každý věk existují typické programy a aktivity, které děti baví. Děti většinou zvládnou i program určený spíše pro vyšší věkovou kategorii, ovšem neužijí si ho tolik a nebude pro ně mít maximální přínos. A až budou starší, už jim toho takový program moc nepřinese, protože bude „ohraný“. Přizpůsobujte program na schůzkách a akcích tomu, jak staré máte děti. Děti to bude více bavit, více se toho naučí a v oddíle vydrží déle.

Cílem této kapitoly je naučit vás vnímat rozdíly mezi dětmi a chystat program tak, aby vyhovoval té věkové kategorii, se kterou pracujete.

2.2.1 Vývoj myšlení

Různě staré děti zpracovávají stejné informace zcela odlišně. Způsoby myšlení (zpracovávání informací) mají své názvy:

PŘEHLED VÝVOJE MYŠLENÍ

Kategorie	Způsob myšlení:
cca do 6 let (benjamínek)	intuitivní (dělá závěry na základě intuice, ne logiky)
cca 6–11 let (vlče/světluška)	konkrétní (uvažuje logicky, jen o konkrétních věcech)
cca od 11 let (skaut/skautka)	abstraktní (zvládá už i abstraktní pojmy)

Výše uvedené mezníky jsou pouze orientační. Existují rozdíly mezi stejně starými dětmi a existují i rozdíly mezi různě starými dětmi v rámci jedné vývojové kategorie.

Vývoj dětí nekopíruje věkové kategorie Junáka a v různých oddílech mohou být podobně staré děti v jiných věkových kategoriích. Ve sloupci „Kategorie“ je v závorce uveden název výchovné kategorie, pro kterou je příslušný stupeň vývoje nejtypičtější.

Myšlení u benjamínků

Intuitivní myšlení u **benjamínků** znamená, že benjamínek není ve většině situací schopen udělat logický závěr. Rozhodnutí dělá na základě odhadu – dle intuice. Není schopen vyřešit jednoduchý logický úkol (třeba: Každý pes má čumák. + Alík je pes. → Alík má čumák.). Navíc má tendenci vztahovat vše, co se děje, sám k sobě. Neživým věcem často přičítá vlastnosti živých (např. panenkám). Lidi hodnotí hlavně podle vnějšího vzhledu (např. vedoucí převlečený za piráta se pro dítě stává skutečně pirátem). Benjamínci také zkreslují fakta na základě svých přání a fantazií – myslí si například, že když na něco budou intenzivně myslet, tak se to stane.

Co to znamená pro program?

— Nemá smysl dítě nutit učit se o osobách, které nepotká a na které si nemůže sáhnout (i např. Svojsík).
— Nemá smysl vést je k opravdovému pochopení abstraktních pojmů (pravda, bratrství).
— Je třeba stanovovat konkrétní pravidla týkající se konkrétních situací (např. „v klubovně se přezouvá“).
— Je třeba opatrně trestat za lež, protože dítě díky své bohaté fantazii často neodliší skutečnost od své představy.
— Hry musí mít jednoduchá přímá pravidla, při vysvětlování je třeba uvádět příklady a třeba i sehrát „cvičné kolo“.

Myšlení u vlčat a světlušek

Konkrétně uvažující **vlče** už je schopno uvažovat logicky. To znamená, že chápe souvislosti a vztahy mezi věcmi, na které si může sáhnout a které může pozorovat (např. maminka, pes, mobil, míč). Pokud se například naučí něco o savcích obecně, je schopno tento poznatek na rozdíl od předškoláka aplikovat na konkrétního savce (třeba: Mláďata savců pijí mléko od matky. → Štěně pije mléko od matky.). Vlče či světluška ale má problémy uvažovat o abstraktních pojmech (např. demokracie, elektřina, spravedlnost). Pokud by děti měly vysvětlovat abstraktní pojem, měly by tendenci jej vysvětlovat konkrétně – třeba pomocí příkladů (např.: „Demokracie je, když chodí lidé k volbám“). Abstraktně jej samy od sebe popsat neumí, a i když se definici naučí, přesně jí nerozumí.

Co to znamená pro program?

— Stále si dávejte pozor na abstraktní pojmy (spravedlnost, morálka, demokracie). Děti se mohou tvářit, že vám rozumějí, pro pojmy ale mají svoje konkrétní, často velice komické vysvětlení. Nevyhýbejte se abstraktním pojmům (děti se musejí nějak naučit je používat), ale vždy je doplňte konkrétním příkladem a nepočítejte s tím, že je budou děti bez příkladu správně chápat.

— Skupinová pravidla už mohou být obecná (např. „ostatním se neubližuje“ místo „ostatním dětem nebereme bez dovolení jejich věci“, „ostatní děti se nefackují“, „ostatním dětem se neničí jejich výtvory“), ovšem nikoliv založená na abstraktních principech (např. „jednej tak, abys měl čisté svědomí“ nebo „svým jednáním nezasahuj do svobody druhých“).

Myšlení u skautů a skautek

S pubertou přicházejí počátky abstraktního uvažování. To znamená, že **skauti a skautky** přestávají mít problém uvažovat o věcech, na které si nemohou sáhnout nebo které nemohou přímo pozorovat. Díky tomu mohou pochopit i obecné principy (viz kapitola o morálním usuzování) a je pro ně snazší pochopit pravidla složitých her. Také na rozdíl od mladších dětí častěji zvažují více možných variant řešení problému. Pokud by vlče dostalo zadání a napadlo by ho první řešení, často by je hned začalo realizovat. Skaut či skautka už začnou nejprve uvažovat o dalších variantách řešení a i bez jejich vyzkoušení jsou schopni posoudit, které z řešení by mohlo být vhodnější.

Co to znamená pro program?

— Rozvíjejte abstraktní myšlení. Skauty baví programy, ve kterých mohou abstraktní uvažování využít. Zařazujte například diskuse.
— Počítejte s tím, že se abstraktní myšlení rozvíjí postupně. Řada skautů a skautek ještě nebude správně chápat některé termíny a zejména náročnější obecné principy. Stále uvádějte konkrétní příklady a počítejte s tím, že nebudete vždy správně pochopeni.

PŘÍKLAD ROZDÍLŮ VE VÝVOJI MYŠLENÍ

Příkladem zohlednění rozdílů v abstraktním uvažování různě starých dětí je práce se skautskými principy (povinnost k sobě, k ostatním a k Bohu). Samotné principy jsou tak abstraktní, že s nimi běžně neseznamujeme ani skauty, ale jsou součástí programu až u čekatelských kurzů. Při práci s dětmi používáme nástroje, ve kterých se tyto principy odrážejí konkrétněji – například skautský slib a zákon. Ty jsou pro skauty pochopitelnější. Skautský slib obsahuje abstraktní termín „Nejvyšší Pravda a Láska“. Tomu jsou skauti díky rozvíjejícímu se abstraktnímu myšlení schopni porozumět, zejména pokud to podpoříme vhodnými programy (diskuse, příklady služby Nejvyšší Pravdě a Lásce apod.). Oproti tomu pro vlčata a světlušky je tento pojem neuchopitelný. Když jim řeknete, co konkrétně mají dělat, aby nejvyšší Pravdě a Lásce sloužili, budou to dělat. Budou to ale dělat kvůli vám, ne z principu, a pod Nejvyšší Pravdou a Láskou si budou představovat třeba velké srdce na vrcholu Sněžky.

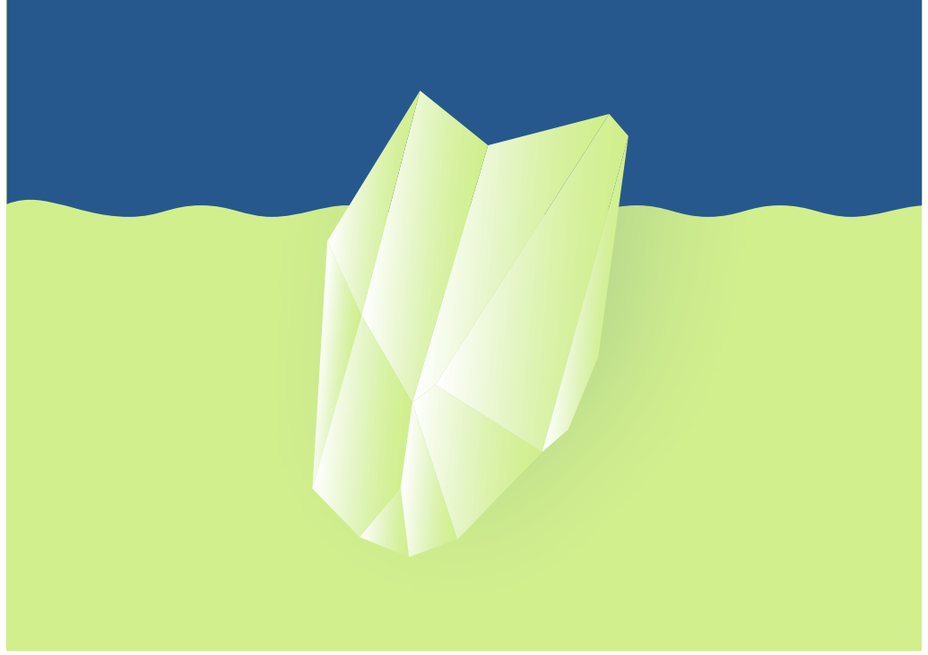

2.2.2 Vývoj pozornosti

Čím je dítě starší, tím déle se vydrží soustředit na jednotvárnou činnost. Takovou činností může být obyčejné vysvětlování pravidel, předávání informací o výpravě, jednotvárná rukodělná aktivita apod.

Jak dlouho se děti vydrží soustředit?

Kategorie	Čas udržení pozornosti
cca do 6 let (benjamínek)	zhruba 5 minut
cca 6–8 let (mladší vlče/světluška)	zhruba 10–15 minut
cca 8–11 let (starší vlče/světluška)	zhruba 15–25 minut
cca od 11 let (skaut/skautka)	zhruba 45 minut

PŘEHLED VÝVOJE POZORNOSTI

Uvedené hodnoty jsou samozřejmě pouze orientační. Existují velké rozdíly i mezi stejně starými dětmi a velice záleží také na konkrétní jednotvárné činnosti. Ve sloupci „Kategorie“ je v závorce uveden název výchovné kategorie, pro kterou je příslušný stupeň vývoje nejtypičtější.

Na nezáživnou činnost jsou nejmladší děti schopny soustředit se sotva několik málo minut. Pozornost ovšem také ztrácejí, když je (byť zábavná) činnost dlouhodobě jednotvárná (např. rukodělná činnost – pletení z proutí). **Benjamínci** a nejmladší vlčata a světlušky jsou přirozeně impulzivní (udělají věc ihned, když je napadne) a potřebují hodně pohybu. Pokud musejí déle sedět, jejich soustředění se vytrácí, i když se věnují nejednotvárné a zábavné činnosti. Děti v předškolním věku také často nedokážou odložit naplnění potřeby na později (když dítě např. dostane žízeň, chce hned pít, i když je uprostřed hry). Čím budou tedy aktivity pestřejší, zábavnější a pohybovější, tím déle u nich děti vydrží. Ale i u takových aktivit počítejte s tím, že čas od času pozornost některých dětí ztratíte.

S nástupem do školy přichází prudký rozvoj schopnosti soustředit se. To se projevuje už u **vlčat a světlušek**. **Skauti**, kteří jsou zvyklí na pravidelnou výuku ve školách, by měli být většinou schopni soustředit se i na poměrně jednotvárnou činnost až 45 minut (délka vyučovací hodiny) – musejí pro to ale mít důvod (dostatečně silné motivy).

Všechny děti jsou schopny lépe se soustředit na úkoly, ke kterým mají citový vztah (např. vžijí se do nějaké role, nadchnou se pro dosažení výsledku).

Jak využít poznatky o pozornosti při plánování akcí?

— Čím mladší děti jsou v družině, tím více kratších programů by mělo být na schůzce.
— Čím delší program je, tím více by měl obsahovat změn činnosti nebo podnětů upoutávajících pozornost dětí.
— Jednotvárné aktivity by pokud možno neměly být delší, než je výše uvedený čas pro danou věkovou kategorii.
— Délka vysvětlování pravidel her (a tedy i složitost hry) by neměla přesahovat čas, po který jsou děti schopny udržet pozornost.

Jak zvýšit pozornost dětí?

— Vysvětlujte pravidla hry v rámci scénky.
— Pracujte s hlasem (měňte barvu hlasu, zesilujte a zeslabujte hlas, zrychlujte a zpomalujte).
— V průběhu činnosti průběžně vyhodnocujte pozornost dětí, projevujte zájem o děti.
— Udělejte z aktivity soutěž nebo výzvu.
— Vytvořte pro činnost zajímavou legendu (příběh).
— Zejména u starších dětí vysvětlete smysl či přínos programu (např. co se tím naučí, komu tím pomohou).
— Po sedavém a jednotvárném programu zařaďte pohybovou aktivitu.

2.2.3 Vývoj morálního usuzování

Podle čeho děti určují, co je „správné“ a co „špatné“?
Na čem závisí jejich morální usuzování?

Třída	Stadium morálního vývoje
cca do 7 let (benjamínek)	závisí na odměně a trestu (snaha dosáhnout odměny a vyhnout se potrestání)
cca 7–10 let (vlče/světluška)	závisí na konkrétních pravidlech a očekávání okolí (snaha zavděčit se a přizpůsobit se)
cca 10–14 let (starší vlče/světluška + mladší skaut/skautka)	závisí na obecných společenských pravidlech (snaha být dobrý nezávisle na okolí)
cca od 14 let (nejstarší skaut/skautka + roveři)	nezávisí na pravidlech, ale na principech (snaha o nejlepší možné řešení, snaha dělat správné věci)

Přehled stádií morálního vývoje

Výše uvedené mezníky jsou pouze orientační. Ukazují, kdy většina dětí uvažuje tímto způsobem. Ve skutečnosti není přechod mezi způsoby morálního usuzování jasně vymezený a v různých situacích se může dítě chovat různě. Řada dětí zůstává až do dospělosti na úrovni morálky dané očekáváním okolí.

Morální usuzování u benjamínků

Benjamínci a některá nejmladší vlčata a světlušky rozlišují „správné“ a „špatné“ chování hlavně na základě toho, zda je s příslušným chováním spojena odměna, či trest od autority. Když udělají něco špatného (např. kopnou kamaráda), vedoucí je upozorní, že je to špatně, a potrestá je (např. tím, že dá najevo, že ho takové chování mrzí). Oni si potom pamatují, že toto chování je „špatné“ a nebudou ho opakovat, pokud by u toho byl vedoucí nebo pokud by se to vedoucí mohl dozvědět. Na základě této zkušenosti si ale neuvědomí, že i jiné než fyzické ublížení kamarádovi je špatné (např. roztrhání jeho výkresu). Zároveň možná budou „špatné“ chování opakovat, když se budou domnívat, že se to vedoucí nebo jiná autorita nemůže dozvědět.

Na výlet se bere taška s čokoládovými tyčinkami ke svačině a při programu leží všem na očích. Děti slyšely, že si tyčinku nemají brát. Pokud si myslí, že vedoucí tašku sledují, nevezmou si tyčinku, neboť se bojí trestu. Když mají jistotu, že se nikdo nedívá, některé děti si v klidu tyčinku vezmou a sní. Je pak zcela přirozené, že budou lhát a tvrdit, že tyčinku nesnědly – bojí se trestu (takové chování je u předškolních dětí normální a žádoucí!). Stejné

Příklad morálního usuzování u benjamínků

dítě je schopno rozdělit se s ostatními na výpravě o své bonbóny. Neudělá to z lásky ke kamarádům, ale proto, že bude za toto chování očekávat odměnu od vedoucího. Aby se takto zachovalo, musí mít zkušenost, že je rozdělení se o sladkost odměňováno.

Příklad morálního usuzování u benjamínků

Morální usuzování u vlčat a světlušek

Po nástupu do školy už **vlčata a světlušky** postupně začínají posuzovat „správné“ a „špatné“ na základě vyslovených i nevyslovených očekávání rodičů, učitelů, vedoucích a dalších blízkých autorit. Očekáváním dospělých se děti podřizují proto, aby se dospělým zavděčily. Stačí jim zavděčit se, nepotřebují nutně odměnu. I proto se někdy morálce v tomto období říká „morálka hodného dítěte“. Vlčata a světlušky už dokážou přemýšlet nad tím, co by si o plánovaném chování pomyslel někdo, kdo je pro ně důležitý, a podle toho se chovají.

Morální usuzování u skautů a skautek

Nejstarší vlčata a světlušky a **skauti** přestávají mít morálku tolik závislou na názoru konkrétních lidí a řídí se už především obecnými pravidly (např. zákony, pravidly pro užívání klubovny, táborovým řádem). Chápou, že ve společnosti musí existovat pravidla, a proto je dodržují. Usilují o to, aby byli vnímáni jako dobří členové společnosti. Zároveň vyžadují dodržování pravidel po ostatních, včetně vedoucích. Mohou například kritizovat vedoucího, protože se v klubovně nepřezouvá nebo protože nedodržuje večerku. Trvají na dodržování pravidel za všech okolností. Například pokud uznávají pravidlo, že lhát se nemá, odsuzují i milosrdnou lež. Nebo jim přijde nespravedlivé, pokud jsou dva lidé různě potrestáni za stejnou chybu, i když k ní došlo za různých okolností a s různým zaviněním.

Morální usuzování u starších skautů a skautek a R&R

Od **staršího skautského věku** mohou začít být pravidla (např. „poslouchat vedoucí“, „neubližovat ostatním“) dětmi chápana v kontextu jejich účelu, nejen jako pravidla, která se „musejí“ dodržovat. Děti začínají brát v úvahu, že nějaké pravidlo může být špatné, a chápou, že někdy může být správné pravidlo porušit. Dítěti v tomto stadiu morálního vývoje už nejde jen o uznání od vedoucího nebo společnosti. Má dobrý pocit z toho, že jedná správně a morálně.

V klubovně máte pravidlo o přezouvání se. Benjamínci budou toto pravidlo dodržovat, aby se vyhnuli trestu za nepřezutí se, nebo proto, že je za to nějaká odměna. Většina vlčat a světlušek bude toto pravidlo dodržovat, aby tím udělala radost vedoucímu a vedoucí je měl rád. Nejstarší vlčata a světlušky a mladší skauti a skautky se budou přezouvat, protože je to pravidlo užívání klubovny a pravidla se dodržují. Starší skauti a skautky se budou přezouvat, protože si uvědomují, že toto pravidlo umožňuje zachovávat klubovnu čistou a koberec nezničený. Pokud by se na schůzce vedoucí nepřezouval, nejmladší děti to nebudou řešit. Starší vlče nebo mladší skaut to ale bude vedoucímu vyčítat a možná se sám také přestane přezouvat. Starší skaut už pochopí, že někdy je v pořádku, když se vedoucí při vstupu do klubovny nepřezuje. Například když nemá moc špinavé boty a spěchá, protože na něj venku čeká družina vlčat. Vidí, že bezpečí dětí a zdárný průběh schůzky jsou důležitější než drobné zašpinění koberce jedním člověkem.

Jak přispět k morálnímu rozvoji různě starých dětí

— U benjamínků a nejmladších vlčat a světlušek důsledně oceňovat každé chování, které považujete za správné. U chování, které považujete za špatné, naopak dávejte důsledně najevo svůj nesouhlas.
— U vlčat a světlušek dávejte najevo, že si všímáte jejich snahy „být hodný“ a že ji hodnotíte pozitivně. U chování, které považujete za špatné, můžete vysvětlovat, proč toto chování považujete za špatné. Pomáháte tím k pochopení a ke zvnitřnění obecných pravidel, ke kterému dojde v pozdějším věku.
— U skautů začněte zařazovat diskuse řešící morální otázky nebo programy, které děti povedou k uvažování nad tím, jaká jsou obecná morální pravidla či principy. Čím starší děti jsou, tím náročnější mohou tyto programy být. Vámi stanovená pravidla vysvětlujte, aby se děti učily chápat principy, které stojí v pozadí těchto pravidel.

Jak využít znalosti o morálním usuzování dětí v přístupu k dětem?

— U benjamínků a mladších vlčat a světlušek počítejte s nutností odměňovat a trestat (odměnou je i úsměv či pochvala a trestem třeba upozornění nebo přísnější pohled).
— Nepočítejte s tím, že se budou benjamínci chovat sami od sebe „morálně“. Nevyčítejte jim to a nemyslete si, že máte „zlé“ děti. Je to normální.

PŘÍKLAD ROZDÍLŮ V MORÁLNÍM USUZOVÁNÍ U RŮZNĚ STARÝCH DĚTÍ

— U vlčat a světlušek jasně stanovujte svá očekávání. Dávejte najevo, jaké chování považujete za „správné“ a za jaké chování získají děti vaše uznání.
— U nejstarších vlčat a světlušek a u mladších skautů a skautek si dávejte velký pozor na to, abyste sami dodržovali společná pravidla. To, co mladší děti přehlédnou a starší pochopí, to vám tyto děti neodpustí.
— Období mladšího skautského věku je ideální pro skládání skautského slibu. Skauti a skautky mají potřebu dávat najevo, že jsou připraveni dodržovat společenská pravidla (chtějí složit veřejně slib, nosit odznak), a také tato pravidla ještě nerelativizují. Nejstarší skauti a roveři někdy mohou odmítat skautský slib skládat. Už nemají tak silnou potřebu dávat svůj závazek veřejně najevo a navíc začínají pochybovat o tom, že by se měli snažit dodržovat skautský zákon vždy a za všech okolností.
— Ať vedete jakkoliv staré děti, vždy pomůže, pokud oceníte jejich morální jednání a pokud jdete sami příkladem.

2.2.4 Spolupráce chlapců a dívek v různém věku

Spolupráce chlapců a dívek u benjamínků

Ve věku **benjamínků** si kluci už uvědomují rozdíly mezi kluky a holkami. Děti rozdělují hračky a hry na „klučičí“ a „holčičí“, ale často si klidně hrají s hračkami typickými pro opačné pohlaví. Dívky ještě nejsou tak vývojově napřed, jak budou později v pubertě (jsou ale pravděpodobně mírně vepředu ve vývoji sociálních dovedností). Obecně nejsou zájmy dětí příliš vyhraněné. Preferují kamaráda stejného pohlaví, ale nemají obvykle nejmenší problém hrát si s někým opačného pohlaví. Velice rychle si zvykají na nové děti. Vztah chlapec x dívka není vnímán z pohledu sexuální roviny.

Spolupráce vlčat a světlušek

Ve věku **vlčat a světlušek** se už kluci a holky silně ztotožňují se svou mužskou, respektive ženskou rolí. Zejména vlčata se mohou bránit hrát „holčičí“ hry – může jim to přijít ponižující. Často se setkáte s rivalitou mezi kluky a holkami a snahou vymezit se vůči té druhé skupině. U nejmladších vlčat a světlušek (asi do 2. třídy) není rivalita tak výrazná. U starších vlčat a světlušek se naopak můžete někdy setkat s odporem ke společnému pro-

gramu. V tomto věku jsou blízké kamarádské vztahy mezi kluky a holkami spíše vzácné. Nejstarší vlčata a světlušky o sebe mohou někdy projevovat zájem jako o potenciální partnery. „Vztahy“ mezi vlčaty a světluškami jsou spíše hrou na partnerství (jsou odkoukané od dospělých a z filmů) a jde v nich o získání uznání ve skupině a učení se pozdější role partnera/partnerky.

Spolupráce skautů a skautek

Po desátém roce života začínají chlapci dospívat (fyzicky i psychicky) o něco později než dívky. V této kapitole výše popsané věkové milníky nastávají u dívek v průměru zhruba o rok dříve než u chlapců. Stejně staré dívky jsou na začátku pubescence (tedy někdy kolem 11. roku) často vyšší než stejně staří chlapci. Dívky také udrží déle pozornost než jejich vrstevníci a mají rozvinutější myšlení a odlišné zájmy. Spolupráce mezi chlapeckými a dívčími družinami proto ve skautském věku funguje nejlépe, když jsou kluci asi o 1–3 roky starší než holky. Dívky mají zájem o kontakt se staršími chlapci, kteří jsou pro ně přitažlivější a lépe si s nimi rozumějí například při diskusních programech. Vznikají první, obvykle platonické vztahy. Děti říkají, že spolu chodí, drží se za ruce a občas si dají letmou pusu. Tyto vztahy většinou nevydrží příliš dlouho. Po 14. roce (výjimečně po 13.) mohou některé děti začít se sexuálním životem, častěji to bývají dívky. K prvnímu pohlavnímu styku ale dochází obvykle až v pozdějším (roverském) věku.

Ve všech věkových kategoriích jsou chlapci obvykle schopni lepších fyzických výkonů. Dívky naopak lépe udrží pozornost a jsou pečlivější. Chlapci většinou vystupují jako jedna velká parta. Holky vytvářejí několik skupinek v rámci družiny, které se vůči sobě vymezují a žárlí na sebe. Tyto skupinky se mohou v průběhu času měnit a z nejlepší kamarádky se může snadno stát největší sokyně.

Shrnutí a doporučení

— Benjamínci a nejmladší vlčata a světlušky mohou mít bez problému valnou většinu programu společnou. Zároveň jim ale nebude vadit, pokud budou mít program oddělený.
— U vlčat a světlušek je spolupráce kluků a holek stále možná, ale je nejobtížnější. Počítejte se soupeřením, rivalitou a někdy s odmítáním společných programů. Absence programu s opačným pohlavím nebude většině dětí vadit. Na druhou stranu je dobré, když mají vlčata a světlušky některé programy společně (např. občas výpravu). Při společných programech se kluci a holky mezi sebou navzájem poznávají a učí se k sobě chovat.
— U nejstarších vlčat a světlušek a u skautů a skautek děti společné programy vyhledávají, i když to často otevřeně nepřiznávají. Holky např. mluví kriticky o klucích, ale na společné akci pak mají nejvyšší účast a některé přijedou namalované. Absence programů s opačným pohlavím může vést k odchodu některých dětí z oddílu do kroužku, kde s kluky či holkami přijdou více do kontaktu.
— U skautek zvažte spolupráci se staršími kluky. Holky nemusí jevit zájem o program s vrstevníky.

2.2.5 Další specifika věkových kategorií

Benjamínci a **nejmladší vlčata a světlušky** (5–8 let) mají málo zkušeností s tím, že jsou bez rodičů a musejí se o sebe postarat. Vaše víkendová akce může být první akcí, kdy tráví noc bez přítomnosti příbuzného. Někdy z takové situace mají strach a pod různými záminkami se víkendovým akcím vyhýbají. Děti se v tomto věku bojí zvířat, špatného počasí (bouřky) a většinou i tmy. Asi 20 % pětiletých dětí se v noci pomočuje. Na vícedenní akci se mohou pomočovat i děti, které se běžně nepomočují. Je to například tím, že se bojí jít v noci tmou na záchod nebo kvůli stresu. Děti by už měly být schopny strávit delší dobu bez rodičů, ale bude se jim stýskat. Ke stesku dochází zejména tehdy, když dítě nemá co dělat (mezera v programu). Když se ponoří do programu, stesk překvapivě rychle odezní. Benjamínci se neumí sami sbalit na výlet (ani se sbalit na konci vícedenního výletu), bez vyzvání si často nevyčistí zuby a nepřevlečou se, většinou si ani neumí zavázat tkaničku.

Tipy pro vedení benjamínků

— Na akci nenechávejte děti spát v pokoji nebo ve stanu samotné. Když budou spát s jinými dětmi nebo ideálně s dospělým, budou mít menší strach.
— Řada dětí je zvyklá mít v noci rozsvícenou lampičku. Zjistěte si, zda to platí i pro vaše děti, a umožněte jim to. Jinak se budou bát jezdit na akce a spát tam.
— Zajistěte si, aby cesta na záchod byla osvětlená. Pokud stanujete, instruujte noční hlídky, aby doprovázely benjamínky na záchod.
— Nedávejte benjamínkům noční hlídku.
— Vozte na akce náhradní spacáky pro případ, že se nějaké dítě pomočí. Pravidelně ráno kontrolujte, zda děti nemají pomočený spacák.
— S dětmi, které se pomočují, choďte pravidelně na toaletu. Dohlédněte na to, aby šly na záchod před spaním a pak je vzbuďte

a jděte s nimi na záchod znovu předtím, než půjdete sami spát. Pokud to nepomáhá, jděte s nimi na záchod ještě 1–2x v průběhu noci.
- Každý den kontrolujte, zda si děti mění spodní prádlo. Choďte si s nimi čistit zuby.
- Při dílčích výletech (např. v rámci tábora) nebo na konci akce jim pomozte sbalit si věci.
- S vícedenními akcemi začínejte postupně. Začít můžete třeba přespáním v klubovně a pokračovat dvoudenním výletem. Nevadí, pokud benjamínci vůbec nemají vícedenní akce s přespáním.
- Mnohadenní akce jsou pro benjamínky nevhodné – jsou pro ně stresující a navíc si takovými akcemi „vykrádáte“ zajímavý program pro pozdější vlčácký/světluškovský věk. Pokud pro benjamínky pořádáte tábor, měl by být kratší než pro starší děti.

Tipy pro vedení benjamínků

Starší vlčata a světlušky (cca. 8–11 let) už začínají být více samostatné. Jsou schopny si sbalit na krátký výlet a zajistit si osobní hygienu. Nemusíte to už dělat s nimi, ale je potřeba je důsledně kontrolovat. Necítí vnitřní potřebu převléknout se nebo si vzít pláštěnku, vnímají to jako jeden z mnoha úkolů a bez kontroly a připomínaní na to mohou jednoduše zapomenout.

Skauti a skautky (cca. 11–15 let) už mají pocit, že jsou skoro dospělí. Přehnaná péče ze strany vedoucích je jim nepříjemná. Děti jsou citově velmi nevyrovnané a snadno je rozhodí i drobný neúspěch nebo nevhodná poznámka někoho pro ně důležitého. Vymezují se proti „vnuceným“ autoritám (rodičům, učitelům) a upínají se k novým autoritám, často i k tzv. idolům. Těmi jsou často herci nebo zpěváci, mohou to být ale i starší děti v oddíle nebo vedoucí či rádce. Vůči vedoucím se ale mohou vymezovat také, zejména když mají pocit, že se k nim chovají jako „k malým dětem“ (například když dávají striktní zákazy a tresty). Snaha být dospělejší se může projevovat experimentováním s alkoholem a cigaretami nebo ponocováním. Spíše než zákazy a tresty zde pomáhá otevřený přístup vedoucích spojený s vysvětlováním (v čem je to škodlivé, jaké by z toho měl vedoucí problémy) a domluvou.

Čím starší děti jsou, tím více chodí na akce kvůli ostatním členům družiny. Děti jsou schopny spolupráce i bez intenzivní snahy rádců a vedoucích. Čím jsou starší, tím více chtějí zasahovat do programu družiny.

Tipy pro práci se skauty a skautkami

- Dávejte dětem možnost ovlivnit program družiny.
- Přenášejte na děti část pravomocí – například rozdělte družinové funkce.
- Nechejte děti podílet se na určení pravidel nebo jim aspoň pravidla dobře vysvětlete.
- Jednejte s dětmi jako se sobě rovnými.
- Pokud to není nezbytně nutné, nezasahujte dětem do jejich soukromého prostoru. Např. jim neprohledávejte osobní věci.

Otázky k zopakování

- Jak dlouho se vydrží soustředit na jednotvárnou činnost děti, které vedete?
- Jak staré děti budou nejspíše vyžadovat dodržování pravidel od všech a za každou cenu? Proč?
- Jak se u různě starých dětí vyvíjí morální usuzování?
- Pro jakou věkovou kategorii byste doporučili intenzivní spolupráci kluků a holek a pro jakou spíš častější oddělený program? Proč?

2.3 Motivace dětí

Cílem této kapitoly je seznámit vás s důvody, kvůli kterým děti chodí do oddílu, účastní se aktivit a dělají, či nedělají věci, které po nich chcete. Kapitola vás seznámí také s tím, jak můžete chování dětí ovlivnit vlastním příkladem, odměnou nebo trestem a jak tyto nástroje využívat, aby dobře plnily svůj účel a dětem neškodily.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[22]** rozumíte podstatě odměn a trestů jako nástrojům motivace a umíte je vhodně využívat, **[10]** jste pro děti vzorem, chováte se podle toho a nezneužíváte svého postavení, **[8]** dokážete převzít roli vedoucího.

Představte si, že některé z dětí, které jsou vám svěřeny, na táboře opakovaně neuklízí ve stanu. Co uděláte jako první? Budete mu vysvětlovat, že je důležité, aby si uklidilo? Nabídnete za uklizený stan body? Nebo body naopak za neuklizený body strhnete? Zkusíte jít příkladem a uklidíte si vlastní stan?

Každé z výše uvedených řešení by možná vedlo ke kýženému cíli. Přesto bychom žádné z nich jako první krok nedoporučili. Doporučeným prvním krokem je – zamyslet se. Zamyslet se nad tím, proč si dítě ve stanu neuklízí a co by pro něj mohlo být důvodem si ve stanu uklízet. Jinými slovy zamyslet se, zda má dítě dostatečnou motivaci pro úklid svého stanu.

Motivace je souhrn **motivů** (pohnutek), které vedou člověka k tomu, aby něco udělal či neudělal. Dítě, které si neuklízí ve stanu, má pravděpodobně málo motivů nebo slabé motivy pro úklid stanu. Je také možné, že má dokonce motivy, které ho vedou k tomu, aby si ve stanu neuklízelo (např. může mít strach z toho, že se mu budou ostatní posmívat, že je „pořádníček"). Vaším úkolem vedoucího je oslabit nebo odstranit motivy vedoucí dítě k nepořádku, posílit ty, kvůli kterým by si uklidilo, a pomoci mu najít další nové motivy vedoucí k úklidu. Jinými slovy je vaším úkolem dítě **motivovat**.

Motivace = souhrn motivů (pohnutek), které vedou člověka k tomu, aby něco udělal či neudělal.
Motiv = pohnutka, dílčí důvod, aby člověk něco udělal nebo neudělal. Nemusí se projevit navenek, když proti němu stojí jiné silnější motivy.
Motivování = pomoc člověku při hledání nových či odstraňování starých motivů a posilování nebo oslabování existujících motivů vedoucích k nějaké činnosti či nečinnosti.

Shrnutí pojmů týkajících se motivace

Aby bylo možné děti účinně motivovat, hodí se znát jejich časté pohnutky a motivy pro různé činnosti. Mezi ně například patří:

- Napodobení někoho druhého (autority, vrstevníků).
- Uspokojení základních lidských potřeb (hlad, žízeň, bezpečí, nebýt unavený).
- Materiální zisk (poklad na pokladovce, odměna pro vítěze etapovky).
- Sdílení problémů či radostí s druhými lidmi.
- Sounáležitost, být součástí nějaké skupiny, někam patřit.
- Získání uznání (od autority, vrstevníka, skupiny).
- Praktické využití dovedností, znalostí a schopností (realizace něčeho, co umí).
- Učení se, seberozvoj.
- Úspěch, posílení sebehodnocení (vychází ze srovnání s vrstevníky nebo s nějakými kritérii).
- Dělání něčeho účelného, smysluplného nebo užitečného.
- Zábava.
- Strach z neúspěchu.
- Strach ze ztráty něčeho.
- Strach z bolesti.
- Strach ze ztráty uznání, z posměchu.
- Strach ze ztráty přátel.

V různých situacích může být u dítěte přítomno různé množství různě silných motivů. Klíčem k úspěšnému motivování je porozumění motivům dítěte a využívání širokého spektra nástrojů, které posilují, či oslabují různé motivy a které pomáhají dětem nacházet motivy nové. Zaměření se na pouze jediný motiv může být neefektivní, jak ukazuje třeba následující příklad.

Příklad působení na různé motivy dětí

Rádce Cvrček ví, že jeho děti se s velkým nasazením účastní her, které mají legendu a v rámci kterých se mohou vžít do smyšlených postav. Už delší dobu chystá programy, při nichž využívá různé rekvizity, převleky a propracované příběhy. V posledních měsících mu ale klesla docházka na akcích. Aby děti motivoval, rozhodl se proto, že bude použité legendy propracovávat ještě více a do realizace programů zapojí své kamarády a příbuzné. Cvrček se tak snaží udělat zábavné programy ještě zábavnějšími, a to mu dá hodně práce. Jeho děti přitom ještě propracovanější programy tolik neocení – dostatečně se baví už při současné úrovni. Na akce nechodí možná proto, že je jejich rádce nikdy nepochválí, a naopak s nimi vždy rozebírá, co udělaly špatně a co mohly udělat lépe. Na skautských akcích jim chybí uznání a navíc mají strach z toho, že jim bude zase někdo říkat, jak jsou neschopné. Docházku svých dětí by Cvrček možná s minimální námahou zvýšil, kdyby děti za jejich výkon občas pochválil a kdyby jim tak intenzivně neříkal, co dělají špatně. Mezi motivy k chození na oddílové akce by tak přibylo získání uznání. Naopak by byl odstraněn důvod pro nechození – strach z neúspěchu. Motivace dětí pro účast na akcích by se zvýšila.

Výše uvedené motivy dětí je ve většině případů možné rozdělit do kategorie odměny nebo tresty. **Odměny jsou vždy spojeny se získáním příjemného pocitu** (rádce uznává mé kvality, jsem součástí party, jsem schopný člověk apod.). **Tresty jsou naopak spojeny s nepříjemným pocitem** (bolest, ponížení, ztráta, strach, jsem neschopný člověk, nikdo si mě neváží apod.).

Pokud přemýšlíte nad tím, zda je vhodnější častěji odměňovat, či trestat, zamyslete se nad tím, zda chcete, aby děti zažívaly častěji příjemné, či nepříjemné pocity. Většina vedoucích jistě chce, aby děti na skautských akcích zažívaly spíše příjemné pocity, a proto by **odměny měly mít před tresty přednost.**

Vedoucí může posilovat motivaci dětí buďto tak, že děti sám přímo odměňuje a trestá (tedy uděluje odměny a tresty), nebo tím, že vytváří „**motivující prostředí**“, ve kterém si děti najdou odměny samy. Zejména u starších dětí platí, že pokud jsou aktivity prováděné na schůzkách zábavné, smysluplné (např. děti se něco zajímavého dozví, někomu pomohou) a pokud mají děti možnost realizovat své vlastní nápady, není potřeba, aby vedoucí často uděloval odměny a tresty. Také pokud jsou pravidla spravedlivá a dobře vysvětlena, starší děti je obvykle dodržují bez nutnosti vynucovat je hrozbou trestu.

Když už vedoucí musí udělit odměnu nebo trest, měl by dodržovat některá základní pravidla, která zvýší šanci, že bude odměna či trest fungovat, a sníží negativní dopady, které může zejména trestání mít.

2.3.1 Odměna

Odměnou může být pro dítě cokoliv, co u něj vyvolá příjemný pocit. Mohou to být body do bodování, sladkost, věcný dárek, diplom, udělení privilegia (např. členství ve vlajkové četě), ústní pochvala, povzbuzující úsměv nebo třeba projev uznání od ostatních. Právě pochvala či uznání jsou věci, které vedoucí nestojí peníze, mnoho času a námahy a děti hodně potěší.

Pokud děti odměňujete, snažte se dodržet následujících pár pravidel, aby byla vaše odměna co nejúčinnější.

Odměňujte děti tím, co vyvolá dobrý pocit u nich, ne tím, co by vyvolalo dobrý pocit u vás. Pokud zamýšlená odměna nevyvolá u dítěte dobrý pocit, není to odměna. Při odměňování je třeba brát ohledy na věk dítěte i na jeho zájmy.

Odměňovat můžete i veřejně – před ostatními dětmi. Většinou to posílí dobrý pocit získaný z odměny. Například při veřejné pochvale získává dítě uznání nejen od vás, ale také od svých vrstevníků. Dávejte ale pozor, pokud by veřejná pochvala vyvolala spíše úšklebky ostatních dětí (např. pokud pochválíte na nástupu vlče, že se v noci počůralo jen jednou), její vliv by to oslabilo. Také když odměníte veřejně téměř všechny děti kromě jednoho nebo dvou, mohou to ty neodměněné vnímat jako trest pro sebe (budou mít špatný pocit).

Odměňujte děti za konkrétní věci tak, aby vždy věděly, za co jsou odměňovány. Účinek odměny zvýší, pokud má dítě pocit, že si ji skutečně zasloužilo. Také mu konkrétní odměny tolik nezevšední. Když děti odměňujete jen tak za to, že jsou, mohou začít brát odměňování jako běžnou součást života – jako něco, co se prostě děje, a odměnou vyvolávaný dobrý pocit se oslabí.

2.3.2 Trest

Trestem je pro dítě cokoliv, co u něj vyvolá nepříjemný pocit. Může to byt třeba strženi získaných bodů v bodování, zákaz účastnit se atraktivního programu, pokárání, zamračený pohled nebo odejmutí privilegia. Výše je uvedeno, že odměny by měly mít přednost před tresty. Ne vždy je ale děti možné pouze odměňovat. Zejména, když dítě svým chováním nějak ublíží někomu jinému, není vhodné to jen tak přejít.

Stejně jako odměna je i trest výchovným a motivačním prostředkem. Odměna posiluje žádoucí chování dítěte a ostatním dětem ukazuje, jak by se měly chovat. Trest naopak **odrazuje** děti od nežádoucího chování a potrestaného by měl přimět k tomu, aby své (trestané) chování napravil a již je neopakoval.

Důležitou rolí trestu je **role nápravná**. Pokud dítě svým chováním někoho nebo něco poškodí, měl by trest sloužit také k tomu, aby dítě způsobenou škodu napravilo a aby odčinilo i ostatní vzniklé újmy. Příkladem trestů naplňujících nápravnou roli jsou **tresty přirozeným následkem**. Trest přirozeným následkem fakticky nepřichází od vedouciho, ale je přímým důsledkem chování dítěte.

PŘÍKLADY TRESTŮ PLNÍCÍCH NÁPRAVNOU ROLI

1. Skaut v poledním klidu šermuje s kamarádem hráběmi a zlomí přitom násadu. Následně musí ze svého táborového kapesného, ze kterého by si jinak koupil zmrzlinu, zaplatit novou násadu.
2. Vlče poruší zákaz vstupu do kuchyně a během přípravy oběda překáží službě při práci. Toto ztěžování práce službě později odčiní tím, že jí pomůže s umýváním nádobí.
3. Skautka nedodrží začátek nočního klidu, čímž ruší ostatní od spánku. Jelikož tím neumožní dostatek spánku noční hlídce, může to snadno odčinit tak, že část nočního hlídání obstará sama.
4. Světluška skáče na dřevěné palandě a zlomí na ní příčku. S pomocí vedoucího vytvoří novou příčku a postel opraví.

Při trestu plnícím nápravnou roli si dítě uvědomí následky svých činů a trestané chování v budoucnosti omezí nejen kvůli hrozbě trestu, ale i kvůli tomu, že si lépe uvědomuje, co jím působí. Dítě trest plnící nápravnou roli také spíš přijme, protože si lépe uvědomí jeho souvislost se svým chováním a spíše ho bude vnímat jako spravedlivý. Pokud používáte tresty plnící nápravnou roli, snáze naplníte následující pravidla pro udělování trestů.

Pravidla pro udělování trestů

Trestejte spravedlivě. Za stejné nežádoucí chování by měl vždy následovat podobný trest. Pokud byste za něco potrestali jedno dítě, a jiné ne, to potrestané by to mohlo vnímat jako křivdu a trest by nemuselo přijmout. Také pokud jedno dítě udělá stejnou věc vícekrát a trest následuje jen někdy, může z toho být zmatené. Může mít problém pochopit, proč je nyní trestáno za něco, s čím dříve nebyl problém.

Trestejte pokud možno v soukromí. Veřejné trestání je spojeno s dalšími nepříjemnými pocity, které souvisejí s tím, že všichni vidí, že dítě něco nezvládlo. Veřejné tresty mohou mít nezamýšlené důsledky, například oslabení pozice dítěte ve skupině či vytvoření důvodu pro posměch.

Trestejte přiměřeně. Trest by měl být jednak přiměřený věku dítěte (např. skaut může uhradit zlomenou násadu od smetáku, ale nemůžete po něm chtít zaplatit z kapesného stan), jednak jeho provinění (např. za porušení zákazu vstupu do kuchyně může dítě pomáhat službě umývat nádobí po obědě, ovšem nemůžete po něm chtít, aby umývalo nádobí po každém jídle až do konce tábora).

Trestejte děti bezprostředně za konkrétní věci tak, aby věděly, za co jsou trestány. Díky tomu trest spíše přijmou a odnesou si z něj ponaučení. Odložený trest si děti hůře spojí s konkrétním chováním a spíše budou trest považovat za nespravedlivý.

Příklady velmi nevhodných trestů

- Facka, výprask na zadek, rána pravítkem přes prsty – **fyzické tresty jsou zakázané**, také by nenávratně poškodily vztah mezi dítětem a trestajícím vedoucím.
- Hození do kopřiv, hození do rybníka, přivázání ke kůlu – i když při nich dítě nebijete, jsou to fyzické tresty, které jsou zakázané.
- Polití vodou na nástupu, projití uličkou hanby, nošení směšného oblečení – jedná se o veřejné ponižující tresty, které mají negativní vedlejší následky jak na vztah vedoucího a dítěte, tak na postavení dítěte ve skupině.
- Odpírání nebo omezování jídla či pití – takový trest brání uspokojování základních potřeb dítěte, může vést ke zdravotním problémům i k odchodu dítěte z oddílu.
- Služba v kuchyni navíc, nošení dřeva, umývání nádobí – pokud děti trestáte prací, vybudují si k ní negativní vztah a pak nebudou chtít pomáhat samy od sebe (např. „Proč musím umývat nádobí, když jsem nic neudělal?“).

Příklady velmi nevhodných trestů

- Černá skříňka (jméno dítěte se hází do krabice a pak se na nástupu náhodně vytahuje jméno k nějakému trestu) – trest není bezprostřední (je udělen s velkým zpožděním při vytáhnutí jména dítěte z černé skříňky), obvykle nebývá spravedlivý (je náhoda, k jakému trestu bude jméno dítěte vytaženo – více může být potrestán někdo s menším proviněním) a dítě je trestáno veřejně (z černé skříňky se jméno vytahuje před ostatními).
- Kolo štěstí (dítě si losuje trest) – trest není spravedlivý (vážnost trestu je dána náhodou, ne povahou provinění).

2.3.3 Vzor

Ne všechny věci děti dělají proto, aby získaly nějakou odměnu, nebo aby se vyhnuly trestu. Spoustu věcí dělají jen proto, že to tak dělají ostatní – jejich vrstevníci, rodiče, vedoucí. Malé děti se už od narození učí nápodobou a je pro ně přirozené opakovat to, co dělají druzí. Toho je možné využít i při práci v oddíle. Vedoucí má u dětí autoritu a je pro ně důležitým vzorem. Protože chtějí být jako on, dělají věci stejně jako on. Je výrazně těžší přimět děti k úklidu, když sami neuklízíte. K nadšení ze hry přispěje možná nadšeněji hrající rádce víc než speciálně připravované rekvizity.

Uvědomte si, že na děti působíte jako vzory, a pokud možno dělejte totéž, co chcete po nich. Například se spolu s nimi účastněte programů, dojídejte jídlo, uklízejte po sobě, nepodvádějte u her, usmívejte se na druhé nebo nemluvte sprostě.

Formální a přirozená autorita

Vedoucí či rádce mají na děti vliv, tedy mohou ovlivnit a ovlivňují chování dětí. Děti vás jako rádce a vedoucí poslouchají, plní vámi zadané úkoly, podřizují se vašim rozhodnutím. Část vašeho vlivu vyplývá z pozice, kterou zastáváte. Děti vás poslouchají, protože „vedoucí se poslouchá“, a také proto, aby si zasloužily odměnu nebo aby se vyhnuly trestu, který můžete ze své pozice vedoucího udělovat. Vliv spojený s vedoucí pozicí se nazývá formální vliv nebo taky formální autorita. Většinou sám o sobě stačí k ovlivnění chování benjamínků a mladších vlčat a světlušek, pro které je přirozené podřídit se dospělému člověku a především komukoliv ve vedoucí pozici. Také na starší děti formální vliv působí, ale nemusí vždy stačit. Pro děti v pubertě (tedy pro skauty a skautky) je typický odpor

k formálním autoritám. Děti mohou snažení formálního vedoucího sabotovat (např. plní úkoly jen naoko), jsou schopny se mu aktivně vyhýbat (např. přestanou jezdit na akce) nebo se dokonce mohou vůči autoritě vzbouřit (např. ignorovat pokyny rádce na schůzce a nepřijímat jím zadané tresty nebo třeba požadovat na vůdci oddílu výměnu rádce).

Pozice vedoucího či rádce ale není jediným zdrojem vašeho vlivu na děti a formální vliv není jediným možným vlivem. Dalším typem vlivu je tzv. neformální vliv, který vyplývá z toho, jak se člověk chová, co říká, jak vypadá, co v minulosti dokázal, co o něm říkají ostatní, nebo z toho, co ví, umí a zná. Neformální vliv si člověk nezíská tak snadno jako vliv formální jen tím, že by byl jmenován do nějaké pozice. Musí si ho budovat a musí si ho zasloužit. Pokud si neformální vliv vybudujete, budete odměněni lepším vztahem s dětmi a také vyšší vnitřní motivací dětí. Ty vás budou poslouchat nejen proto, že musí, ale také proto, že chtějí.

Pojďme si pojmenovat několik zdrojů neformálního vlivu. Níže uvedených 9 doporučení vám může pomoci získat si respekt u mladších i starších dětí a být brán nejen jako rádce na papíře, ale jako „skutečný“ lídr.

Posílení autority

1. Chovejte se férově. Dodržujte sliby, které jste dali. Dodržujte psaná i nepsaná pravidla, jejichž dodržování se očekává i od ostatních. Když uděláte chybu, přiznejte ji. Pokud i neúmyslně nějaké dítě poškodíte nebo mu ukřivdíte, omluvte se. Nepodvádějte, nelžete. Nezneužívejte postavení vedoucího a nepřivlastňujte si nezasloužená privilegia.

2. Chovejte se konzistentně. Chovejte se srovnatelně k různým dětem (např. z hlediska odměn, trestů, času, který jim věnujete). Chovejte se podobně v různých situacích (např. neměňte opakovaně pravidla). Jednoduše řečeno, buďte pro děti čitelní tak, aby věděly, co od vás mohou očekávat. Neměňte bezdůvodně názory, nemějte v družině protežované děti, nechovejte se nepředvídatelně.

3. Dejte dětem prostor, naslouchejte jim. Ptejte se dětí na jejich názory a zohledňujte je při rozhodování (tím není myšleno, abyste děti nechali rozhodovat za sebe). Dejte jim možnost ovlivňovat podobu programu a realizovat vlastní nápady. Zjišťujte, co u dětí vyvolává nespokojenost, snažte se aktivně řešit jejich problémy. Neseparujte se na akcích od dětí, nedávejte najevo nezájem o jejich pohled na věc, nenechávejte jejich problémy nevyřešené.

4. Projevujte dětem respekt. Nemusíte s dětmi ve všem souhlasit, ale projevujte respekt k jejich názorům, k jejich schopnostem i k nim jako k osobám. Ukazujte jim, za co si jich vážíte, a dávejte jim najevo uznání, když si jej zaslouží. Neironizujte, neshazujte děti slovem ani skutky, nevysmívejte se jim, neposmívejte se a netvařte se, že jste někdo víc. Respektován je ten, kdo sám projevuje respekt.

5. Dávejte najevo jistotu. Čiňte rozhodnutí, když se od vás očekávají. Stůjte si za svým názorem, pokud nemáte vážný důvod k opaku. Když něco děláte, dávejte najevo, že věříte v dobrý výsledek. Neodkládejte rozhodnutí a nepřehazujte je na ostatní. Nevyjadřujte veřejně pochyby v situaci, kdy s tím vy ani nikdo jiný už nemůže nic udělat (např. při vysvětlování pravidel hry neříkejte, že si nejste jisti, zda bude program děti bavit). Nepochybujte o sobě před dětmi (např. „nevím, jestli jsem dost dobrý rádce pro takovou družinu“).

6. Ukažte, že jste dobří v něčem, co je pro děti důležité. Ukažte, jak jste dobří ve sportu, v hraní na kytaru nebo v čemkoliv jiném, co by děti také chtěly umět. Lidé si váží takových lidí, kteří něčeho dosáhli a jsou v něčem dobří. Takové mají tendenci následovat a napodobovat. Mějte přehled v oblastech, které děti zajímají (např. NHL, filmy) a zdokonalujte se v tom, co je pro vaše děti důležité. Neprohrávejte příliš často schválně hry a soutěže – děti sice budou mít radost z vítězství, vy ale přijdete o část respektu („co by se mohly naučit od někoho, koho snadno porazí“). Přiznávejte chyby, které uděláte (viz bod 1), ale snažte se do takových situací dostávat co nejméně.

7. Zajímejte se o děti jako o jednotlivce. Mluvte s dětmi i o osobních věcech, poznejte jejich zájmy, jejich osobní problémy, jejich touhy i jejich zázemí. Pamatujte si jejich narozeniny a vždy jim popřejte. Ukazujte jim, že je znáte (co o nich víte), aby viděly, že pro vás nejsou jen jedním z davu. Když mluví o tom, co je doma / ve škole / ve sportu čeká, zeptejte se pak později, jak to dopadlo. Neodcházejte, když se vám začnou svěřovat.

8. Dejte dětem najevo, jaký smysl má činnost v družině / v oddílu. Pojmenujte si, k čemu je pro děti dobré být ve vaší družině či oddílu (myšlen je nějaký dlouhodobý cíl nebo vize). Ukazujte dětem, co jim skautská činnost přináší. Mějte i krátkodobé cíle, které budou pro děti atraktivní (např. vítězství v nějakém závodě, vytvoření speciálních družinových triček). Dávejte najevo důvěru v naplnění těchto cílů a sami k naplnění cílů viditelně aktivně napomáhejte. Nezpochybňujte smysl skautské činnosti nebo existenci vaší družiny. Nezpochybňujte to, o co se děti snaží (pokud se snaží o něco opravdu nereálného nebo nevhodného, pak jim alespoň nabídněte alternativní cíl).

9. Chovejte se tak, jak se chovají lidé, kterých si vážíte a které respektujete. Vzpomeňte si, kdo byl váš nejlepší vedoucí nejen v Junáku. Co dělal, že ho nyní vnímáte jako dobrého vedoucího? Chovejte se stejně k dětem ve své družině nebo ve svém oddíle. Jak se naopak chovají lidé, kterých si jako vedoucích neVážíte? Nechovejte se stejně jako oni.

Otázky k zopakování

- Jaký je rozdíl mezi motivem a motivací?
- Jaký je rozdíl mezi odměnou a trestem?
- Jaké jsou důvody pro šetření tresty při práci s dětmi?
- Jak by vypadal trest plnící nápravnou roli pro dítě, které rozřízne nožem celtu stanu?
- Jaká jsou pravidla pro udělování trestů?

2.4 Vztahy v družině a v oddíle

Cílem této kapitoly je pomoci vám budovat a posilovat vzájemné vztahy v družině a v oddílu. Kapitola vás seznámí se dvěma tématy, která úzce souvisí s kvalitou vztahů. Prvním z těchto témat je budování týmu, přičemž týmová práce svědčí o kvalitních vztazích v oddílu. Druhým tématem je šikana, jejíž výskyt v oddílu svědčí o opaku – o narušených vztazích. Dozvíte se, jak šikanu poznat, jak jí předcházet a co dělat, když se ve vašem oddílu vyskytne.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[27]** si uvědomujete význam vztahů mezi členy družiny/oddílu, **[6]** vytváříte fungující vztahy s lidmi okolo sebe.

2.4.1 Družina jako tým

Z kapitoly o motivaci víte, že jedním z motivů dětí je sounáležitost. Děti chtějí někam patřit, být součástí party, udržovat blízké mezilidské vztahy. Potřebují s někým sdílet své radosti i své problémy. Důležitou partou pro děti může být jejich skautská družina a úkolem vedoucího je pomoci tomu, aby družina skutečně partou byla. Aby byla sehraným týmem, a ne jen skupinou dětí, která se jednou za čas setkává.

Když chcete z družiny budovat tým, je dobré vědět, kam směřujete – tedy, jak takový dobrý tým vypadá. **Aktivity vedoucí k posílení týmu jsou takové aktivity, které u družiny posílí níže uvedené charakteristiky.**

Znaky dobrého týmu

- členové týmu mají společné cíle (něco, za čím všichni společně směřují)
- členové si navzájem důvěřují a pomáhají
- každý člen má v týmu své místo a je respektován ostatními
- v týmu funguje vzájemná otevřená komunikace
- členové sdílejí společné zážitky a zkušenosti
- členství v týmu uspokojuje potřeby členů
- existují týmové rituály

Čím posílit tým a vztahy v družině a oddílu?

Umožněte dětem zažít společný úspěch. Při dosahování úspěchu se lépe poznají, vyjasní si své role v týmu, získají společný zážitek, o kterém se budou moci později bavit, a při cestě za úspěchem budou muset sladit své cíle a táhnout za jeden provaz. Společného úspěchu může družina dosáhnout na různých soutěžích (pěvecké, výtvarné apod.), závodech (Závod vlčat a světlušek, Svojsíkův závod apod.) nebo turnajích v kolektivních sportech. Dále mohou posloužit družinové programy zaměřené na spolupráci, při kterých družina řeší společný problém nebo plní společný úkol (např. pokladová hra).

Rozdělte družinové (či oddílové) funkce. Vyjasněte roli všech členů družiny tak, aby každý věděl, že má v družině své místo. Aby se každé dítě cítilo jako kamínek mozaiky a mělo pocit, že přispívá k chodu družiny. Možnými družinovými funkcemi jsou například kronikář (možno i webový), zdravotník (nosí lékárničku a pod dozorem ošetřuje drobná poranění), nástěnkář, pokladník, bodník (v průběhu akcí si zapisuje přidělené body a přepisuje je do tabulky), fotograf, kuchař a samozřejmě podrádce, rádce či šestník.

Připravujte „poznávací“ programy. Umožněte dětem, aby se hlouběji poznaly. Nejde jen o to, aby se naučily jména a faktické informace o ostatních, ale aby poznaly jejich hodnoty a postoje. Dále jde také o poznání toho, jak se druzí chovají v „krizových“ nebo nečekaných situacích. Pokud se děti navzájem dobře poznají, vědí, co mohou od ostatních v různých situacích čekat. To zvyšuje vzájemnou důvěru (vědí, na koho se mohou v čem spolehnout) a zlepšuje vztahy i rozdělení práce při společných úkolech. Mezi „krizové“ či nečekané situace mohou patřit úkoly plněné v časovém tlaku, s nedostatkem informací nebo situace, které se vymykají obvyklému průběhu skautské akce. Na táboře to může být například den bez vedoucích (vedoucí při něm samozřejmě musí hlídat tábor – ale tak, aby o tom děti nevěděly). Své hodnoty a postoje mohou děti poznávat v rámci diskusních programů nebo při hrách, kde jsou nuceni vybírat z více možností, z nichž žádná není jasně správná.

Umožněte dětem získat společný silný zážitek – takový, který budou sdílet s celou svou družinou. Tento zážitek si budou s družinou spojovat a může být jejich společným tématem hovoru po řadu dalších let. Lidé spolu raději tráví volný čas, pokud mají o čem mluvit a pokud je něco spojuje. Silný zážitek může plynout z výše zmiňovaného společného úspěchu (třeba vítězství na turnaji ve fotbale), z vyřešení krizové situace (třeba přespání pod převisem, zvládnutí pokladovky v dešti apod.) a může být také důsledkem dobře připraveného zážitkového programu nebo zážitkové aktivity. Mezi takové programy patří kvalitně připravená etapová hra, bojovka nebo i návštěva zajímavého místa či společný let balónem.

Zajistěte družinové nebo oddílové předměty. Postarejte se, aby děti i mimo skautské akce využívaly předměty, které jim budou připomínat jejich družinu či oddíl. Budou si tak i ve volném čase uvědomovat, že jsou součástí nějakého týmu. Pokud dětem dáváte hmotné odměny (třeba jako poklad na táboře), vybírejte je tak, aby je v budoucnosti používaly a aby jim něčím připomínaly oddíl či družinu. Používejte znak nebo podpisy všech členů. Občas s dětmi na schůzce nebo na akci společně vyrobte něco, co si odnesou domů. Družinovými či oddílovými předměty mohou být například tričko, kšiltovka či na akci vyrobená hračka nebo desková hra.

Podporujte a udržujte družinové či oddílové rituály. Týmový rituál je něco, co odlišuje členy týmu od nečlenů. Posiluje sounáležitost členů se skupinou a dává členství v týmu punc něčeho výjimečného. Účast na rituálu vyvolává u členů pocit, že jsou součástí týmu a že v něm mají své místo. Družinovými a oddílovými rituály jsou například pokřik, způsob oficiálního přidělení přezdívky, způsob ukončení schůzky, používání speciálního slova nebo slov (tzv. „hlášky“), způsob pozdravu, tradiční akce, udělování družinové funkce, udělování družinové nášivky, předávání vánočních dárečků či narozeninová oslava všech členů, kteří měli narozeniny v daném pololetí. Podporujte vznik rituálů ve svých oddílech. Pořádejte třeba každý rok ve stejném termínu akci se stejnou atraktivní náplní nebo udělejte rituál z udělení nějaké funkce nebo z přijímání nováčka.

Zařazujte více programů na spolupráci než na soupeření. Dobrý tým má společné cíle, proto je dobré dělat pravidelně takové programy, kde musí družina či oddíl táhnout za jeden provaz a dělat něco společně. Pokud máte programy na schůzkách nebo akcích postaveny převážně na vzájemném soupeření dětí, dejte pozor na to, abyste po pár letech nezjistili, že ze své družiny už snadno tým neuděláte.

Řešte konflikty. Nepřehlížejte konflikty a aktivně je řešte. Nebojte se požádat o pomoc vedoucího oddílu, když si s konfliktem mezi dětmi nevíte rady. Učte děti řešit konflikty.

2.4.2 Šikana

Šikana je jednostranné opakované cílené jednání, které psychicky či fyzicky ubližuje někomu, koho můžeme nazvat obětí šikany. V oddíle může mít šikana například podobu uvedenou níže v rámečku:

Příklady šikany

- Opakované pomlouvání za zády (např. „Vyznal lásku už dvaceti holkám a žádná ho nechtěla.“ „Ve škole propadal, ale tatínek dal sponzorský dar, a tak mu dali čtyřku.“).
- Opakované vysmívání se (např. „Ze sekáče máš i slipy.“. „Je něco, na co nemáš diagnózu?“; dávání směšných přezdívek; vytváření vtipů o dítěti).
- Opakované nadávání a obviňování (např. „Tys nám to prohrál!“; „Nikdo není tak blbej jako ty!“).
- Stálé vyčleňování z kolektivu (např. „S tebou se nebavíme.“; „Ty s námi nehraješ!“; děti přestávají mluvit, když mezi ně šikanovaný přijde, a pokračují, až když odejde).
- Časté braní, schovávání nebo ničení věcí (např. schování ešusu; snědení čokolády; rozříznutí karimatky).
- Nucení dítěte k něčemu, co nechce dělat (např. k umývání cizího ešusu po jídle; k veřejnému líbání dřevěného polena; k chození kopřivami).
- Omezování svobody (např. zamykání v místnosti; svazování).
- Fyzické ubližování (např. bití; kopání; škrcení; sekání; řezání).
- Sexuální obtěžování (např. svlékání; nucení k nahotě; osahávání; focení intimních partií).
- Kyberšikana (např. pomlouvání nebo výsměch na sociálních sítích; zveřejňování citlivých fotografií; založení falešného účtu či profilu jménem dítěte; posílání stovek negativních e-mailů či zpráv).

Obětí šikany bývá často dítě, které se nějak odlišuje (např. barvou pleti, talentem, tělesnou váhou, výslovností, sociální situací rodiny, oblečením). Šikanovat ho může jiný člen družiny, člen starší družiny a někdy i rover nebo vedoucí. Agresor mívá nad obětí dlouhodobě převahu – ta může spočívat například ve větší fyzické síle, inteligenci nebo v silnější pozici v kolektivu. Pokud má agresor na skupinu vliv, může k šikanování strhnout i ostatní.

Sám agresor nebývá z podstaty zlý. Často je to dítě, které má nízké sebevědomí a není si jisté samo sebou. Velmi často samo někdy zažilo šikanu jako oběť nebo je doma týráno. To ale neznamená, že by mu mělo být šikanování tolerováno.

Oproti pošťuchování se šikana vyznačuje tím, že se děje opakovaně, je jednostranná a že obětí je stále stejné dítě nebo děti. Šikana je v kolektivech dětí i dospělých velmi častá.

Nemizí sama od sebe a obvykle se v čase zhoršuje. Šikana se přehlíží, protože si vedoucí často nechce přiznat, že by se šikana mohla týkat jeho družiny či oddílu, a protože oběti šikany se bojí nebo stydí vyhledat pomoc. Někdy pomoc vyhledají, ale setkají se s odmítnutím nebo výsměchem. Například jim dospělý řekne: „Vždyť se nakonec nic nestalo.“; „Všichni kluci se pošťuchují.“; „A tys o něm nikdy neřekl nic hnusného? Tak vidíš!“; „To si musíš vyřešit sám, už ti není 6 let.“; „Tak mu taky jednu vraz, a přestane to dělat.“ Po takové zkušenosti může dítě přestat věřit, že mu dospělý pomůže.

Když se vám dítě svěří s tím, že mu někdo ubližuje, vždy naslouchejte a doptávejte se. Nezlehčujte situaci a nedávejte dítěti najevo nedůvěru. Vyhněte se konfrontaci dítěte s agresorem – mohla by vést ke stupňování agrese i k tomu, že oběť začne své skutečné pocity více skrývat.

Nejlepší obranou proti šikaně je prevence. Zájem vedoucích o dění v družině sníží příležitosti k šikaně. Věnujte se dětem i v čase mimo program. Všímejte si, co se děje po schůzce, v poledním klidu na táboře nebo během pochodu na výpravě. Šikanované dítě vysílá signály, podle kterých můžete šikanu odhalit bez toho, abyste byli jejím přímým svědkem: netěší se na další akci, straní se ostatních dětí, i v osobním volnu se drží poblíž vedoucích nebo třeba večer pláče ve spacáku.

Při každém projevu agrese vysvětlete dětem, proč je takové chování nevhodné. Nikdy nenechávejte posměšky a agresivní chování mezi dětmi bez povšimnutí. Bavte se s dětmi o tom, jak se jim v družině líbí a jak vycházejí s ostatními. Podporujte spolupráci a dobré vztahy mezi dětmi. Může pomoci také osvěta – spolu s vůdcem oddílu dětem vysvětlete, co to šikana je, jaké má konkrétní podoby a jaké má důsledky pro oběť. Také jim vysvětlete, že pokud by byly svědky šikany, mají za vámi přijít a vy budete situaci řešit bez toho, že byste je prozradili.

Pokud si ve svém oddíle všimnete projevu šikany, vždy mu okamžitě zabraňte a **co nejdříve to řekněte vůdci oddílu**. Poté spolu s vůdcem a po konzultaci s nějakým odborníkem (psychologem, pedagogem) situaci řešte. Čím dříve se šikana začne řešit, tím větší je šance, že si z ní oběť neodnese trvalé psychické následky a že neopustí oddíl s negativní vzpomínkou na všechno skautské.

Otázky k zopakování

- Jaké jsou znaky dobrého týmu?
- Jakou aktivitou byste mohli přispět k posílení týmu v některé z družin ve vašem oddíle?
- Co je to šikana?
- Co uděláte jako první, když dostanete podezření na šikanu ve vašem oddíle?

2.5 Zpětná vazba

Cílem této kapitoly je naučit vás využívat zpětnou vazbu jako nástroj rozvoje dětí i sebe samotného. Dozvíte se, co to zpětná vazba je, jak ji poskytovat, aby neubližovala, a jak si ji získat pro sebe ze svého okolí.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[21]** umíte vhodnou formou dát, získat a využít zpětnou vazbu, **[9]** jste schopni přijímat konstruktivní kritiku, **[7]** poznáváte sami sebe a všestranně se rozvíjíte.

Zpětná vazba je termín, který do pedagogiky, psychologie a komunikace přišel z fyziky a kybernetiky. Znamená situaci, ve které výstup nějakého systému ovlivňuje jeho vstup. Ve fyzice je systémem třeba nějaký stroj, v našem případě je to dítě v oddílu. Výstupem práce dítěte může být lodička z kůry, umyté nádobí, postavený stan nebo zatlučený hřebík. Ke zpětné vazbě dochází, když dítě něco dělá, vyhodnotí průběh a výsledek činnosti a pokud je spokojeno, bude stejnou činnost vykonávat i nadále stejně, a pokud není spokojeno, zkusí ji příště vykonávat jinak.

Příklad

Vlče Klokan vyrábí podlážku do podsadového stanu. Položí si na zem několik dlouhých prken, na ně umístí napříč dvě kratší prkna a probije je hřebíky. Pak podlážku otočí a hřebíky zahne. Po nějaké době používání podlážky si o zahnutý hřebík roztrhne botu. Uvědomí si, že kdyby postupoval opačně a při zatloukání hřebíku dal nahoru dlouhá prkna, vyčnívaly by špičky hřebíků na spodní straně podlážky, nepřekážely by a nebyly by tak nebezpečné. Až bude Klokan vyrábět podlážku příště, bude postupovat opačně. V tomto příkladu se jedná o zpětnou vazbu, protože výstup systému ovlivnil jeho vstup. „Systémem“ je vlče Klokan, „výstupem“ je vyrobená podlážka a „vstupem“ je plán na výrobu podlážky, který ovlivní to, jak bude Klokan dělat podlážky v budoucnosti.
Činnosti, které děti vykonávají, jsou pro ně často nové a složité. Ne vždy jsou schopny správně vyhodnotit, zda se jim činnosti daří, zda je výsledek dobrý a zda v něčem neudělaly chybu. V takových situacích si děti nemohou zajistit zpětnou vazbu samy a potřebují někoho dalšího, aby jim ji **zprostředkoval**. Zde je prostor pro jejich kamaráda, rádce nebo vedoucího, aby jim sdělil to, co samy nevidí nebo čemu nerozumí.

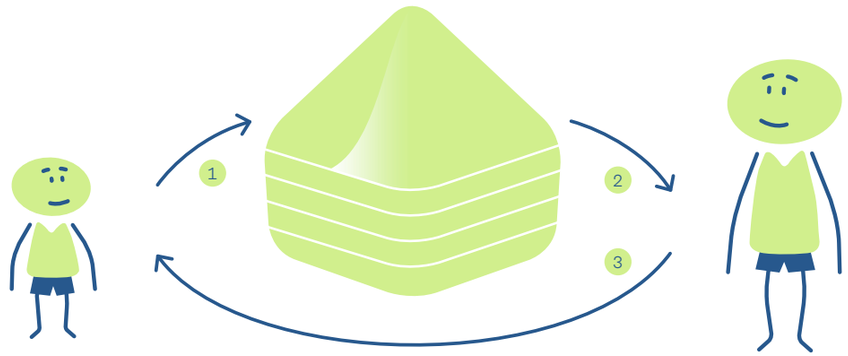

Obrázek: Mechanismus zprostředkované zpětné vazby

Vlče Bobr postavilo na stavěčce stan [1]. Vedoucí si stan prohlédl [2] a upozornil Bobra na to, co se mu při stavbě stanu povedlo, i na to, co by se dalo udělat kvalitněji, jednodušeji nebo rychleji [3]. Upozorní ho hlavně na věci, kterých by si Bobr nemohl všimnout sám, protože má málo zkušeností s dobře postavenými stany. Bobr díky tomu postaví další stan rychleji a lépe.

Zprostředkovaná zpětná vazba přináší dítěti informace o průběhu nebo výsledcích jeho činnosti. Jsou to **informace**, které dítě dosud nemělo, a **které mu pomohou vykonávat podobnou činnost v budoucnosti buďto stejně dobře, nebo lépe**.

2.5.1 Zpětná vazba a její zprostředkovávání

Když dítěti zprostředkováváte zpětnou vazbu, umožňujete mu získat přesnější náhled na jeho chování a na jeho práci a díky tomu se zlepšovat a rozvíjet. Zprostředkování zpětné vazby je jedním z hlavních výchovných nástrojů, které v oddíle používáte. Zprostředkovaná zpětná vazba má většinou podobu předání informace, která dítěti chybí.

Příklady zpětné vazby

- Tvá jáhlová kaše mi moc chutnala.
- Do stanu ti teče, protože jsi na celtu stříkal repelentem.
- Zbytky jídla, které sis nechal ve stanu, mohou přilákat mravence.
- Při nočním kradení vlajek jsi vlajku neohlídal možná proto, že sis pořád svítil baterkou. Kvůli tomu Chrosťa věděl, kde jsi a kam se díváš, a tys neviděl nic mimo úzký kužel světla. Když si na louce za jasné noci nesvítíš, oči si po chvíli zvyknou na tmu a vidíš víc než s baterkou. Navíc ostatní nevědí, kde právě jsi a kam se díváš.
- Mrzí mě, že ses s ostatními nerozdělil o buchtu od rodičů. Myslím, že to mrzí i kluky v družině. Každý, kdo zatím dostal balíček, se rozdělil.

Pravidla jak poskytovat kritickou zpětnou vazbu

Příklady zpětné vazby

- Když jsi vysvětloval svou hru, nepochopil jsem pravidla. Chyběl mi příklad, na kterém by se to vyjasnilo.

Zpětnou vazbu můžete zprostředkovat také skrze odměnu či trest, které dítěti udělíte. Odměna je totiž spojena s informací „tvé chování se mi líbí, pravděpodobně tě znovu ocením, když se tak budeš chovat i nadále“. Naopak trest dítěti přináší informaci „tvé chování se mi nelíbí a podobné chování se mi nebude patrně líbit ani v budoucnosti“. Dítě ale nemusíte odměňovat ani trestat, pokud mu chcete dát zpětnou vazbu. Stačí popsat, co vidíte a víte a co samo dítě patrně nevidí nebo neví.

Snadnější je poskytovat pozitivní zpětnou vazbu – že dítě dělá něco dobře a mělo by v tom pokračovat. Negativní (kritická) zpětná vazba je náročnější na sdělení, protože u ní hrozí větší riziko, že dítě zraní nebo že ji dítě nepřijme. Zkuste sdělovat kritiku v souladu s následujícími pravidly, která zvyšují šanci, že dítě kritiku přijme a poučí se z ní. Všimněte si, že se podobají pravidlům pro trestání.

- **Bezprostředně nebo co nejdříve** – dokud dítě ví, čeho se zpětná vazba týká, a může ji správně vyhodnotit.
- **V soukromí** – veřejná kritika se hůře přijímá a dítě se jí bude více bránit.
- **Pokud možno bez hodnocení** – slova jako „špatný“, „mizerný“ či „hloupý“ zraňují a snižují šanci, že dítě zpětnou vazbu přijme. Spíše než negativní přídavná jména používejte popis následků, které má nebo může mít kritizované chování. Lépe se přijímá formulace „toto nefunguje (nedaří se), protože..., bude to fungovat, když... změníš...“ než formulace „to jsi udělal špatně“.
- **Konkrétně, popisně a s příklady** – zpětná vazba má přinést chybějící informaci. Tu nejlépe předáte, pokud dobře popíšete jednak chování dítěte z vašeho úhlu pohledu a jednak známé či možné budoucí následky. Konkrétní příklady zvýší šanci, že dítě kritiku uzná a také mu pomohou lépe pochopit podstatu vaší zpětné vazby.
- **K chování nebo výsledku práce, ne k dítěti jako osobě** – dítě snadněji přijme, že něco udělalo špatně, než že je samo špatné. Zpětná vazba k chování dává šanci udělat to příště jinak.
- **S pozitivním vyzněním** – i když je zpětná vazba kritická, mělo by z ní být

zřejmé, že ji myslíte dobře a že může dítěti do budoucna pomoci. Neříkejte jen to, co dělá dítě špatně, ukažte mu, co by mohlo dělat jinak, aby byl výsledek lepší. Taková zpětná vazba se snadněji přijímá.
— Všechna výše uvedená pravidla přispívají k tomu, že dítě získá chybějící informaci, přijme ji a pokusí se na jejím základě udělat příště něco lépe. Taková zpětná vazba přispívá k rozvoji dítěte.

Pravidla jak poskytovat kritickou zpětnou vazbu

2.5.2 Zpětná vazba a její přijímání

Tak jako děti potřebují zpětnou vazbu k tomu, aby se rozvíjely, potřebují ji také rádci a vedoucí. **Zpětnou vazbu ke své práci můžete získat sami tím, že pozorujete a vyhodnocujete** výsledky své práce. Pozitivní zpětnou vazbou k přípravě programu je pro vás například to, že program trval předpokládanou dobu, nebo že se děti v průběhu celou dobu zapojovaly a usmívaly se. Negativní zpětnou vazbou je například to, že se nějaké dítě při programu zranilo (= podcenili jste bezpečnost), několik dětí nepostupovalo podle instrukcí (= instrukce byly příliš složité nebo nedostatečně vysvětlené) nebo že si polovina dětí hrála při programu hry na mobilu (= aktivita nebyla dost zážívná, aby připoutala pozornost dětí).

Protože ne všechno můžete sami vidět nebo vyhodnotit, je i pro vás užitečné získat zprostředkovanou zpětnou vazbu. Tu vám může poskytnout například vůdce oddílu díky svým větším zkušenostem a díky tomu, že při návštěvě vaší schůzky nemusí sám chystat a realizovat program, ale může si všímat toho, jak program vedete a jak ho přijímají děti.

Velmi cennou zpětnou vazbu vám mohou poskytnout samy děti. Vědí například mnohem lépe než vy, zda a jak moc je program baví, zda jim připadá užitečný nebo zda jsou pravidla srozumitelná. Také samy nejlépe vědí, co jim vadí a čím je štvete. Pozitivní zpětná vazba od dětí je pro vedoucího motivující a dodává mu energii do další práce. Kritická zpětná vazba mu pomáhá zlepšovat se a dělat takový program, který děti ocení. Proto by měl vedoucí či rádce aktivně získávat zpětnou vazbu od dětí. Existuje řada metod, jak toho dosáhnout.

Tipy na metody k získání zpětné vazby

— Děti sedí v kolečku a postupně odpovídají na otázky. Např. na konci schůzky říkají, jaký program se jim nejvíc a nejméně líbil a proč.
— Děti odpovídají na jednoduché uzavřené otázky nonverbálně. Např. stoupají si na čáru napříč místností s jedním koncem vyjadřujícím negativní a druhým pozitivní dojem z programu. Nebo rukou naznačují, jak moc je program bavil (ruka u země = vůbec nebavil; ruka natažená nad hlavou = bavil hrozně moc).
— Děti píší odpovědi na otázky na papír. Výhodou tohoto postupu je větší anonymita a tedy i šance na větší upřímnost dětí. Nevýhodou je, že se nemůžete doptat na podrobnosti.
— Děti hodnotí programy na papírek pomocí známek nebo bodů. Výhodou je, že je to rychlé a anonymní. Nevýhodou je, že sice zjistíte, co se jim líbilo či nelíbilo, ale nezjistíte proč.
— Děti kreslí, co se jim na schůzce líbilo.
— Děti ke každému programu vybírají obrázek (např. z deskové hry Dixit), který vystihuje jejich pocit z programu a vysvětlují, proč jej vybrali.

Abyste výše uvedenými metodami zjistili to, co potřebujete, zamyslete se nejprve, co chcete od dětí zjistit. Dětem pak pokládejte takovou otázku, která vám může přinést žádanou odpověď.

Pro získání zpětné vazby k sobě samému (k přístupu k dětem, ke vztahu s dětmi) je dobré, když má vedoucí či rádce možnost si s každým dítětem jednou za čas v soukromí popovídat. Prostor k tomu je například na výpravách při delším pochodu nebo na táboře v osobním volnu. Při takovém povídání je důležité hlavně naslouchat a vyjadřovat zájem o názor dítěte.

Kritická zpětná vazba je pro některé rádce a vedoucí zraňující, a proto se jí vyhýbají. Jednak si o ni neříkají, a když ji náhodou od někoho z dětí dostanou, brání se nebo útočí a tím děti od poskytování další kritické zpětné vazby odrazují. Takový postup ale nezajistí, že děti najednou začnou být spokojené a že jim přestane vadit to, na co upozorňovaly. Jen o tom přestanou mluvit před svým vedoucím. Budou se o tom bavit samy mezi sebou, s členy jiného oddílu nebo doma se svými rodiči. Přestanou kvůli tomu chodit na akce nebo si je budou méně užívat. Vedoucí bránící se zpětné vazbě sice ochrání sám sebe před zraňující kritikou, zároveň se ale nedozví to, co všichni ostatní vědí, a navíc ohrožuje fungování a existenci své družiny.

— Za zpětnou vazbu poděkujte, i když je kritická.
— Vyjádřete zájem – naslouchejte, doptávejte se, ptejte se na příklady.
— Nebraňte se, nezlehčujte zpětnou vazbu a neútočte na jejího poskytovatele.
— Dejte najevo, že si informace ceníte.
— Pokud na zpětnou vazbu hodláte nějak reagovat (něco udělat, něco přestat dělat), řekněte to. Lidé raději poskytují zpětnou vazbu někomu, kdo na ni reaguje.

Tipy na přijímání zpětné vazby

Dodržením výše uvedených tipů zvýšíte šanci, že s vámi budou děti jednat otevřeně a že nebudete poslední, kdo se dozví, co děláte špatně a čím své děti štvete. Také díky tomu získáte víc informací o sobě a o své práci, které vám pomohou zlepšovat se a dělat lepší program.

Otázky k zopakování

— Jaký je účel zprostředkované zpětné vazby?
— Jaká jsou pravidla pro poskytování zpětné vazby?
— Jaká pravidla jsou porušena v této zpětné vazbě?
„Při každém programu, kde je potřeba něco udělat, se flákáš".
— Jak byste měli reagovat na zpětnou vazbu od dětí, aby se nebály poskytnout vám ji i příště?

2.6 Sebepoznání a seberozvoj

Cílem této kapitoly je umožnit vám lepší poznání sebe sama. Jako skautští vedoucí vychováváte svěřené děti a jako skauti se snažíte zlepšovat svět kolem sebe. Ale aby mohl člověk pomáhat druhým a zlepšovat svět, nesmí zapomínat sám na sebe. Ostatně jedním z principů skautingu je povinnost k sobě samému.

Když neznáte své rezervy, můžete se nechtěně dopouštět chyb a víc škodit než pomáhat. Když se nerozvíjíte, nemáte dost znalostí, schopností a dovedností k tomu, abyste mohli účinně pomáhat svému okolí. A když nemyslíte na naplňování svých vlastních potřeb, brzy vyhoříte. Kapitola vám nabízí několik otázek, jejichž zodpovězení vám pomůže pojmenovat vaše silné stránky a rezervy, cíle a motivy.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[4]** dokážete popsat své motivy pro práci v Junáku, **[3]** dokážete vysvětlit, proč jste skautem, a dokážete se za skauting postavit, **[7]** poznáváte sami sebe a všestranně se rozvíjíte.

2.6.1 Silné stránky a rezervy

Když znáte své rezervy (či slabé stránky), můžete na nich pracovat a věnovat větší pozornost situacím, kde by se mohly projevit. Když znáte své silné stránky, můžete je využívat. Tím se v nich ještě více zdokonalujete a navíc jste více prospěšní svému okolí.

Zkuste si odpovědět na tyto otázky a pojmenovat si své silné stránky a rezervy:

— Co vám jde lépe než ostatním lidem ve vašem okolí?
— Za co vás ostatní chválí?
— Co umíte a (skoro) nikdo jiný to ve vašem oddíle neumí?
— Jaký je váš přínos pro váš oddíl? Díky čemu jste pro oddíl přínosem?
— Co jde lidem ve vašem okolí dobře a vám se to nedaří, i když se snažíte?
— Za co jste slyšeli opakovaně od různých lidí kritiku?
— Co se vám v nedávné době nepovedlo? Kvůli čemu se vám to nepovedlo?

2.6.2 Motivy pro práci s dětmi a pro oddíl

Práce s dětmi je pravidelná a cílená činnost. Lidé nedělají pravidelnou a cílenou činnost náhodně, ale mají k ní nějaké důvody. Z kapitoly „Motivace dětí" už víte, že psychologové těmto důvodům říkají **motivy** a souhrn těchto motivů nazývají **motivací**. Pro většinu dlouhodobých činností máme více motivů, které nás u těchto činností drží.

Mezi časté motivy k vedení dětí ve skautském oddílu patří:

— Možnost být s kamarády a sdílet s nimi své problémy i radosti.
— Možnost najít si partnera nebo trávit čas s partnerem.
— Možnost získat uznání (od vůdce, dětí, rodičů, kamarádů, partnera apod.).
— Možnost prakticky využít to, co umíte (např. stavba vázaných staveb).
— Možnost se něco nového naučit, rozvíjet se (např. vést tým, zorganizovat akci).
— Možnost dělat něco užitečného, dělat něco smysluplného (např. zprostředkovat dětem zážitky).
— Zábavnost činností spojených s prací pro oddíl.

Výše uvedené motivy vedou k tomu, že oddílu pomáháte. Pokud si je uvědomujete, tak vás práce pro oddíl těší, jelikož vám něco konkrétního přináší.

Někdy mají rádcové či vedoucí také tyto motivy:

- Setrvačnost – dělali jste to vždy, a proto to děláte dál.
- Pocit závazku – oddíl vám v minulosti něco dal a teď mu to musíte vrátit.
- Strach ze ztráty přátel – kdybyste složili funkci, přišli byste o kamarády.
- Tlak okolí (povinnost) – děláte to, protože to po vás chce vůdce (nebo někdy rodiče).

Také tyto motivy vedou k tomu, že se podílíte na činnosti oddílu. Nevedou ale k tomu, že vás práce pro oddíl těší.

Zkuste si odpovědět na tyto otázky týkající se motivace:

- Jaké jsou vaše motivy pro členství v oddílu? Co vám oddíl přináší?
- Jaké jsou vaše motivy pro vedení dětí? Co vám osobně vedení dětí přináší?

Pokud převládají motivy z druhé skupiny (setrvačnost, závazek apod.) a nepojmenovali jste žádný přínos, zkuste hledat dál. Pokud jste pojmenovali jen jeden nebo dva přínosy, zamyslete se, co dalšího vám ještě může oddíl a práce s dětmi přinášet. Možností je hodně, škoda je nevyužít.

2.6.3 Osobní cíle

Když s dětmi vyrazíte na výlet bez mapy a bez stanoveného cíle cesty, čeká vás výlet plný překvapení. Překvapení mohou být příjemná (třeba krásný palouk v lese, zřícenina hradu, zralé ostružiny) i nepříjemná (třeba jediná možná cesta po silnici, žádné zajímavé ani hezké místo, nutnost vrátit se zpět stejnou cestou). Podobné je to v životě i při vedení dětí. Když víte, kam byste chtěli směřovat, je větší šance, že narazíte na „hrady“ a „ostružiny“ a menší šance, že se „budete muset vracet stejnou cestou“.

Zkuste odpovědět na následující otázky a popsat si tak své cíle

Životní cíle

- Čeho byste chtěli v životě dosáhnout?
- Co pro to můžete udělat dnes nebo zítra?
- Co se musíte naučit, abyste zvýšili šanci, že toho dosáhnete?
- Jak a kdy se to naučíte?
- V čem vám členství v Junáku může pomoci pro dosažení vašeho cíle?

Skautské cíle

- Co chcete, aby vyrostlo z dětí, které vedete?
- Jaký by měl ideálně být člen vašeho oddílu, když ho potkáte za 25 let na ulici?
- Co můžete dnes nebo zítra udělat pro to, abyste zvýšili šanci, že takový skutečně bude?

Otázky k zopakování

- Co vám práce v Junáku přináší?
- Co dáváte dětem ve svém oddíle a co jim chcete dávat?

Literatura ke kapitole Psychologie a pedagogiky

- REITMAYEROVÁ, E., & BROUMOVÁ, V. *Cílená zpětná vazba*, Prague Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0222-6.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanováni.* 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie.* 2. vyd. Praha. Portál,2004. ISBN 80-7367-124-7
- ŽÁČEK, J. (Ed.) *Z nevýhody výhoda.* 1. vyd. Praha. Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2013. ISBN 978-80-86825-89-2. dostupná z spv.skauting.cz/wp-content/uploads/2013/10/Z_nevyhody_vyhoda_web.pdf

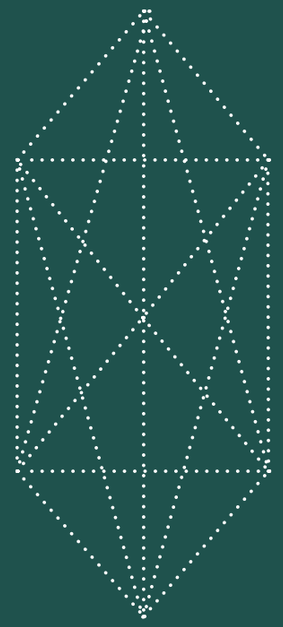

Metodika

Metodická kapitola vám pomůže v oddílové činnosti postupovat tak, aby vaše výchova souzněla se skautským posláním. Měla by vám usnadnit porozumění tomu, co to je skautská výchovná metoda a jak ji v praxi používat. Kapitola proto obsahuje řadu příkladů, jak můžete její jednotlivé prvky promítnout do běžné činnosti oddílu. Druhá část kapitoly nabízí soubor rad, se kterými by pro vás mělo být jednodušší používat základní nástroje skautské výchovy (stezku, odborky, závody nebo časopisy) a připravit s nimi kvalitní skautský program.

Informace v podkapitole **“Skautská výchovná metoda”** by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[13]** rozumíte jednotlivým částem skautské výchovné metody i metodě jako celku.

Informace v podkapitole **“Práce s nástroji skautské výchovy”** by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[15]** umíte pracovat s oficiální stezkou a používat další nástroje skautské výchovy.

3.1 Skautská výchovná metoda

Co je to vlastně ta metoda? Zapátráte-li na internetu, najdete tam například, že metodou rozumíme *„způsob, většinou plánovitý a systematický, jak dosáhnout nějakého cíle"*. Použito pak pro naši potřebu je skautská výchovná metoda **vzájemně provázaný systém prostředků, jejichž používáním plníme poslání naší skautské činnosti** – tedy všestranný rozvoj dětí a mladých lidí v našich oddílech. Skautská metoda přitom není jedinečná svými jednotlivými prvky. Vždyť i jiné mládežnické organizace nebo vzdělávací instituce pracují v malých skupinách – družinách, příroda je nedílnou součástí jejich činnosti apod. **Naše činnost je ale ojedinělá tím, že všechny prvky skautské výchovné metody** alespoň v nějaké míře zahrnuje a **kombinuje**. Nemáme jistotu, že je to jediná správná metoda výchovy mladých lidí (správných metod bude jistě na světě víc), můžeme ale s klidným svědomím říci, že je to metoda spolehlivě fungující a prověřená více než sto lety svého celosvětového používání.

Popis skautské výchovné metody najdete v klíčovém dokumentu Junáka, ve Stanovách, a **její využívání je pro nás při práci v oddíle závazné**. Skautská výchovná metoda tedy představuje jakési východisko společné každému skautskému oddílu. Výchovné metodě bychom proto měli rozumět a měli o ni opírat naši činnost. Je totiž jedním z pilířů, které skauting dělají skautingem. Přirozeně má každý oddíl k její aplikaci jiné podmínky a lidské síly a ne vždy budeme stoprocentní. To ale není důvod pro to, aby se některý z prvků metody upozaďoval. Naopak se snažte metodu zapojovat do oddílové činnosti celou.

Jak vidíte na obrázku, tvoří sedm prvků skautské metody jeden provázaný celek. Budete-li v činnosti oddílu na některý z nich zapomínat, budete tím oslabovat i výchovný účinek ostatních prvků. Nejde o to, aby každý jednotlivý program obsahoval úplně všechny prvky

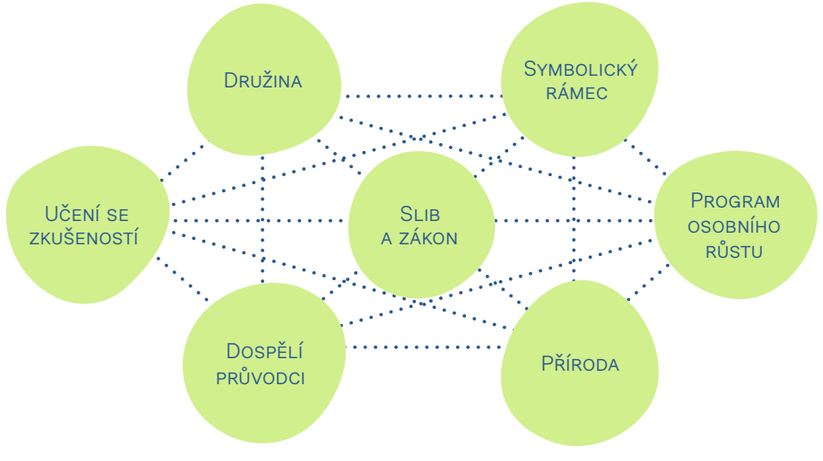

Sedm prvků skautské výchovné metody

skautské výchovné metody – to by asi nebylo dost dobře vhodné a možné. Skautský vedoucí ale vymýšlí a volí takové **programové aktivity, které v sobě kombinují více prvků skautské výchovné metody zároveň. Spolu s tím aktivity střídá tak, aby v průběhu činnosti byly všechny prvky v činnosti oddílu přibližně rovnoměrně obsaženy.**

Pracovat se skautskou metodou přitom neznamená využívat ji jen v cíleně připravovaných hrách a programech, ale především ji uplatňovat v běžném oddílovém životě. Například tak můžete zjistit, že dětského nadšení pro pomoc svému okolí dosáhnete snadněji každodenní obětavostí a příkladem v konání malých dobrých skutků než účastí na pečlivě zorganizované charitativní akci jednou do roka.

Jak lze skloubit všech sedm prvků skautské výchovné metody do jednoho programu vypráví působivý příběh v publikaci „Tichou poštou", kterou si můžete stáhnout v elektronické podobě na: casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika.

3.1.1 Slib a zákon

Citace ze stanov

Skautská výchova je především sebevýchovou, v níž klíčovou roli hraje upřímný dobrovolný závazek snažit se žít podle skautských principů. Složením slibu se skaut hlásí k hodnotám, stejně jako ke společenství, se kterým tyto hodnoty sdílí. Zákon mu pomáhá tyto hodnoty nacházet v každodenním životě. Slib a zákon je tak základní oporou jeho duchovního života.

Stanovy Junáka

Skautský slib a zákon vyjadřují mravní hodnoty skautingu. Zákon je konkrétním návodem, podle kterého se má skaut chovat a může s jeho zněním porovnávat své chování. Zákon je současně společným postojem, který sdílí všichni členové skautské družiny a oddílu. Slib pak představuje dobrovolný závazek, kterým se skaut ztotožňuje se skautskými hodnotami, a před ostatními se zavazuje žít s nimi v souladu „jak dovede nejlépe". V první řadě jsou tedy **slib a zákon průvodci duchovním životem každého skauta a** činí tím skauting jedinečným.

Slib a zákon jsou zároveň pro rádce a vedoucí praktickou pomůckou, s jejíž pomocí lze děti srozumitelným jazykem seznamovat se skautskými hodnotami a skautským pohledem na svět. Slib a zákon proto patří mezi **základní prostředky skautské výchovy.**

Jak na to

- vyzdvihujte před dětmi chování podle skautského zákona, připomínejte zákon v běžném životě oddílu, reagujte na dobré i špatné chování v oddíle,
- zařazujte prožitkové programy k zákonu i slibu (plnění upraveného Modrého života, večerní zamyšlení při svíčkách, táborová vigilie, konání tajných dobrých skutků),
- věnujte v oddíle složení slibu velkou pozornost, vnímejte jej jako slavnostní chvíli pro celý oddíl a doprovázejte jej vlastním slibovým rituálem,
- připravujte své členy na složení slibu dlouhodobě (ne jednorázově těsně před slibováním),
- se slibem pracujte i po jeho složení: odkazujte na něj při reflexi chování v oddíle, zapojujte členy se slibem do přípravy slibujících, vyvěšujte text slibu (i zákona) v klubovně či táborové vývěsce, nabízejte starším možnost obnovit svůj skautský slib, zařazujte aktivity otevírající morální dilemata (přiměřené věku),
- jděte dětem ve svém chování vzorem, dodržujte dané slovo a hrajte fair,
- seznamujte děti s pozitivními vzory – v příbězích, knihách a filmech, přiblížením lidských hrdinů z minulosti i řad pamětníků.

Osvojit si slib a zákon lze částečně prožitkovými aktivitami, které cíleně zařazujeme do programu oddílu. Přesto jsou nejúčinnějšími prostředky skautského rádce a vedoucího jejich **osobní příklad a praktické uplatňování slibu a zákona v životě oddílu**. Pokud se slib a zákon v atmosféře oddílu viditelně odráží, je to jeden z nejlepších způsobů, kterým je členové oddílu přijmou za vlastní.

3.1.2 Učení se zkušeností

Skautská výchovná metoda se opírá o vlastní aktivitu a činnost; vychází z přesvědčení, že člověk se nejlépe něco naučí tím, že to dělá; že znalosti, dovednosti i postoje si osvojí nejlépe za pomoci vlastních prožitků a zkušeností. Z této zásady není vyjmuta ani výchova mravní. Skauting neusiluje jen o to, aby člověk nebyl špatný; usiluje o to, aby dobro činil. Proto je součástí skautské sebevýchovy i zásada vykonat každý den alespoň jeden dobrý skutek. Rovněž výchova k odpovědnosti vůči druhým vychází z činů: ze skutečné služby společnosti a bližním.

CITACE ZE STANOV

Stanovy Junáka

Skautingu je vlastní zásada, že člověk se něco naučí nejlépe, když si danou činnost vyzkouší na vlastní kůži. **Skautské prostředí proto dává mladým lidem příležitost objevovat, experimentovat, chybovat a ze svých chyb se učit.** Jak jim to umožnit? V co největší míře je nechejte rozhodovat o náplni vlastního programu, aktivně je zapojujte do jeho přípravy a dávejte jim prostor pro vlastní iniciativu a nápady. Čas pro vlastní tvorbu nebo práci byste měli dětem poskytnout i za cenu toho, že se vše nepodaří tak, jako kdybyste si vše obstarali sami (např. nestihnete tábor postavit tak rychle, jak byste chtěli).

Aktivity do programu nezařazujte pro činnost samotnou, ale pro jejich smysluplný kontext a využití v reálném světě. Teprve pak si z nich děti odnesou více pro život. Je proto zbytečné pořádat uzlovací soutěž na rychlost. Raději jim ukažte, že naučí-li se uzlovat, budou si v dospělosti umět poradit třeba při stěhování nábytku nebo dokáží jistit kamaráda v horách na ledovci.

Učit se zkušeností taky znamená, že rádci a vedoucí čerpají inspiraci pro oddílovou činnost z okolí, které nás obklopuje. Mezi přirozené součásti skautského programu proto patří například i snaha pomoci dětem orientovat se v aktuálních společenských tématech nebo umět s rozumem využívat moderní technologie.

Jak na to

- využívejte hravých způsobů učení a učení zážitkem namísto přednášek a pasivního přijímání informací dětmi,
- dávejte dětem možnost podílet se na tvorbě družinového programu nebo volbě aktivit, které si pak vyzkoušejí,
- věnujte pravidelně čas společnému zhodnocení proběhlých aktivit, v němž společně rozebírejte přínos programu pro členy či jejich posun,
- nabízejte dětem v oddíle bezpečný prostor pro učení se z vlastních chyb (např. blíží-li se nezdar při vaření, nezachraňujte děti ihned z pozice zkušenějšího, ale nechte je částečně zažít důsledky neúspěchu a poté proveďte společnou reflexi),
- stavějte s dětmi tábor, nechejte je uvařit společné jídlo, připravit táborový oheň, vymalovat klubovnu nebo obstarat další činnosti, které jsou přirozenou součástí fungování oddílu,
- veďte děti k tomu, aby znalosti a dovednosti uměly prakticky použít namísto toho, aby je jen znaly nebo uměly nazpaměť,
- učte děti pomáhat přírodě nebo druhým lidem tím, že pro ně pravidelně něco skutečně děláte,
- využívejte Modrý život nebo jiný vlastní systém plnění drobných dobrých skutků.

Zásadu „učit se tím, že to dělám“ lze v oddíle uplatnit nejen pro praktické činnosti, které k tomu intuitivně vybízejí (táboření nebo první pomoc), ale i pro rozvoj sociálních dovedností. I ty se skauting snaží rozvíjet prožitkem namísto toho, aby jim o nich dlouze vyprávěl. Rozvíjet toleranci a schopnost najít kompromis se tak družina může učit při diskusi nad tím, kam pojedeme na výpravu, když má o ní každý člen trochu jinou představu. Převzít odpovědnost se zase skauti nejrychleji naučí tím, že dostanou skutečnou příležitost se jí chopit. Stejným prožitkem nabízejte pravidelně dětem dobrý pocit z konání malých dobrých skutků v každodenním životě a ze služby druhým lidem i přírodě.

3.1.3 Družina

CITACE ZE STANOV

Skauting klade důraz nejen na výchovu všestranně rozvinutého člověka; klade důraz i na jeho roli sociální, na schopnost být platným a odpovědným členem společenství. I proto se skautská výchova odehrává především v malé, přirozené skupině vrstevníků, která představuje pro mladého člověka citové zázemí stejně jako výzvu jeho rozvíjejícím se sociálním dovednostem a umožňuje lépe odhalit jeho silné stránky a uplatnit je ve prospěch celku.

Stanovy Junáka

Systém družin je velmi chytrou příležitostí, jak u dětí rozvíjet týmovou spolupráci, samostatnost, zodpovědnost, obětavost pro druhé a další schopnosti důležité pro dnešní svět. Skautská družina je postavena na přirozené touze dětí spojovat se do party. **Má být partou kamarádů, kde se každý cítí dobře a kde je každý člen důležitým článkem týmu**, protože umí něco lépe než ostatní členové. Družina naopak nemá být elitním sportovním týmem, v němž mají místo jen ti, kteří doběhnou nejdál a doskočí nejvýš. Vztahy v družině jsou totiž pro její členy důležitější než výsledky v soutěžích a závodech.

Družina jako malé společenství je vhodným prostorem pro vznik pevných přátelských vztahů. **Každý člen družiny svým dílem přispívá k jejímu fungování** a spolu s rostoucí vyspělostí postupně přijímá úkoly, odpovědnost a stále více se zapojuje do přípravy družinového programu. U starších probíhá rozhodování o náplni družinové činnosti na základě dohody všech členů, což přispívá k chápání principů demokracie.

Motorem družinové činnosti je její rádce. Ten je o něco starší a zkušenější, ale zas ne o tolik, aby nemohl být členům družiny dobrým kamarádem, kterého družina uznává a respektuje. **Úlohou rádce je přicházet s nápady na činnost družiny, průběžně členům při jejich růstu pomáhat a podněcovat je k vlastní aktivitě** (skautky a skauty např. nechat rozhodovat, kam se pojede na výpravu, co družina podnikne na další schůzce, kdo a co si připraví pro družinu na příště).

Oddílová rada poskytuje rádcům pro vedení družiny dostatek svobody a volnosti. Jejím úkolem není organizovat veškerý oddílový život, ale pomáhat rádcům s věcmi, které se teprve učí, a posilovat jejich chuť družinu vést. Kromě toho připravuje celooddílové akce a vytváří pro oddíl základní rámec činnosti – oddílový plán.

Zajímá vás družinový systém hlouběji? Víc si o něm přečtěte v samostatné metodické příručce „Družinový systém“, kterou si můžete stáhnout v elektronické podobě na: casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika.

Jak na to

- organizujte oddílovou činnost po družinách (družinové schůzky, družinové výpravy, účast na závodech, plnění úkolů, ubytování na akcích, atd.),
- zařazujte do programu aktivity podporující spolupráci a poznání se uvnitř družiny,
- iniciujte vznik družinových rituálů a tradic (pokřik, vlajka, kronika, nástěnka, heslo, tajné místo,...),
- zaveďte družinové funkce (dle zájmů a nadání členů),
- ponechejte prostor v programu oddílu nebo tábora pro družinu samotnou, dávejte průchod vlastní iniciativě družiny, nabízejte možnost vybírat si program z širší nabídky,
- podporujte, aby se každý člen podílel na činnosti své družiny (měl svěřen nějaký majetek, připravoval si část programu pro ostatní, měl za úkol zajistit společné jídlo na výpravu,...),
- pořádejte pravidelné oddílové porady s rádci družin,
- podporujte své družinové rádce, dávejte jim zpětnou vazbu a oceňujte jejich výsledky práce,
- vysílejte rádce na rádcovské kurzy, motivační setkání Žirafa nebo je sami vzdělávejte.

3.1.4 Symbolický rámec

CITACE ZE STANOV

Výchova mladých lidí je účinná, jen zaujme-li je a hovoří-li k nim jazykem, kterému rozumí a který je oslovuje. Skauting proto používá her, příběhů, symbolů a vzorů, které jsou pro mladé lidi přitažlivé, inspirativní a obohacující; tím jim přibližuje i hodnoty, z nichž skauting vychází.

Stanovy Junáka

Symbolickým rámcem nazýváme příběhy, které dělají skautskou výchovu atraktivní, podporují v dětech představivost, tvořivost a jejich přirozenou touhu po dobrodružném objevování. **Smyslem těchto příběhů je zabalit naši činnost přitažlivě tak, aby si děti hrály, ale zároveň skrze ně něco poznávaly, učily se novým dovednostem nebo si osvojovaly hodnoty.** Dávají dětem příležitost projevit v nich své kladné vlastnosti (odvahu, rytířskost nebo obětavost) nebo se ztotožnit s hrdiny, kteří tyto ctnosti představují.

Symbolický rámec může být etapovou hrou nebo legendou, o které všichni zúčastnění ví, že není doopravdy. Přesto jej všichni přijímají: rádci a vedoucí (protože jim usnadňuje jejich roli průvodců) i děti (protože je víc baví a umožňuje jim objevovat nové věci). **Důležité je, aby příběh nebyl prázdnou nablýskanou slupkou, která děti jen baví, ale aby za ním bylo něco užitečného**. Symbolický rámec by proto neměl znamenat pro děti útěk z reality do nějakého pohádkového světa, ale naopak by měl představovat něco, co jim pomáhá učit se z něj pro praktický život.

Vůbec prvním skautským symbolickým rámcem byl skauting sám o sobě. Když se Baden-Powell rozhodl začít vychovávat mladé kluky, tušil, že ve školní lavici to nepůjde. Vymyslel proto svůj vlastní symbolický rámec – přitažlivé téma, na které se rozhodl je nalákat. Mladé kluky tak proměnil ve zvědy a objevitele (scouty), s nimiž vyrazil tábořit do přírody, aby je tam vedl k hodnotám slušnosti, fair play a přátelství.

Dnešní příběhy vyjadřující hodnoty a dovednosti, se kterými se děti a mladí lidé mohou ztotožnit, dobře nabízejí symbolické rámce, které jsou vhodné pro jednotlivé skautské výchovné kategorie:

Výchovná kategorie	Doporučený symbolický rámec
Benjamínci	pohádky, poznávání cizích zemí, života v přírodě a zvířat
Světlušky	příběh Lucinky z Kouzelné lucerny
Vlčata	příběh Mauglího z Knihy džunglí
Žabičky a vodní vlčata	příběhy Čolka a Žabky
Skautky a skauti	symbolický rámec stezky, skaut jako objevitel, prostředí a hrdinové knih nebo filmů (fantasy, sci-fi, mytologie,…), historických období a dávných říší
Roveři	hledání, putování, poutník, cesta, příležitost, výzva

PŘEHLED SYMBOLICKÝCH RÁMCŮ PRO VĚKOVÉ KATEGORIE

Součástí práce se symbolickým rámcem v oddíle je i **používání skautských symbolů, tradic a rituálů.** Ty dětem a dospívajícím srozumitelným jazykem vysvětlují, připomínají a upevňují v nich skautské hodnoty. **Používání oddílové symboliky** (zvyky, pokřiky, přezdívky,…) zase činí každé oddílové společenství jedinečným a pomáhá upevnit vztah členů k jejich oddílu.

Chcete-li proniknout do tajů symbolického rámce hlouběji, přečtěte si o něm v samostatných metodických příručkách: „Symbolický rámec podle 3.B“ a „Stezka a symbolický rámec vlčat a světlušek“. Obě si můžete stáhnout v elektronické podobě na: casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika

Jak na to

- symbolický rámec vždy pevně spojte s vašimi cíli (nejprve zvolte své cíle, teprve potom pro ně hledejte vhodný rámec),
- inspirujte se při výběru rámce v tom, co u dětí „frčí“ (naslouchejte jim a zajímejte se, o čem si povídají),
- naplňte své příběhy obsahem – umisťujte do příběhů hrdiny, dejte prostor pro projevy kladných vlastností, hledejte v nich možnosti, jak se členové něco užitečného dozvědí nebo naučí,
- využívejte celotáborových a etapových her, hraných scének, čtení nebo promítání pro lepší vtáhnutí dětí do příběhu,
- přizpůsobujte oddílové prostředí symbolickému rámci (pozvánky na akce, táborové noviny, oddílový časopis, výzdobu klubovny či táborových staveb, pojmenování konkrétních míst, způsob individuálního nebo družinového bodování, výzdobu nástěnek, pamětních lístečků, názvy oddílových funkcí a další),
- používejte skautskou symboliku a připomínejte členům její význam (výzdobou klubovny, táborového náměstíčka nebo nástěnek, noste skautské kroje, podávejte si levou ruku, projevujte úctu k vlajkám, atd.),
- zachovávejte stávající tradice a rituály nebo tvořte nové (při příchodu nováčků do oddílu, přechodu mezi oddíly nebo do starší kategorie, rituály a tradice spojené se složením slibu, získáním šátku, předáváním oddílu, rituály zahajující nebo zakončující táborové ohně,…),
- rozvíjejte aktivně oddílovou symboliku (používejte oddílové znaky, trička, pokřiky, šátky, přezdívky, hlášky a pojmenování, veďte oddílovou kroniku nebo časopis, atd.).

3.1.5 Příroda

Pro skauting je příroda nejen nejpřirozenějším výchovným prostředím; je i předmětem zájmu, péče a ochrany; stejně, jako je zdrojem citového a duchovního rozvoje.

Stanovy Junáka

CITACE ZE STANOV

Příroda je jedním ze zdrojů inspirace skautingu a my bychom v ní měli s oddílem trávit co nejvíce času. A to v různém počasí, čase i ročním období. **Příroda pro nás nemá zůstat pouhou kulisou pro herní programy, ale má nám sloužit především jako výchovný prostředek.** Umí totiž vhodně formovat člověka: dokáže jej naučit překonat nepohodlí, spokojit se s málem, být skromnější a pokornější. Právě jednoduché činnosti v přírodě, jakými jsou uvaření večeře, přespání v lese nebo pouhé dělení se o jídlo či pití, pomáhají dětem chápat, že se v družině navzájem potřebují. Nalézt v přírodě kompromis nebo urovnat vztahy mezi sebou je pro ně nutností, protože se nikdo nemůže jen tak sbalit a jít domů. V přírodě tak mnohem snadněji začleníte nováčky do družiny nebo budete svědky vznikajících pevných přátelství, jež prověřily nouzové situace a potřeba obětovat se pro druhého.

Klid v přírodě nám pomáhá oprostit se od každodenních problémů a zbavit se přebytečných informací. **Příroda dovoluje nám i dětem zpomalit a najít si čas přemýšlet o věcech hlouběji.** Umožňuje nám vnímat energii, kterou z ní lze čerpat, a nacházet v ní duchovní přesah. Příroda nabízí plno možností, jak vnímat její krásu, poznávat ji a v neposlední řadě chránit. Učit se vnímat přírodu lze doslova všemi smysly: můžeme ji pozorovat, cítit, ochutnávat, dotýkat se jí nebo jen poslouchat. Děti by se také s pomocí svých rádců a vedoucích měly snažit přírodě rozumět a znát její zákonitosti. Lépe pak pochopí, proč a jak ji mohou chránit. **Šetrné chování k přírodě a její aktivní ochrana je přirozenou součástí skautského programu.**

Pokud máš chuť dozvědět se něco víc o využití přírody ve skautském programu, zalistuj v samostatné metodice „Příroda kolem nás“, kterou si lze stáhnout v elektronické podobě na: casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika.

Jak na to

- vyrážejte často s dětmi na výpravy do přírody, nocujte s dětmi v přírodě,
- hrajte hry v přírodě (stopovaná, plížená, další terénní hry),
- nabízejte dětem silné zážitky spojené s vnímáním přírody (pozorování východů/západů slunce, pozorování hvězd, noční hlídka nebo výsadek, pobyt o samotě, putování krajinou, atd.),
- zařazujte programy s přežitím v přírodě s minimálním počtem věcí nebo sníženým komfortem (přespání pod širákem, zimní táboření),
- poznávejte s dětmi přírodu všemi smysly (pozorujte ji, sbírejte lesní plody, choďte bosky, poslouchejte noční zvuky,…),
- chovejte se spolu s dětmi v přírodě tak, abyste ji co nejméně narušovali a poškozovali (vlastní příklad přitom vynahradí tisíce slov),
- udržujte k přírodě šetrný režim akcí a provoz klubovny.

3.1.6 Program osobního růstu

CITACE ZE STANOV

Skauting usiluje nejen o to, nabídnout pestrý a přitažlivý program mladým lidem každé věkové kategorie; podporuje i všestranný individuální rozvoj každého člena založený na jeho vnitřní motivaci a její podpoře.

Stanovy Junáka

Skautský program nemá být jen zábavný, ale má mladé lidi především všestranně rozvíjet. Každá aktivita, ať už hra, družinový projekt, tvořivá činnost nebo třeba odpočinek má mít svůj cíl – účel, pro který ji zařazujeme do programu schůzky, výpravy nebo tábora. Oddílová činnost by měla každému členu umožnit rozvíjet ho v tom, co bude jednou potřebovat, naučit ho vnímat své slabé stránky a pracovat s nimi. Skautský program klade dětem do cesty překážky přiměřené jejich věku a schopnostem. Jejich překonání je pro ně výzvou a současně příležitostí se něco nového naučit. Ať už od rádce nebo svého kamaráda z družiny, který danou věc umí lépe a je ochotný poradit.

Skautský oddíl je prostředím, které podněcuje své členy, aby sami přicházeli s tím, že se chtějí rozvíjet (např. plnit stezku nebo odborky) a rozhodovali o tom, v čem se chtějí zdokonalit. Úlohou oddílového vedení pak není servírovat jim jednotlivé aktivity na stříbrném podnose, ale spíš probudit jejich zájem, provázet každého na cestě za jeho cílem a pomoci mu uspět. Chtějí-li jít přitom rádci a vedoucí svým členům příkladem, sami se zajímají o svůj další rozvoj. Ať už na vzdělávacích kurzech nebo účastí na výměnách zkušeností ve svém regionu nebo celostátních setkáních, jako jsou Elixír nebo Poradní skála.

Jak na to

- zahrňte rozvoj znalostí, dovedností a postojů svých členů do dlouhodobého oddílového plánu,
- pomáhejte dětem jednotlivě stanovovat si vlastní cíle a vybírat si, v čem se chtějí zlepšovat (např. ve stezce nebo s pomocí odborek),
- dejte dětem možnost ovlivňovat program (volitelné workshopy, táborové programy, v nichž se každý zlepšuje v jedné konkrétní oblasti, obsah příští schůzky),
- pravidelně vyhodnocujte osobní růst jednotlivých členů a oceňujte jej,
- porovnávejte posun členů „se sebou samými“ namísto srovnávání se mezi sebou,
- nechte své členy učit se nové věci sami mezi sebou (každý si najde něco, v čem je lepší, a pomůže ostatním),
- využívejte více nástrojů osobního růstu v programu oddílu současně (stezka, odborky, oddílové či táborové zkoušky a výzvy,…),
- střídejte zaměření programu (jednou v dětech rozvíjejte schopnosti fyzické, jindy kreativní, logické, zručnostní, sociální nebo duchovní),
- podporujte své rádce v dalším vzdělávání a rozvoji, jezděte s oddílovou radou na výměny zkušeností určené skautským vedoucím.

3.1.7 Dospělí průvodci

Dospělí ve skautingu hrají roli průvodců mladého člověka, tedy těch, kteří mu nejen ukazují cestu, ale také mu pomáhají, podporují jej a povzbuzují; to vše s respektem k jedinečné lidské bytosti, která dříve nebo později musí za svou cestu převzít plnou odpovědnost.

Stanovy Junáka

CITACE ZE STANOV

Vztah dospělého průvodce a mladších členů je ve skautském prostředí založen na dobrovolném partnerství. Neopírá se o hierarchickou autoritu a netěží z postavení silnějšího. **Dospělý skaut je pro děti zejména kladným vzorem a starším kamarádem, který je provází na jejich skautské i životní stezce.** Kamarádem, který se o děti opravdově zajímá a zná zázemí, ze kterého dítě do oddílu přichází. Dospělý je průvodcem, který mladší členy podporuje v objevování světa, pomáhá jim učit se novým dovednostem a získávat sebedůvěru. Je dětem při ruce, když hledají cestu, po které by se vydaly. S rostoucími zkušenostmi dospívajících skautů dospělí svůj podíl na rozhodování o oddílovém životě upozaďují a postupně předávají mladším.

Dospělí průvodci vytvářejí bezpečné prostředí, ve kterém se děti mohou bez obav pouštět do zkoušení nového. Jsou přitom sami odpovědni za to, že jsou pro roli průvodce dostatečně zralí. To na ně klade nárok se neustále vzdělávat, poznávat své silné i slabé stránky a vědomě se zlepšovat. Dospělý skautský průvodce si je také dobře vědom toho, že se sám při vedení dětí neustále něčemu učí a že mu jeho role přináší ohromnou životní zkušenost.

Jak na to

- snažte se být pro své děti kladným vzorem,
- přistupujte ke svým členům s respektem k jejich jedinečnosti a jednejte s nimi jako se sobě rovnými,
- pravidelně dětem poskytujte užitečnou zpětnou vazbu k jejich činnosti i chování,
- nevoďte děti za ručičku, ale raději je nadchněte pro cestu, po které se budou chtít samy vydat,
- o své členy se upřímně zajímejte (věnujte se jim na akcích i v osobním volnu namísto zašívání se s vedoucími, povídejte si s nimi během cesty na výpravě, iniciujte akce mimo oficiální oddílový program, vydejte se na jejich důležitý životní okamžik – koncert nebo zápas),
- pokoušejte se o nastavení zdravé hranice mezi rolí kamaráda a přirozené autority,
- neustále se učte, jak být dětem lepším průvodcem.

Kde najdete více

Předešlý text nabídl pouze stručnou sadu vysvětlení a nápadů, jak jednotlivé prvky skautské výchovné metody do oddílové činnosti začlenit. Máte-li o některý z prvků metody hlubší zájem, doporučujeme vám některé z následujících textů a publikací. Řadu z nich lze zakoupit ve skautských obchodech nebo stáhnout ve skautské e-knihovně (casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika) seznam odkazů a literatury najdete **na straně 189**.

Otázky a úkoly k opakování

— Co je to skautská výchovná metoda?
— V čem vnímáš přednosti jejího využívání v životě oddílu?
— Jak uchopíš následující aktivity, aby se v nich vhodně zrcadlily principy skautské výchovné metody?
    1. Na oddílové výpravě máte v plánu uvařit si s vlčaty a světluškami teplou večeři.
    2. Chystáte se vyrazit se staršími skauty a skautkami poprvé na horolezeckou stěnu.
— Vyber si jeden konkrétní příklad z činnosti vašeho oddílu / tábora a popiš, které prvky metody při ní využíváte a jak.
— Který prvek skautské výchovné metody je podle tebe v činnosti tvého oddílu upozaďován. Uveď několik nápadů, kterými byste mohli jeho používání v oddílovém prostředí posílit.
— Co je a co není úlohou družinového rádce v činnosti družiny?
— Jakými způsoby lze zařadit slib do činnosti oddílu?
— Proč je třeba, aby děti znaly přírodu? Jak ji můžeš s dětmi poznávat?
— Co znamená, když se řekne, „že se skauti rádi učí zkušeností“? Jakých chyb proti tomuto principu se lze v oddílovém programu dopustit?
— Vyber vhodný symbolický rámec pro děti, kterým se v oddíle nejvíc věnuješ. Navrhni, jak do jeho příběhu zapracuješ seznámení členů s nějakou novou praktickou dovedností a konkrétní lidskou hodnotou.

3.2 Práce s nástroji skautské výchovy

Naší snahou je děti a mladé lidi v oddíle všestranně rozvíjet, tedy pomáhat našim členům naučit se znalostem, dovednostem a postojům potřebným pro jejich budoucí život. Celá řada prostředků, které k tomu využíváme, je jedinečná a nepřenosná (vlastní příklad, tradice a rituály, jedinečná atmosféra, atd.). Některé nástroje skautské výchovy ale vytvořil někdo před námi, lze je vzít, dotvořit a použít. Jsou nabídkou a připravenou pomůckou, s jejichž pomocí je příprava oddílového programu pro vás i družinové rádce jednodušší. Těmi základními jsou stezka, odborky, skautské závody a časopisy.

3.2.1 Stezka

Stezka je dlouhodobě osvědčeným nástrojem pro podporu osobního rozvoje dětí a jedním z pilířů skautské výchovy. Pro děti má být hlavním průvodcem na cestě jejich růstu, pro vás zase osnovou oddílové činnosti a vodítkem, co mají děti umět a znát.

Stezka **umožňuje propojení hned několika prvků skautské výchovné metody**, což ji činí jedinečným a těžce nahraditelným nástrojem skautské výchovy. Stezka je nabídkou, díky níž můžeme dětem pomoci v jejich osobním růstu, protože

— před ně klade výzvy přiměřené jejich věku a schopnostem,
— umí dětem zprostředkovat proces učení od jejich starších průvodců (včetně těch dospělých),
— příprava družinového programu s pomocí stezky vytváří vhodný prostor pro uplatnění rádců i vzájemnou pomoc členů družiny s jejím plněním,
— vám nic nebrání, abyste plnění stezky provázali s celotáborovými či etapovými hrami (tedy symbolickým rámcem).

Stezka je pestrá co do obsahu, ale i do možností jejího zapojení do programu. Obsahuje aktivity, které je jednodušší realizovat v přírodě na oddílové výpravě, ale i ty, které se dětem budou lépe plnit s pomocí internetu. Část stezky se bude oddílovému vedení lépe promítat do skupinových her a jiné bude vhodnější plnit individuálně. **Řadu aktivit ze stezky zvládnou díky jasnému zadání připravit mladší rádcové a připraví se tím na těžší úkoly**, které je v budoucnu čekají. Náročnější aktivity ale bude lepší přenechat zkušenějším vedoucím, kteří by měli být připraveni rádce podpořit radou nebo je sami realizovat.

Stezka je mimořádně **dobrou pomůckou pro plánování** (kostrou) oddílové činnosti – obsahuje velké množství drobných cílů a výzev v mnoha oblastech života, které můžete vzít do ruky a rozvrhnout do skautského roku. Stačí si stezku rozčlenit podle toho, kdy (v kterém ročním období nebo denní době) a v kterém prostředí (v přírodě, ve městě, v klubovně, na táboře, doma) je vhodné se jednotlivým aktivitám věnovat, a postupně jimi plnit místa ve vašem oddílovém nebo družinovém plánu.

Stezka vám tedy nabízí inspiraci, kterou můžete využít namísto sáhodlouhého přemýšlení o tom, v čem budete družiny v příštím roce rozvíjet. Budete-li se při vytváření dlouhodobého plánu přidržovat přibližně jejího obsahu, budete mít jistotu, že jste ve snaze děti rozvíjet něco výrazně nezanedbali.

Stezku používejte v oddílovém programu pravidelně – družiny a její členové by ji měli plnit na schůzkách, výpravách, táborech, ale i mimo přímý oddílový život – doma, ve svém volném čase. Mimo jiné tím dětem říkáte, že učení se novému (osobní rozvoj) je ve vaší oddílové činnosti zásadní. Spolu s rostoucí zralostí dětí v oddíle **je vhodné diskutovat**

o plnění stezky s členy samotnými (nechat je vybírat si body k plnění, upravovat si body sobě na míru, hodnotit svůj posun). Nejpozději ve skautském věku už jsou dost zralé na to, aby chápaly, že stezka je prostor zejména pro ně, pro jejich rozvoj. Stane-li se naopak stezka jen výplní hluchých programových míst, nebude pravděpodobně fungovat.

Se stezkou v oddíle nepracujte jako se žákovskou knížkou. Děti ji nemají vnímat jako povinnost a plnění by nemělo začínat slovy: „a teď si všichni otevřete stezku na straně 38…“. Kladný vztah dětí ke stezce naopak posílíte tím, že budete **obměňovat způsoby, kterými děti aktivity ve stezce plní**.

Způsoby, jak plnit stezku

- Děti si aktivity přímo vybírají, plní je spolu s vůdcem, rádcem nebo samostatně.
- Připravíte hru/aktivitu, ve které se děti něco naučí a „nevědomky“ si splní něco do stezky. Stezku přitom není třeba vůbec otevřít.
- Vytvoříte delší pásmo aktivit (projekt), které budou jednotně zarámované a umožní plnit dětem více aktivit ze stezky najednou.
- Začleníte obsah stezky do táborových nebo oddílových zkoušek.
- Přemýšlejte, zda některé aktivity stezky nemůžete plnit v rámci tradičních oddílových akcí a programů.
- Napovíte dětem, které aktivity si mohou plnit mimo oddíl či družinu, a podpoříte je v tom.

Příklad

Své členy k plnění stezky průběžně motivujte. Děti lze k plnění stezky motivovat prvky, které nabízí přímo stezka. Jsou jimi např. *krojové nášivky, samolepky a postupové mapy ve stezce, symbolický rámec stezky, výzvy/nástrahy/zkoušky, diplomy nebo karetní hra Sacculus (jen pro skauty a skautky)*. Vyzkoušejte také další způsoby, které se v mnoha oddílech osvědčily. Některé z uvedených budou určitě fungovat i u vás:

- projevujte veřejně uznání za posuny v plnění stezky,
- zapojte stezku do etapové hry a jejího symbolického rámce,
- znázorněte viditelně posun v plnění stezky na nástěnce nebo třeba internetu,
- propojte uzavření části stezky s ošátkováním nebo s možností projít tradičními oddílovými zkouškami či výzvami,
- odměňujte úspěšné plnění stezky, vymýšlejte pro něj pocty a privilegia (Deska cti, akce za odměnu, aj.),
- vyzvěte rádce skautských družin, aby šli příkladem své družině a plnili stezku také,
- motivujte vůdčí osoby v družině, které k plnění stezky strhnou i ostatní,
- doplňte stezku společně s členy oddílu o vaše vlastní body,
- povídejte si s dětmi, co je na stezce baví, co se jim daří, či naopak s čím mají problémy (společně hledejte, jak si vzájemně pomoci a posunout se dál).

Práce se stezkou nemusí být vždycky snadná. Pokud s ní v oddíle začínáte, stanovujte si s oddílovou radou zpočátku snadnější cíle. Práci se stezkou je třeba se naučit – jak na straně vaší, tak na straně dětí. Diskutujte pravidelně o plnění stezky na oddílových radách, **dětem nabízejte bližší a viditelnější cíle, než je jeden stupeň stezky**, aby pro ně byly dosažitelnější. O tom, jak lze se stezkou pracovat, se bavte také s dalšími oddílovými vedoucími či oddílovými radami a hledejte příklady dobré praxe.

Když stezka nesedne

Drhne vám v oddíle práce se stezkou? Debatujte ve vedení oddílu o tom, zda to není způsobeno nedodržováním některého z výše popsaných pravidel nebo jiným špatným návykem, a přemýšlejte, jak ho napravit.

Stezka by vám osobní rozvoj členů oddílu měla usnadňovat, a ne komplikovat. **Prohřešek proto není si stezku přizpůsobit vašim potřebám**. Je to přece jen jeden (byť důležitý) prostředek k naplnění našeho cíle, tedy osobního rozvoje dětí. Můžete tedy po úvaze změnit symbolický rámec stezky, doplnit ji o vlastní oddílovou část nebo oddílové výzvy nebo z ní vyjmout některé aktivity (musíte ale současně vědět, jak danou oblast v činnosti oddílu nahradíte).

Nepomohou-li ani částečná přizpůsobení oficiální stezky, je lepší – než stezku nevyužívat vůbec – vytvořit si v oddíle vlastní stezku. Platí ale, že k takovému kroku byste měli dojít až po dohodě s vůdcem oddílu nebo jeho zástupcem, protože se jedná o rozhodnutí vyžadující velkou zkušenost! Doporučujeme se v takovém případě výrazně inspirovat oficiální stezkou. Dobrým rádcem při tvorbě vlastní stezky vám mohou být také metodiky k jednotlivým oblastem stezky, které vám pomohou vystavět systém vlastních aktivit. Můžete přitom využít skutečnosti, že celý text stezky i její grafické prvky jsou k dispozici v editovatelné podobě na skautské křižovatce.

Pamatujte, že ať už budete v oddíle používat stezku oficiální, upravenou nebo nějakou vlastní, vždy by měla:

— děti rozvíjet všestranně, a ne jen v několika vybraných oblastech,
— nabídnout dětem prostor pro výběr bodů a vlastní iniciativu při plnění,
— upřednostňovat zlepšování se vůči sobě samému než poměřování se s ostatními členy,
— být pro děti přiměřeně náročná, srozumitelná a přitažlivá.

Seznam odkazů a literatury ke stezce najdete **na straně 189**.

3.2.2 Odborky

Druhým připraveným nástrojem osobního růstu jsou skautské odborky. (U vlčat jim říkáme vlčci a u světlušek světýlka, ale pro zjednodušení je všechny dále nazývejme souhrnně odborkami.) Smyslem zařazení odborek do činnosti oddílu je povzbudit zájem dětí o specializaci v konkrétních oblastech, pomoci jim poznat své silné stránky a dále je rozvíjet, být oddílu prospěšný jedinečnými dovednostmi. Nutno říci, že práce s odborkami vyžaduje individuální přístup a někdy bývá náročnější na personální zajištění. Můžeme si ale pomoci dalšími lidmi ze střediska, šikovnými rodiči apod. Jak tedy na to?

Máte-li z počátku dojem, že všechny odborky nedokážete ve vedení oddílu odborně pokrýt, pojmenujte si na oddílové poradě, které odborky zvládnete zajistit sami, a na které musíte hledat odborníky mimo oddíl. **Děti by měly mít možnost vybrat si jakoukoliv odborku.** Je ale na místě upozornit je, že vám třeba bude chvilku trvat, než najdete průvodce odborkou právě pro ně. V mnoha oddílech se osvědčilo využívat pro plnění odborek právě **roli tzv. patronů**. Těmi mohou být oddílový vůdce, jeho zástupce, zkušenější členové oddílové rady nebo odborník vně oddílu. Jednoduše všichni, kteří jsou dobrými znalci nějaké oblasti a najdou si čas zájemce odborkou provést, hodnotit s nimi průběžně její plnění, pomáhat jim ve zlepšování se a povzbuzovat je. Stát se patronem mladších členů může být lákavé pro vaše rovery nebo starší skauty. Přínosem patronství při plnění odborek bývá i posílení osobního vztahu mezi patronem a plnícím členem.

Zaujmout děti odborkami není zpočátku příliš těžké. O to pracnější ale je, aby se na ně v oddíle brzy nezapomnělo. Významnou úlohu by v tom měla sehrát vaše **průběžná podpora plnění odborek.** Povzbuzujte děti k práci na sobě samých, ponechejte v oddílové činnosti dostatek času pro jejich plnění a přizpůsobte program tak, aby v něm děti mohly využít odborkami získané znalosti a dovednosti. Za malé i velké pokroky v jejich plnění projevujte uznání, vytvořte veřejný záznam o postupu plnění a udělujte nášivky

ve slavnostní atmosféře. Může se vám stát, že některé děti, které mají nízké sebevědomí, si nebudou věřit a do odborek se nebudou chtít pouštět. Vaší úlohou pak je pomoci jim pojmenovat jejich silné stránky a dále je v jejich práci podporovat.

Stejně jako si lze v oddíle upravit či zjednodušit stezku, **můžete upravovat odborky nebo vytvářet své vlastní**, které se budou dětem lépe plnit a vám snadněji garantovat. Jednou z možností je vložení části obsahu odborek do vlastních (originálních) táborových nebo oddílových zkoušek.

Popisy celostátně nabízených odborek naleznete spolu s návody pro jejich plnění na webu: odborky.skauting.cz.

3.2.3 Skautské závody

Dalším nástrojem skautské výchovy, který může mít vliv na osobní růst dětí, jsou skautské závody (Závod vlčat a světlušek a Svojsíkův závod). Nejprve si shrňme, proč má smysl se jich účastnit:

— děti se na závodech uvidí se skauty z jiných středisek, (prožijí setkání velkého množství skautů a společnou sounáležitost),
— zažijí zajímavé aktivity zabalené do symbolického rámce,
— vyzkoušejí si poradit samy za sebe a ověřit si, co znají a dovedou,
— dostanou příležitost se pořádně v družině stmelit.

Vám jako vedoucím pak závody nabízejí možnost navázat kontakty s ostatními vedoucími z okolních středisek a získáte zpětnou vazbu k tomu, jak se vám daří rozvíjet děti v jednotlivých oblastech. Kromě toho se s dětmi zúčastníte zajímavé akce. Shodnete-li se v oddíle na tom, že má smysl se závodu účastnit, pak je třeba toho plně využít a přípravu na něj pečlivě promyslet.

Přípravu na skautský závod je vhodné vtělit do dlouhodobého plánu oddílu a družin. Pokud plánujete činnost s pomocí stezky, připravujete skrze její obsah družinu na závod vlastně po celý rok. Zkuste v takovém případě najít nejzřetelnější obsahové průsečíky stezky a závodu a věnujte se jim právě v předzávodní době. Plánujete-li ji jiným způsobem, **poskytnou vám inspiraci do družinových plánů konkrétní znění pravidel závodů (ke stažení na Křižovatce)** nebo třeba příručka „Od Exzodu ke Svojsíkovu závodu“. Závod by neměl znamenat pro oddílový život žádnou extra zátěž navíc, protože rozvíjí a ověřuje věci, které by měly být normální součástí oddílové činnosti. Vyvrcholí-li naplňování vašeho dlouhodobého plánu společným úspěchem na skautském závodu, může to být skvělým zážitkem pro družiny a zadostiučiněním pro vás.

Skautské závody jsou nejen nástrojem osobního růstu, ale také vhodným prostředkem pro posílení družinového systému. Závod má posílit družiny, jejich soudržnost, schopnost spolupráce, schopnost uplatnit znalosti a dovednosti všech jejích členů. Vaší snahou by tedy nemělo být sestavit jednu elitní skupinu z oddílu a tu na závod vyslat. Závod je naopak místem pro reálné družiny tak, jak v nich děti v oddíle běžně fungují.

K tomu, aby zapojení závodu do programu oddílu přitažlivým způsobem děti rozvíjelo, mohou pomoci např. tyto nápady:

Tip na zapojení závodu do programu oddílu

Připravte družiny na závod formou napínavé víkendové výpravy. Zapojte do ní aktivity rozvíjející stejné schopnosti, znalosti a dovednosti, které obsahuje závod, na který se chystáte. Pořadatelé někdy předem veřejně prozradí něco z obsahu závodu.

Sledujte bedlivě skautské časopisy (včetně Teepka), které se před závody zaměřují částí svého obsahu na pomoc družinám s přípravou k závodům formou nabídky aktivit. Zapojte všechny v družině jako tým.

Využijte symbolického rámce závodu, zabalte do něj schůzky či výpravu a propojte je se závodem. Podpoříte tím chuť dětí něco pro závod udělat.

Vyberte některé ze základních kol závodu ve vašem kraji a včas se do něj s družinami registrujte. Nemusíte vždy vybírat závod, kterého se účastníte tradičně. Zamyslete se, zda vám zajímavě vyhlížející závod nestojí za půlhodinové popojetí.

Vydejte se na závod s více družinami. Přirozenou soutěživostí povzbudíte chuť členů se závodu zúčastnit a předvést, co v nich je. Nechte je soutěžit v týmech, v nichž fungují po celý rok. Ať závod konečně ukáže, umí-li družina táhnout za jeden provaz.

Prostudujte pečlivě spolu s družinou výsledkovou listinu závodu a zpětnou vazbu, která je jedním z modulů závodu. Zaměřte se pak společně na to, kde jste měli rezervy.

Nečekejte na další skautský závod celé dva roky. Uspořádejte ve vašem středisku svou originální soutěž nebo akci, na kterou se budou vaše družiny těšit. A vy je tak budete moci rozvíjet.

Čeho se vyvarovat

Příprava na závod by se neměla zvrhnout v krátký, zato úporný sprint družin v biflování na několika schůzkách před závodem. Je přirozené, že je potřeba dětem vštípit určitý znalostní základ a teprve poté jej rozvíjet. Už od začátku bychom k tomu ale měli využívat hry a praktická procvičování, protože právě s praxí se členové družiny potkají na závodě i v životě. Velmi nevhodné je proto i ověřování znalostí družiny formou testů.

Na místě probíhajícího závodu se vyvarujte vypjatých emocí vyvolaných očekáváním dobrých výsledků vašich družin. Družinám uškodíte, když namísto zdravého hecování a zájmu projevíte, že na jejich výsledku lpíte víc než ony samy.

3.2.4 Časopisy

Dalšího pomocníka pro přípravu oddílového programu mohou představovat skautské časopisy, které vaši členové dostávají domů do schránky dle věkové kategorie, do které patří. Předpokladem účinného využití časopisů v činnosti oddílu je to, aby rádci a vedoucí v oddíle odebírali stejný časopis jako děti nebo připravovali program s jejich elektronickou verzí z webu.

Časopisy vám prostřednictvím různých individuálních úkolů (kvízů, doplňovaček a dalších) nebo čtivých textů mohou sloužit k posílení jejich kontaktu se skautingem mimo oddílové akce, tedy z domu. **Na schůzkách se vyptávejte na obsah právě vydaného časopisu nebo připravujte hry tak, aby využívaly znalosti získané přečtením aktuálního čísla.**

Časopisy ale mimo to obsahují řadu úkolů a inspirace pro činnost družiny jako celku. Najdete v nich aktivity, které nabízejí družinám zasílat z nich výstupy nebo fotodokumentaci redakcím časopisů, návody pro rukodělky a zajímavé pokusy, rozšiřující aktivity pro plnění stezky nebo jen témata, která můžete vzít a rozšířit či navázat na ně svým vlastním nápadem. Mnohem více se tedy dá z časopisů pro oddílový program vytěžit, budete-li si s dětmi **nosit pravidelně skautské časopisy na akce (družinovky a výpravy) a používat je na nich**. Ne vždy se vám bude hodit z časopisu vše, ale něco určitě. Pro družinové rádce se tak může časopis stát spolu s oddílovým plánem a stezkou dobrým průvodcem nebo přinejmenším inspiromatem pro přípravu družinových schůzek po celý skautský rok.

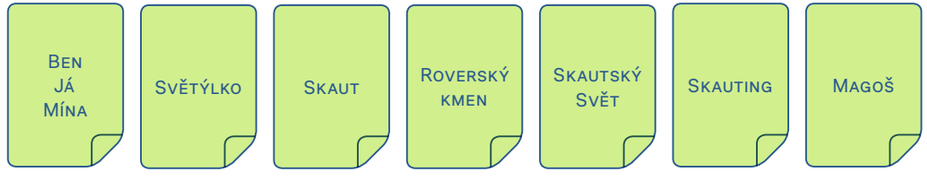

Využít se dají i starší časopisy, na které by jinak v polici sedal prach. Raději je tedy použijte jako náborový materiál nebo k dozdobení družinové kroniky, nástěnky nebo venkovní vývěsky před klubovnou. Formou koláží se z nich dají vyrobit i další díla se skautskou tématikou.

Tip jak využít časopisy

Samostatným časopisem určeným přímo družinovým rádcům je potom internetový Teepek (www.teepek.cz). **Doporučte jej k prozkoumání vašim rádcům v oddíle.** Rádcové na webu opět najdou řadu podnětů, a to jak praktické rady pro vedení družiny, tak i herní a programové nápady nebo návody na zajímavé rukodělky.

Skautské časopisy mají svůj elektronický archiv. Na webu casopisy.skaut.cz lze najít všechna jejich čísla za mnoho let nazpět. Můžete tak využít nápady i z časopisů, které vyšly dříve, než jste s nimi začali v družině či oddíle pořádně pracovat. Zajímá-li vás inspirace pro konkrétní oblast (jak na stezku, rukodělné nápady, atd.), **vyhledávejte v archivu šikovně napříč čísly s pomocí tématických štítků** (tzv. tagů). Jednotlivé články jsou na webu označeny štítky oblastí, kterým se věnují. Stačí pak vyhledávat kliknutím na konkrétní štítek a nabídnou se vám označené aktivity napříč všemi archivovanými čísly časopisu.

Otázky a úkoly k opakování

- V čem spatřuješ výhody využití stezky v oddílovém programu?
- Jak lze motivovat děti k plnění stezky? Uveď několik příkladů.
- Proč má smysl zařazovat do oddílové činnosti plnění odborek?
- Představ si, že dvě družiny, které máš v oddíle na starosti, čeká za tři měsíce skautský závod. Navrhni postup, kterým začleníš účast družin na závodě a přípravu před závodem do jejich družinové činnosti.
- Jakou chybu v práci se skautskými časopisy podle tebe děláte? Navrhni způsob, jak ji napravit.
- Napadají tě kromě výše vyjmenovaných nějaké další nástroje osobního růstu, které lze v oddílové činnosti využít?

Plánování

Plánování činnosti je důležitou a pravidelnou součástí práce skautských rádců a vedoucích v oddíle. Přečtení této kapitoly by vám mělo pomoci podílet se na plánování oddílového programu. S použitím stejných principů byste také měli být samostatně schopni sestavit například plán víkendové výpravy.

Informace v této kapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[12]** umíte pracovat s krátkodobými cíli, **[20]** umíte používat „Hodnocení kvality v Junáku“, **[14]** umíte vhodně volit prostředky, **[16]** umíte vhodně dramaturgicky sestavit program akce, **[17]** při realizaci programu umíte reagovat na nečekané situace, **[19]** umíte zorganizovat činnost/práci, vhodně rozdělit úkoly ostatním, **[18]** umíte zpětně porovnat plán programu s jeho realizací a poučit se z toho.

Naplánovat je třeba každou schůzku nebo výpravu. Znamená to rozmyslet a připravit si, jak bude akce vypadat, kdo se jí bude účastnit, čemu se na ní s dětmi budete věnovat, kdo si to nachystá a jak všechny své nápady poskládáte za sebe, abyste nezpůsobili víc škody než užitku. Naučit se šikovně plánovat vám dá zpočátku jistě práci, ale když se to dobře naučíte, může vám správné plánování výrazně ušetřit práci při vedení. Těm, kterým v oddíle plánování dobře nefunguje, doporučujeme podívat se, jak to dělají zkušenější, a učit se to od nich. Neznamená to ale, že byste pro plánování neměli vyvíjet své vlastní zlepšováky nebo zjednodušení, které se vám v praxi osvědčí.

Existuje hned několik důvodů, proč má smysl plánovat oddílovou činnost:

- Členové oddílu se budou rozvíjet, nebudete s nimi pracovat náhodně nebo dělat pořád stejné věci.
- Děti budete vychovávat účinně. Vždyť kolik času máte na formování svých členů? Je třeba jej neproflákat, ale naopak využít do poslední minutky.
- Všichni členové oddílové rady se budou snažit o stejný cíl (budou-li plánovat společně).
- Na konci roku i každé akce lépe poznáte, jestli se vaše úsilí zdařilo, nebo ne.
- Naplánujete-li činnost svého oddílu hned na začátku skautského roku, usnadníte si tím práci v jeho průběhu. Budete mít takzvaně nadpracováno.
- Budete moci rodičům představit váš oddílový plán a ukázat jim, že oddílová činnost má pro jejich dítě smysl (to může posílit vztah rodičů k oddílu).
- Pokud naopak oddíl neplánuje, je těžké říct, kam vlastně směřuje, proč dělá to, co dělá, a jestli vůbec své členy dál rozvíjí. Bez plánování také hůře rozpoznáte, zda se vám vaše činnost daří.

Výsledkem plánování by měl být vytvořený plán, ať už je to dlouhodobý plán oddílu, plán jedné schůzky nebo výpravy. V průběhu vytváření plánu pro své družiny nebo oddíl si budete odpovídat vždy na tuto sadu otázek:

Otázka	Fáze plánování
CO chci, aby se děti naučily	Cíle
JAK to přesně uskutečním	Prostředky
KDY a **KDE** přesně přijde na řadu která činnost	Časový plán (scénář)
KDO to připraví a zařídí	Rozdělení úkolů
Plán je dokončen a probíhá uskutečnění plánu	
Po uskutečnění plánu přichází na řadu poslední otázka, a to: **jestli se to povedlo**.	Vyhodnocení plánu

4.1 Cíle

Cíl je tím, **CO** chcete děti naučit a čeho s nimi chcete dosáhnout. Je to vámi vyhlédnutý bod na mapě, do kterého se chcete po některé z cest dostat. Cíl a jeho splnění jsou pro vás také měřítkem úspěchu. Z pohledu plánování budete ve vaší činnosti úspěšní tehdy, když: (1) budou mít aktivity dobře stanovené cíle a (2) těchto cílů se vám podaří dosáhnout.

Činnost oddílu a družin je vhodné plánovat na několik měsíců dopředu, zpravidla to bývá čtvrt až půl roku. Znamená to, že oddíl má stanoveny nějaké **dlouhodobé cíle.** Možná už nyní v oddíle spolutvoříte jeho dlouhodobé cíle, nicméně řízení jejich tvorby je úlohou především vůdce oddílu a jeho zástupce. Jako čekatelé byste měli být schopni především přebírat tyto dlouhodobé cíle a tvořit z nich (spolu s družinovými rádci) dobré cíle pro jednotlivé měsíce, výpravy a schůzky – **vytvářet cíle krátkodobé**.

Začněte tím, že pro každý dlouhodobý cíl vymyslíte společně s družinovými rádci několik krátkodobých cílů. Ty budou zadáním pro jednotlivé schůzky či výpravy a jejich postupným splněním dosáhnete cíle dlouhodobého. Dlouhodobý cíl je takovým součtem krátkodobých cílů.

Pro formulování cílů (pro delší období i výpravu) platí, že mají mít tři praktické vlastnosti:

Cíl má být konkrétní. Když si stanovíte dostatečně konkrétní cíle, všichni budou umět říct, co se pod cílem skrývá, a v týmu zvládnete směřovat své úsilí stejným směrem. Někdy se říká, že cíl nemá být jen konkrétní, ale dokonce **měřitelný**. Znamená to, že dokážete při závěrečném hodnocení plánu jednoznačně říct (změřit), zda jste ho dosáhli, nebo ne.

PŘÍKLAD

„Mladší skauti zlepší týmovou spolupráci“ není konkrétní cíl. Každý si pod tím totiž představíme něco jiného. Konkrétní cíl by zněl: „Mladší skauti zvládnou společně naplánovat víkendový puťák, rozdělit si a zajistit úkoly (trasa, spoje, jídlo, přespání). Schopnost naplánovat společně trasu akce, dopravu na ni, rozdělit si v družině úkoly a zajistit je zhodnotíte po výpravě lépe než obecně formulovanou týmovou spolupráci.

Cíl má odpovídat schopnostem dětí. Bude-li svou náročností přemrštěný, nezvládnete ho s dětmi splnit. Bude-li cíl děti podceňovat, jeho dosažení k ničemu nebude (nikam se neposunou). Dobrý cíl má tedy přiměřenou ambici – není příliš snadné ho splnit, ale je to reálné.

Budeme-li chtít, aby mladší skauti kompletně naplánovali svůj puťák bez pomoci rádce, nikdy nic podobného nedělali a my je k tomu dříve nijak nevedli, pak to celé asi dopadne fiaskem. Vzdálenost bude špatně odhadnutá, místa pro přespání nevhodně vytipovaná, množství jídla může být podceněno. Skauti nebudou spokojení, že jim do hotových plánů někdo zasahuje, a výprava nebude moci proběhnout tak, jak si ji sami naplánovali. Vy zas budete zklamaní, že jste vytyčený cíl nesplnili. Problémem byl zvolený cíl, který byl pro mladší skauty příliš náročný.

PŘÍKLAD

Cíl má mít termín pro své splnění. Plánujete-li na tři měsíce dopředu, je pravděpodobné, že termín splnění dlouhodobých cílů bude právě za tři měsíce. Někdy ale může být kratší. Cíle pro konkrétní akci zase budou zpravidla ohraničeny koncem příslušné akce. Cíl by měl v určeném termínu dosažitelný.

TAB. 1: PŘÍKLAD VHODNĚ FORMULOVANÝCH CÍLŮ PRO VÍKENDOVOU VÝPRAVU MLADŠÍCH SKAUTŮ

Dlouhodobé cíle do června	Krátkodobé cíle na květnovou výpravu	Oblast oddílového plánu
Skauti úspěšně splní tři náročnější týmové úkoly, jejichž řešení bude vyžadovat zapojení celé družiny.	Skauti společně pod vedením rádce zvládnou naplánovat víkendový puťák, rozdělit si a zajistit úkoly (trasa, spoje, jídlo, přespání).	(1) Týmová spolupráce
Skauti budou ovládat základní tábornické dovednosti potřebné pro přežití v přírodě (sbalení správné výstroje, orientace v terénu, přespání v přírodě, vaření na ohni).	Skauti si v trojicích dokáží postavit stan, uvařit hlavní jídlo na ohni a každý sám vést výpravu část trasy podle mapy (mimo značku).	(2) Tábornické dovednosti
Skauti vnímají krásu přírody jako hodnotu a chovají se k ní šetrně.	Skauti prožijí alespoň dva zážitky spojené s vnímáním krásy přírody	(3) Posilování vztahu k přírodě

Všechny cíle na výpravu jsou dostatečně konkrétní (každý si pod nimi umí představit konkrétní posun), pro mladší skauty jsou svou náročností přiměřené a víte, že cílů je potřeba dosáhnout na výpravě, která proběhne do konce května. Krátkodobé cíle na výpravu jsou součástí dlouhodobějších cílů.

4.2 PROSTŘEDKY

Když už máte jasno, čeho chcete s dětmi během roku nebo na výpravě dosáhnout, nastává čas přemýšlet o tom, kterou z cest se k vytyčeným cílům dostanete. Budete proto hledat *prostředky*, tedy odpověď na otázku, **JAK** to provedete.

Vyjděme z toho, že **prostředkem nemusí být nutně jenom hra**, která vás napadne jako první. Skauting zná mnoho dalších druhů prostředků. Kromě hry to může být například:

exkurze, vycházka, krizová situace, závod, tvořivá aktivita, odpočinek, debata, duchovní zážitek, kulturní program, rozjímání, práce, pobyt v přírodě, setkání se známou osobností a další.

Prostředkem ale nemusí být nutně něco, co vám zabere mnoho času, který je třeba v programu vyhradit. Takovými prostředky jsou třeba:

rituál před jídlem, jiný zvyk a tradice, postoj a přístup vedoucích, výchova příkladem, společenství, soutěžení, různá omezení, herní mantinely, dlouhodobá hra probíhající paralelně s programem a mnoho jiných.

Nepřemýšlejte proto o prostředcích jen jako o hrách, ale vybírejte z široké palety možností, s nimiž můžete dosahovat vašich cílů.

Máte-li už cíle vymyšleny, je jednou z vhodných technik pro hledání prostředků na oddílové poradě tzv. **brainstorming** (v překladu bouře mozků). Je to takové rychlé a nekritické nahazování všech nápadů účastníků porady, které jeden z vás heslovitě zapisuje na tabuli. Přebíjením nápadů se zpravidla vzájemně inspirujete a vymyslíte tak společně víc nápadů, než kdybyste je vymýšleli každý sám. Teprve až vám dojdou nápady, ukončete vaši bouři mozků, začněte své nápady hodnotit, vybírat z nich ty nejvhodnější a konkretizovat je.

Jaké prostředky byste měli vybírat? Pomůže vám drobná pomůcka pro zapamatování: **P = E + P+ A.**

Prostředky, které volíte pro dosahování vašich cílů, by měly být:

Efektivní (účinné)

Znamená to, že byste měli hledat takové **cesty, která vás k cíli opravdu dovedou, a to nejpřímější cestou** a bez zbytečných časových ztrát. Souvisí s tím i to, že by zvolené prostředky měly šetřit vaše síly. Nemusíte přicházet stále s novými nápady. Raději přemýšlejte, zda některých cílů nedosahujete pomocí prostředků, které už teď v oddílovém programu používáte úplně automaticky.

Příklad

Příklad neefektivního prostředku

Bojovka v lese, jejímž smyslem je pouze sbírání kartiček a boj papírovými koulemi, není účinným prostředkem pro prohloubení vztahu k přírodě, byť se v ní odehrává. Patrně bude více naplňovat jiné cíle.

Příklad málo účinného prostředku

Výprava do národního parku, který je vzdálený tři hodiny cesty, může prohloubit vztah světlušek a vlčat k přírodě. Stejně dobře (byť možná jinak) to ale půjde i v zajímavém koutě přírody kousek od vaší obce. Užitek bude přiměřenější času a úsilí, které k tomu vynaložíte.

Přiměřené

Prostředky je třeba přizpůsobit věku a schopnostem dětí. Zařadíte-li program, který je pro děti málo náročný, nesetká se u nich pravděpodobně s úspěchem. Nebude je bavit, bude pro ně příliš jednoduchý a nic jim nepřinese, protože už to znají nebo umějí.

Častějším (a zrádnějším) problémem je, když zařadíte do programu prostředek, který je vhodný spíše pro starší či schopnější děti, než které vedete. Co se v takovém případě stane? Děti jej nemusejí zvládnout a budou zklamané nebo otrávené. Světlušky a vlčata také mají menší fyzickou sílu, výdrž nebo nižší pud sebezáchovy. Brzy zařazené zážitkové aktivity se tak pro ně mohou lehce stát nebezpečnými.

Může se ale stát, že si ho pořádně užijí. Má to jeden háček. Tkví v tom, že si děti z prostředku odnesou méně, než kdyby byly starší (méně se naučí, méně je to bude bavit). Kromě toho si takzvaně **"vystřílíte prach"** pro další roky. Až budou vaše děti starší, nebudete je mít čím zaujmout, protože všechny činnosti, které vás předtím napadly, už dříve zkusily. Takhle často odcházejí z oddílu starší skauti a skautky. Protože mají pocit, že už jim oddíl nenabízí nic nového.

Příklad

Příklady vystříleného prachu

Světlušky + vlčata: horolezení, vysoké lanové překážky, lasergame, práce s GPS, vícedenní putování. **Skautky + skauti:** spaní v iglú nebo zimní táboření v teepee; složitý LARP; noční výsadky

Atraktivní (přitažlivé)

Atraktivní znamená, že vámi zvolený prostředek musí děti bavit. Že je chytne, povídají si o něm i po jeho ukončení nebo ho chtějí znovu zařadit do programu („zahrát si ho"). Tady ale opět dávejme pozor! Nestalo se vám už někdy, že se vám při honbě za přitažlivostí hry často ztratil původní smysl použitého programu? Snažili jste se už nějakou bojovku co nejvíc vyšperkovat, zkomplikovat nebo ji přiblížit virtuální realitě, a cíl se vytratil?

Při samotném používání prostředku platí staré známé pravidlo, že v nejlepším se má přestat – poznejte vhodnou chvíli a ukončete jej, aby se nepřesytil a pro děti byl atraktivní i při příštím použití. Funguje-li prostředek, nebojte se ho po nějakém čase použít znovu, mírně ho pozměnit nebo zabalit do jiného symbolického rámce.

Tab. 2: Příklad vhodných prostředků pro víkendovou výpravu mladších skautů

Krátkodobé cíle na květnovou výpravu	Prostředky
1. Skauti společně pod vedením rádce zvládnou naplánovat víkendový puťák, rozdělit si a zajistit úkoly (trasa, spoje, jídlo, přespání).	Velká plánovací schůzka. Členové přijdou na schůzku s nápady a podklady. Během schůzky budou rozmýšlet trasu, zjišťovat spoje, připravovat jídelníček atd. Na výpravě proběhne průběžná a konečná zpětná vazba.
2. Skauti si v trojicích dokáží postavit stan, uvařit hlavní jídlo na ohni a každý sám vést výpravu část trasy podle mapy (mimo značku).	Praktické stavění stanů, „O nejlepší místo na spaní", soutěž Masterchef – vaření jídla v polních podmínkách po trojicích, střídavé vedení výpravy terénem,...
3. Skauti prožijí alespoň dva zážitky spojené s vnímáním krásy přírody.	Místem výpravy je dostupný přírodní park nebo CHKO, večerní rozjímání družiny na skále nad řekou, National Geographic (focení krás přírody na mobilní telefony či foťáky).

Teprve když budou prostředky (1) přímo směřovat k cílům, které jste si předsevzali, (2) budou přiměřené věku a schopnostem vašich dětí a (3) budou přitažlivé, teprve pak máte naději, že jste je vymysleli dobře a že se s nimi podaří naplnit vaše cíle.

Záměna prostředku a cíle

Dávejte pozor, zda při plánování nezaměňujete prostředek za cíl (nebo obráceně). Stačí si stanovit třeba tento cíl: „Do konce října splní skautky ve Stezce alespoň 4 aktivity z oblasti Můj domov“. Je pěkně konkrétní a víte, do kdy jej máte dosáhnout. Zbývá pro něj vymyslet pár prostředků a máte naplánováno. Co vy na to? Opravdu je vaším cílem získat s dětmi podpis do čtyř políček v jejich knížečce? Nebo jim spíše chcete vštípit nové dovednosti, které jsou důvodem pro podpis? Lze předpokládat, že asi to druhé. Kdyby cílem bylo získání podpisů, jako nejjednodušší prostředek by se nabízela rychlopodpisová akce a cíl je hned splněn. Splnění bodů ve Stezce proto není naším cílem, ale prostředkem.

Také postavení táborové hlídkové věže není cílem, kterého byste měli chtít na táboře dosáhnout. Je jedním z prostředků, které budou naplňovat cíle jako například rozvoj tábornických dovedností, posílení manuální zručnosti nebo týmové spolupráce.

Zaměníte-li prostředek za cíl, soustředíte se na prostředek, a na cíl zapomenete. Víc než na manuální zručnost a týmovou spolupráci začnete myslet na to, kolik bodů ze Stezky je třeba splnit, a které táborové stavby je nutné postavit. **To nejpodstatnější – naše poslání rozvíjet děti všestranně – se pak z vaší činnosti může vytratit**. I děti se pak v uvedeném příkladě nebudou snažit naučit novým věcem, ale půjde jim pouze o získání podpisů do Stezky.

Možná vás napadne, že cíl jedné schůzky je přece zároveň prostředkem pro dosažení dlouhodobého cíle. (Cílem schůzky může být naučit používat lodní smyčku, ale znalost lodní smyčky je pouze prostředkem pro dosažení cíle umět postavit celtový přístřešek pro přespání v lese za táborem. Přespání v lese pak může být prostředkem pro dovednost poradit si sám v přírodě.) Nebuďte z toho rozpačití. Ano, cíl může být zároveň prostředkem, a je to tak správně. Vaše dlouhodobé cíle jsou přece součtem malých dílčích cílů pro každou schůzku nebo výpravu. Je to příznak provázanosti plánu. **Abyste nezaměňovali cíle a prostředky, vždy se soustřeďte na délku období, pro kterou plánujete** (zda na půl roku, jeden měsíc nebo jednu akci).

4.3 Časový plán (scénář)

Víte-li, co chcete provést a jak to uskutečníte, pokračujte tím, **KDY a KDE** který prostředek použijete, neboli jak za sebe jednotlivé prostředky poskládáte. Vytvořte tzv. **časový plán** (na několik týdnů až měsíců dopředu) nebo také **scénář** (v případě akce), v nichž jsou zařazeny jednotlivé prostředky za sebou.

Základním pravidlem, které už znáte z rádcovského kurzu a přípravy družinové schůzky, je **pestrost** v různosti prostředků a střídaní typů programů. Je-li váš program pestrý, zvyšujete tím šanci, že zaujmete všechny své členy a že je budete rozvíjet všestranně. Jako počáteční prostředky volte ty, které jsou pro děti vzhledem k naplnění cílů jednodušší, a teprve po nich ty složitější. (V případě společné výpravy vlčat a skautů např. pátek: hra na bližší poznání se ve smíšených týmech, sobota: týmové úkoly s lehkou spoluprací, neděle: program vyžadující skupinovou koordinaci pod časovým tlakem).

Do scénáře akce zařazujte prostředky za sebe tak, abyste s jejich pomocí dosáhli vašich cílů co nejúčinněji. Je-li do programu i sebezajímavější aktivita špatně začleněna, nemusí splnit vaše očekávání. Naopak vás může od stanovených cílů vzdálit (duchovní program následující po terénní hře v lese může přinést víc škody než užitku). Dobře seřazené prostředky poznáte podle toho, že program šlape, aktivity na sebe na první pohled plynule navazují, děti se nenudí a v programu akce nevznikají výrazné časové prodlevy.

Při zařazování aktivit do scénáře **záleží na denní době**: dopoledne s chutí zařazujte pohybové aktivity (tělo je odpočaté), na odpoledne plánujte delší programové bloky (odpoledne bývá delší než dopoledne a mysl i tělo jedou na plné obrátky). Ihned po jídle nezařazujte programy vyžadující přemýšlení, protože s plným břichem pozornost a chuť dětí přemýšlet často klesají. Večer využívejte ke zklidnění, které s sebou přináší konec dne: volte klidnější činnosti a přemýšlivé programy. Nočními hrami neplýtvejte a nechte děti (i vás samotné) vyspat. Unavené děti budou nejen náchylnější k úrazům, ale nedokáží se pak soustředit na sebelepší program.

Největší **programovou pecku zařaďte blízko konce akce**. Účastníci si už na sebe stihnou zvyknout, budou spolu lépe spolupracovat a můžete na konci zapojit dovednosti získané v průběhu akce. Největší zážitek na konci si také budou děti nejlépe pamatovat. Dávejte ale pozor, aby měli vaši členové čas programovou pecku v sobě vstřebat. Je-li psychicky náročnější, najděte dětem prostor se k ní vyjádřit (vzájemně si vysvětlit její smysl zařazení a průběh) a také se podělit o zážitky. Tahle zpětná vazba může uklidnit emoce nebo dojem z aktivity umocnit.

Všeho s mírou – děti se i toho nejlepšího programu po čase „přejí“. Proto je vhodné v nejlepším přestat, aby se na podobnou aktivitu těšily i na příště. Pokud budou „velké programy“ zařazovány příliš často, zevšední a ztratí svoji výjimečnost. I nabitý **program potřebuje** mít své **pauzy**, aby zážitky z jednotlivých aktivit v klidu dozněly a uležely se. Nemá být naší snahou děti zcela hrami zahltit, utahat a zničit je. I každé dítě potřebuje vydechnout a každá akce má mít vyhrazen čas pro osobní volno, klid po jídle nebo hygienu.

Myslete na tzv. **„mokré varianty“** do deště – mějte připraveny záložní programy nebo promyšleny alternativní způsoby, jimiž programy proběhnou v nepříznivém počasí.

Tab. 3: Příklad časového harmonogramu části víkendové výpravy mladších skautů

Čas (od–do)	Aktivita	Garant	Cíl	Potřebný materiál
…	…	…	…	…
So 15:00–16:00	„National Geographic“	Pavel	(3)	Mobily, foťáky
So 16:00–19:00	Cesta terénem (vede jeden člen)	Čmelda	(2)	Mapa, buzola
So 19:00–19:30	„O nejlepší místo na spaní“	Stoupa	(2)	---
So 19:30–21:30	Stavba stanů a „Masterchef“	Stoupa	(2)	Stany, kotlíky, potraviny
So 21:30–22:00	Průběžná zpětná vazba k postupu dle plánu výpravy	Čmelda	(1)	Vytištěný plán výpravy
So 22:00–23:00	Vigilie na skále nad řekou	Pavel	(3)	Příběh k zamyšlení

Změny v časovém plánu

Připomeňme starou pravdu, že **žádný plán není natolik dobrý, aby nemohl být změněn**. Zejména pokud dojde k situaci, která si to viditelně žádá. Může jí být například fyzická nebo psychická únava dětí, dlouhotrvající déšť, nezdar hry podle předem připravených pravidel, nestihnutí dopravního spoje nebo vzniklý konflikt mezi dětmi v oddíle. Stejně tak, když děti začnou živelně rozvíjet nějakou činnost, která strhne celý kolektiv. I v takovém případě lze doporučit, abyste dali prostor jejich spontánnosti a umožnili jim kreativně se vyřádit. Přizpůsobte v takových případech raději časový plán a proveďte v něm časové posuny. Využijte připravené alternativy nebo improvizujte namísto toho, abyste tvrdošíjně trvali na připraveném plánu. Pravděpodobně bude potřeba některé aktivity z programu vypustit a nechat si je v zásobě na další akci. Nevěšte kvůli tomu hlavu, změna plánu je běžnou součástí plánování.

4.4 Rozdělení úkolů

S potřebou rozdělit si mezi sebe práci a úkoly se budete setkávat při oddílové činnosti pravidelně – při chodu oddílu i přípravě akcí. Platí, že čím větší výzva před vámi stojí, tím **vhodnější je rozprostřít zátěž mezi více lidí**.

Minimum správného zadání úkolu

Člověk, kterému svěřujete úkol, by od vás měl znát alespoň tyto základní věci:

- že je za něj odpovědný právě on,
- co je třeba splnit (co přesně očekáváte, jaký je požadovaný výsledek úkolu),
- do kdy má být úkol splněn (případně má-li jeho postupné plnění nějaké průběžné termíny).

Konečnou **odpovědnost za splnění úkolu vždy svěřte jen jednomu člověku**. Program nebo akci samozřejmě může připravovat minitým dvou až tří rádců, ale i ten musí mít někoho, kdo je odpovědný za finální výsledek. Zadáte-li naopak úkol více lidem a nestanovíte jediného garanta, může se jednoduše stát, že úkol zůstane nesplněný. Všichni si totiž mohou myslet, že jej mají na starost především ti druzí. Stane-li se, že někdo onemocní nebo se nezúčastní z jiného důvodu, je třeba dohlédnout, aby bylo splnění úkolu řádně předáno se všemi potřebnými instrukcemi a informacemi.

Buďte opatrní se zadáváním úkolů nepřítomným lidem. Nestačí, když úkol někomu přidělíte a věříte, že se o něm dočte v zápise z porady. Úkol raději zadávejte přímo – s nepřítomným členem vedení se domluvte před poradou nebo mu po poradě zavolejte a dohodněte se na splnění úkolů, které jste mu na poradě svěřili.

Úkoly rozdělujte co nejrovnoměrněji nebo s přihlédnutím k časovým možnostem rádců a vedoucích. **Je vhodné, aby každý člen vedení, který se bude výpravy účastnit, měl přiděleny nějaké úkoly** či odpovědnost za ucelenou oblast (vaření, ubytování a doprava, roverský program po večerce dětí, atd.). Bude to bránit vzniku pocitu, že někteří na akci makají, zatímco jiní se vezou. Rádcové a vedoucí také budou vnímat větší odpovědnost za to, s jakým úspěchem výprava dopadne. Nejsou-li všichni vedoucí během výpravy v rozumné míře vytížení, lehce se stane, že se spolu někam zašijí místo toho, aby byli na programech s dětmi nebo jinak přispívali k chodu akce.

Každý úkol by měl mít termín, do kterého bude splněn a po jehož uplynutí bude zkontrolován. Pokud je splněn, poděkujte dotyčnému členovi vedení. Pokud ne, zjistěte příčiny nesplnění úkolu a místo kritiky mu vysvětlete, jaké má nesplnění úkolu důsledky, nebo poraďte, jak úkol příště splnit lépe. Zadáte-li nějaký dlouhodobý úkol, stanovte nějaký mezitermín a kontrolujte jeho dodržení. Zavčas zjistíte, že se věc nedaří dle plánu, a stihnete na to reagovat. Nestane se pak, že na to přijdete až na místě, kde nebude nic hotové.

Úkoly si zapisujte do zápisu z porady, sdíleného přípravného dokumentu k výpravě nebo do dlouhodobého seznamu úkolů, který si vedete. Pro dobré zorganizování vaší práce a plánování akcí využívejte moderních nástrojů. Používejte Google dokumenty, Dropbox nebo jiné formy sdílení, na které jste zvyklí. Sdílení umožní šéfovi výpravy sledovat pokrok při přípravách a on-line kontrolu plnění úkolů. Na výpravu se bude hodit mít s sebou plánovací dokumenty vytištěné.

Tab. 4: Příklad seznamu úkolů před víkendovou výpravou mladších skautů

Úkol	Kdo	Termín splnění
Vzít na výpravu oddílové stany a buzoly	Čmelda	15. května
Zaslat návrh pravidel soutěže „Masterchef“ Pavlovi a Čmeldovi	Stoupa	8. května
…	…	…

4.5 Vyhodnocení plánu

Závěrečnou částí každé větší výpravy nebo úseku činnosti oddílu, pro které plánujete, by mělo být vyhodnocení plánu. Tedy zjištění, **jestli se splnit plán povedlo, nepovedlo, a pokud ne, tak proč**. Poučte se z toho pro příště, ať stejné chyby neustále neopakujete. Bez vyhodnocení plánu nedokážete poznat, zda jste cílů dosáhli, a plán jen s nějakým neurčitým pocitem přejdete. Ztrácíte také možnost se za úspěch pochválit nebo odměnit. **Užitečnou informací pro vyhodnocení plánu je zpětná vazba od dětí.** Kdo jiný než ony vám lépe prozradí, zda se něčemu na výpravě dobře naučily tak, jak jste si to naplánovali?

Máte-li vypracovány (dle předchozích rad) dostatečně konkrétní cíle, nebude to problém. Vezměte postupně každý cíl a položte si společně ve vedení otázku: **„Podařilo se nám dosáhnout tohoto cíle?“** Pokud ano, je to v pořádku. Pokud dojde u některého cíle ke shodě, že se jej naplnit nepodařilo, pak krátce diskutujte:

- Proč jste cíle nedosáhli? (Jsou důvodem objektivní překážky, nedostatečná příprava, podcenění situace, nevyhrazení dostatku času, špatné rozdělení úkolů nebo jste jen měli velké oči?)
- Jak se chyb příště vyvarujete?
- Je nenaplnění cílů důvodem, abyste se mu věnovali i jindy (příští výprava, další schůzka,…)? Pokud ano, zařaďte je do následujícího plánu.

Vyhodnocení plánu věnujte přiměřené množství času. Mělo by pro vás být obohacující, současně ale není potřeba neúnosně rozpitvávat každou maličkost.

Příklad

Příklad vyhodnocení cílů po víkendové výpravě

- Skauti společně pod vedením rádce zvládnou naplánovat víkendový puťák, rozdělit si a zajistit úkoly (NESPLNĚN – výpravu musel doplánovat rádce sám, v červnu je třeba zařadit další úkol na týmovou spolupráci družiny).
- Skauti si v trojicích dokáží postavit stan, uvařit hlavní jídlo na ohni a každý sám vést výpravu část trasy podle mapy (SPLNĚN).
- Skauti prožijí alespoň dva zážitky spojené s vnímáním krásy přírody (SPLNĚN).

Pro vyhodnocení vaší dlouhodobé činnosti zkuste s oddílovou radou provést tzv. Hodnocení kvality. To vám může usnadnit nalezení silných i slabších stránek činnosti družiny, oddílu nebo tábora. V oddílové radě spolu projdete dotazník, v němž odpovíte na položené otázky. Po zadání odpovědí do SkautIsu vám systém poradí, v kterých oblastech by bylo dobré se brzy zlepšit. Více informací se dozvíte na webu kvalita.skauting.cz.

Otázky a úkoly k opakování

— Seřaďte do správného pořadí jednotlivé fáze plánování: uskutečnění plánu • stanovení cílů • vyhodnocení plánu • tvorba scénáře • výběr prostředků • rozdělení úkolů.

— Vymyslete alespoň tři vhodné krátkodobé cíle na jednu schůzku nebo výpravu pro „posílení samostatnosti“ u vlčat+světlušek nebo u skautů+skautek (podle toho, koho vedete).

— Proč je důležité nezařazovat do programu prostředky, které jsou vhodnější pro starší děti, než jsou ty, které vedete?

— Jakými prostředky byste dosáhli toho:

1. aby se příští výpravy zúčastnilo alespoň 15 dětí z oddílu,
2. aby si vlčata a světlušky uměly postavit kopulový stan?

Vymyslete alespoň dva prostředky ke každému cíli.

— V jakých případech má smysl změnit scénář víkendové výpravy?

— Uveďte vhodný příklad, jak byste družinovému rádci zadali úkol spojený s přípravou blížící se oddílové výpravy.

Komunikace

Komunikace je běžná a naprosto přirozená činnost. Komunikujeme tím, že mluvíme, ale i tím, jak se chováme, co máme na sobě, jaká děláme gesta. Komunikujeme s rodinou, kamarády i cizími lidmi. V oddíle komunikujeme mezi vedoucími, s rodiči dětí, s dětmi samotnými a někdy i s lidmi, kteří o skautingu vůbec neslyšeli. Jak si v jednotlivých situacích poradit a na co si dát pozor, se dozvíte na následujících řádcích.

Informace v této kapitole by vám zároveň měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[24]** umíte jednat s dětmi i s dospělými, **[39]** využíváte skautské informační zdroje.

5.1 Komunikace s dětmi a vedoucími

Při samotné oddílové činnosti vás čeká spousta komunikace ve vedení oddílu, ale možná i v rámci družiny, kterou vedete. Cest, jak být v kontaktu a sdělovat si důležité informace, je dnes celá řada. Každá z nich má své výhody a nevýhody. Osobní porady například vyžadují, abyste si na sebe udělali čas, ale umožní vám vše vyřešit na místě, o věci diskutovat nebo třeba řešit nepříjemná témata. Domlouvat se přes telefon sice něco stojí, ale můžete vše vyřešit okamžitě a na dálku. Klasické dopisy dnes nahradily e-maily. Naopak obyčejné psaní má i dnes svoji váhu a hodí se tak pro oficiální komunikaci – třeba k přivítání nováčků nebo při komunikaci s radnicí.

Velká část komunikace, a to i skautské, se dnes odehrává elektronicky. Oblíbeným nástrojem jsou například **e-mailové konference**. Ty skvěle slouží **ke snadné distribuci informací většímu počtu lidí**, ale mají velkou nevýhodu v situacích, kdy od příjemců zprávy skutečně potřebujete odpověď. Když totiž oslovíte všechny, může se vám snadno stát, že si všichni řeknou „však on mu někdo odpoví“, a nakonec vám neodpoví nikdo. Konference jsou proto vhodné třeba k rozeslání zápisu z porady, méně už v situaci, kdy za sebe narychlo sháníte záskok na sobotní výlet, protože jste onemocněli. V takovém případě je lepší poslat mail každému jednotlivě – čtenáře to spíš přiměje, aby vám odpověděl.

Mezi mladšími rádci je oblíbená i **domluva přes sociální sítě**, typicky Facebook. Pokud se v oddílové radě shodnete, že je pro vás tento nástroj nejlepší a budete ho všichni používat, není v tom žádný problém. Pozor ale na situace, kdy například jeden člověk Facebook nepoužívá a byl by tak ve vaší komunikaci odstavený na druhou kolej!

Tip

Vyzkoušejte i další moderní nástroje pro komunikaci, jako jsou sdílené dokumenty, ke kterým mají všichni přístup on-line, nástroj Doodle, kde si můžete snadno domluvit třeba termín příští oddílové rady, nebo Skype, pomocí kterého můžete na radu na dálku přizvat třeba i vedoucího, který studuje v jiném městě. Podobných vychytávek je nepřeberné množství. Zkuste najít tu, která vám pomůže v oddílové radě efektivněji komunikovat nebo sdílet informace.

Obecně platí, že **je důležité, aby vaše komunikace byla předvídatelná**. Nemůžete tedy jednou poslat zápis z porady e-mailem, příště dopisem a potřetí počítat s tím, že si to všichni zapsali do notesů. **Domluvte se** v oddíle, **který typ komunikace zvolíte** pro jednotlivé příležitosti, a toho se držte. Celou oddílovou komunikaci samozřejmě nelze převést do virtuálního světa. Nezapomínejte, že **osobní komunikace je velice důležitá, udělejte si čas i na ni!**

Jak už bylo řečeno, komunikovat nebudete jen s ostatními vedoucími, ale i s dětmi v družině. I pro ně platí, že je potřeba se dohodnout na způsobu předávání informací. S **dětmi** je navíc nutné **komunikovat přiměřeně jejich věku**. Nezapomínejte na to, že všechny **důležité informace** by se měly dostat nejen dětem, ale přímo od vás nebo vůdce oddílu i **rodičům** (o komunikaci s nimi pojednává další část textu).

Tip

Uložte si do mobilu nejen čísla rodičů, ale i dětí z vašeho oddílu. Řada z nich dnes nosí mobil stále u sebe. Může se vám to hodit ve chvíli, kdy se například někdo na výletě ztratí.

Možná budete chtít v družině mezi schůzkami komunikovat i neformálně – třeba přes sociální sítě nebo družinový blog. U Facebooku je nutné myslet na minimální věkovou hranici uživatele, která je nastavená na 13 let. Je vhodné, aby o tom věděli rodiče a vaše počínání schválili, zvláště pokud chcete na veřejné profily dávat například fotografie z oddílových akcí. Je totiž potřeba myslet na to, že řadu věcí může na internetu vidět každý!

5.2 Komunikace s rodiči

Příklad

Informace o sobotním výletu dostali rodiče až v pátek před akcí. Světlušky si je sice předtím psaly do deníků, ale mamince o výletu většina z nich zapomněla říct. Na webových stránkách oddílu bohužel visí jen starý kalendář akcí a rádce družiny neodpovídal na maily ani nezvedal telefon. Nakonec se moc nepovedl ani program: polovina holek s sebou neměla KPZku, hry potom nestály za nic, protože vedoucí musel improvizovat…

Dovedete si představit, že by rodiče znovu poslali své dítě na nějakou akci s oddílem, který takto funguje? Asi tušíte, že odpověď zní ne. **Rodiče vám jako vedoucím projevují velkou důvěru**: svěřují vám svoje děti, **stáváte se jejich partnery při výchově**. Pokud chcete, aby družina co nejlépe fungovala, je dobré táhnout s rodiči za jeden provaz, mít s nimi dobré vztahy a těšit se jejich důvěře. Základním klíčem k tomu je právě dobrá komunikace.

Rodiče potřebují být o všem a včas přehledně informováni. Na začátku skautského roku je dobré jim dát plán akcí na celý rok nebo alespoň na nejbližší pololetí. **Informace o každé akci** by měly být k **dispozici nejméně dva týdny dopředu.**

Co potřebují rodiče před akcí vědět?

Mezi informacemi by neměly chybět údaje o datu, času a místě srazu a návratu, místě konání akce včetně informace o tom, kde a jak budou děti ubytované, co si mají vzít s sebou a co bude přibližně náplní programu, jméno hlavního vedoucího a kontakt na něj, cena akce a způsob úhrady. Vyzývejte rodiče, ať se na vás v případě nejasností obrátí, a buďte jim k dispozici: maminky často chtějí vědět, jak přesně vypadá místo, kam jedete, aby mohly dětem pomoci zabalit správné vybavení. Buďte na podobné dotazy připraveni.

Tip

Rodiče je vhodné informovat nejen o akcích budoucích, ale i těch, které už proběhly. Nebojte se pochlubit, jak se vám povedl tábor, výprava či rukodělné odpoledne. Využít můžete oddílový web, časopis, nástěnku nebo třeba sociální sítě.

Vedle „technických“ informací o jednotlivých akcích potřebují rodiče vědět víc i o tom, **kdo jejich děti vede**. Na začátku skautského roku se rodičům představte, uspořádejte **setkání**, kde jim můžete představit váš oddílový nebo družinový plán. Pokud rodiče uvidí, že máte v plánu jejich děti skutečně rozvíjet, budou vám rádi pomáhat a podporovat vás. Nebojte se posunout vztahy s rodiči i na méně formální úroveň – uspořádejte výlet pro rodiče s dětmi, zakončete prázdniny oddílovou grilovačkou a promítáním fotek z tábora. Všechny tyto drobné krůčky vám mohou pomoci rodiče přesvědčit o tom, že skauting není „jen další kroužek“.

Nadšení **rodiče** nejsou přínosem jen pro výchovu dětí, ale **tvoří i důležité zázemí oddílu**: když je potřeba, jsou často ochotní pomoci třeba s vymalováním klubovny, odvozem věcí na tábor nebo přispějí sponzorským darem.

Možných informačních kanálů, kterými k rodičům informace potečou, je celá řada: od e-mailu či e-mailové konference a sociálních sítí přes papírové dopisy a telefonické rozhovory až po vytištěné papírky s informacemi, webové stránky oddílu, oddílový časopis nebo osobní setkání. **Domluvte se s rodiči, jaký způsob jim nejvíc vyhovuje**, a ten používejte jako hlavní. Pokud kromě e-mailu rodičům necháte i děti na družinovce zapsat si informace o výletě do deníků a prověříte tak jejich zodpovědnost, to už je jen na vás.

Celou tuto podkapitolku jsme odpíchli od slova **důvěra**. Ta je základem vztahu mezi vámi a rodiči dětí ve vašem oddíle. Důvěru je ale často těžké získat a lehké ztratit. Proto komunikaci s rodiči nepodceňujte, držte své slovo a buďte rodičům skutečnými partnery při výchově.

5.3 Komunikace mimo oddíl

Může se stát, že se dostanete do situace, kdy máte o skautingu vyprávět člověku, který o něm neví vůbec nic. Typickým příkladem může být rodič nováčka na náborové akci. Pokud takové mamince na dotaz, co zajímavého jste naposledy podnikli, odpovíte, že *„vlčata z Mravenců byla minulý týden s Bobrem na puťáku a každý si nesl na zádech svoji dvacetilitrovou Gemmu“*, buďte si jistí, že vám nerozuměla ani slovo. Je nutné si uvědomit, že **řada výrazů, které nám v Junáku připadají běžné, je pro ostatní lidi naprosto cizí**.

Čemu lidé mimo Junák často nerozumí

Typické příklady skupin pojmů, se kterými mohou mít lidé mimo Junák problém:

- středisko, oddíl, družina (pojmy týkající se organizační struktury Junáka),
- skaut, vlče, světluška, rover, ranger, oldskaut, žabky (označení výchovných kategorií),
- Berušky, Broučci, Netopýři, Medvědi (jména družin),
- oddílová/družinová/středisková výprava/výlet, puťák, podzimky, velikonočky, oddílová/družinová schůzka (druhy akcí),
- stezka, odborky, Cesta vody, nováčkovská zkouška (výchovné prostředky),
- čekatelská zkouška, vůdcovská zkouška, OČK, IK (kvalifikační stupně),
- stěna, vařba, uzláky (názvy tradičních akcí),
- uzlovačka, KPZ (speciální vybavení).

Snažte se proto v podobných situacích provést svůj protějšek úskalími povídání o Junáku co možná nejjednodušeji. Místo výrazu světlušky řekněte *„holky ve věku šest až deset let“*, výraz rádce můžete nahradit prostým *„vedoucím družiny“*.

Tip

Zkuste si malé cvičení – představte si, že máte někomu cizímu v jedné minutě vysvětlit, co to je skauting a co může dětem nabídnout. Cvičení můžete absolvovat ve dvojici a pak si navzájem říct, zda jste se dopustili nějakých chyb.

Rodiče nováčků i sami noví členové postupem času řadu věcí sami pochytí, na začátku proto není třeba je s podobnými věcmi zatěžovat a mást. Pokud jim chcete vhled do skautské mluvy usnadnit, můžete pro ně do začátku sepsat krátký slovníček pojmů. Pomoci vám může i ústřední Balíček pro nováčky, který lze jednoduše objednat přes skautIS.

Samozřejmostí v komunikaci by mělo být **používání spisovného jazyka**. Spisovný a kultivovaný projev (v případě psaného slova i bez gramatických chyb) patří k základům slušného vystupování. Porušování tohoto pravidla může v očích posluchačů nebo čtenářů snížit vaši důvěryhodnost. Chyby navíc odvádí pozornost od obsahu sdělení. Pokud si nejste v pravidlech českého jazyka stoprocentně jistí, dejte důležité dopisy (např. určené na obecní úřad nebo rodičům nováčků) nejprve přečíst někomu dalšímu.

Otázky k zopakování:

- Zkuste se zamyslet nad možnými způsoby komunikace (například osobní jednání, telefon, e-mail, dopis, oběžník, sociální sítě,…), zvažte jejich výhody a nevýhody a zamyslete se, v jaké situaci byste který použili.
- Jak komunikovat s rodiči, abyste si udrželi dobré vztahy?
- Co by nemělo chybět v informacích pro rodiče o plánované akci?

5.4 Skautské informační zdroje

Zatím jsme se bavili o tom, jak byste měli co nejlépe předávat informace od vás k rodičům, dětem či vedoucím. Jak a kde ale můžete **nasát zajímavé informace**? Junák v tomto ohledu naštěstí nabízí celou řadu možností. Můžete se samozřejmě ponořit do skautské knihovničky a přečíst si metodické materiály „černé na bílém“, řada zajímavých věcí je ale dnes snadno dohledatelná i na internetu. Můžete tak **snadno a rychle obohatit váš oddílový či družinový program** – třeba novou hrou, nápadem na aktivitu nebo účastí na akci v jiném městě, o které jste se dočetli na webu. Kam za takovou inspirací vyrazit?

5.4.1 WWW.KRIZOVATKA.SKAUT.CZ

Skautská křižovatka je **základním webovým portálem** provozovaným ústředními orgány Junáka. Jejím smyslem je nabízet **informace především členům naší organizace**. Nejdůležitější částí Křižovatky je vodorovné navigační menu v horní části stránky. Z něj vede cesta do všech „zákoutí“ webu. Pro vás bude zřejmě stěžejní záložka „Vedení oddílu“.

Pod menu na vás vykouknou nejdůležitější zprávy. Hned pod nimi jsou populární články, které zajímají ostatní. Naopak v sekci novinky najdete všechno, a to řazeno podle data zveřejnění, třeba nejrůznější nabídky akcí, tipy na zajímavé výlety, žádosti o radu, nabídky volných tábořišť a základen a mnoho dalšího. Z pohledu vedoucího nebo člena oddílové rady je tento sloupec užitečnou pomůckou, která ovšem funguje jen při pravidelné návštěvě. Pro „superrychlý“ přístup k jednotlivým tématům se pak využívají tzv. hashtagy, pomocí kterých můžete filtrovat, co vás zajímá.

Jednou z důležitých částí Křižovatky je on-line skladiště předpisů, skautské literatury a dokumentů – tzv. **Spisovna a E-knihovna**. Rozdíl mezi nimi je především v „oficialitě“ nebo také „závaznosti“ dokumentů. Zatímco Spisovna obsahuje všechny vnitřní předpisy Junáka, E-knihovna obsahuje „nezávazné“ dokumenty a materiály jako knihy a metodické příručky, které Junák v posledních letech vydal (např. metodiky k novým stezkám, publikace o propagaci Junáka apod.), elektronické verze skautských časopisů, výroční zprávy a mnoho dalších dokumentů. V podstatě tedy platí: **Spisovna = předpisy, E-knihovna = vše ostatní**.

Vzhledem k dostupnosti internetového připojení je vhodné alespoň jednou za týden Křižovatku navštívit, abyste byli v obraze. Členové Junáka si mohou na Křižovatce nastavit i **zasílání newsletterů** na svůj e-mail, a to z oblastí, které je zajímají. Nejběžnější jsou souhrnné Skautské novinky, které chodí většinou jednou týdně, a pak tzv. „Balíček ústředí“, v němž každý měsíc najdete důležité informace o dění v Junáku a novinky, které by se mohly týkat vaší jednotky.

Na závěr je třeba upozornit, že Křižovatka je sice primárně otevřený portál, ale **jsou části, které jsou dostupné jen registrovaným členům** Junáka – týkají se citlivých informací či podrobností o benefitech, jako je STS. Pro plnou funkčnost Křižovatky je tedy nutné mít **spárovaný účet ve skautISu** s údaji v registraci. Zda je váš účet propojen, zjistíte ve skautISu u své osoby v záložce „Účet a role ve skautISu“. Pokud není, požádejte o pomoc se spárováním administrátora vaší jednotky.

5.4.2 WWW.TEEPEK.CZ

Teepek.cz je webový portál určený pro věkovou skupinu skautů a skautek. Snahou jeho správců je vytvořit místo, kam se budou naši členové a členky ve skautském věku rádi vracet a pokaždé tam najdou něco zajímavého nebo užitečného. Součástí Teepek.cz jsou tematické sekce, které mají výstižný název (Skaut IN, Skaut OUT, Skaut FUN, Pro rádce, Chat) a umožňují dostat se na to správné místo. Z hlediska vedení oddílu je samozřejmě nezajímavější sekce pro rádce.

5.4.3 WWW.ROVERNET.CZ

Rovernet je virtuální místo, na kterém mohou roveři a rangers v celém Junáku udržovat vzájemný kontakt, vyměňovat si zkušenosti s roverským programem a informace o akcích pro starší členy. Obsah webu do velké míry závisí na samotných uživatelích, oficiální informace Junáka je proto stále lepší hledat na Křižovatce.

Kromě zmíněných webů existuje spousta amatérských stránek, na kterých lze nalézt zajímavé nápady a materiály pro přípravu programu.

5.4.4 WWW.SKAUT.CZ

Vedle výše uvedených portálů má Junák i stránku Skaut.cz. Ta není určena členům, ale veřejnosti. Pokud váháte, kam odkázat zájemce o skauting v situaci, kdy váš oddílový web není zrovna v nejlepší kondici, je to právě adresa www.skaut.cz.

5.4.5 SOCIÁLNÍ SÍTĚ

Junák – český skaut je aktivní i na sociálních sítích. Na Facebooku má jak svoji oficiální stránku, tak i stránku SkautInfo, která slouží jako interní komunikační kanál. Vedle toho najdete na síti i celou řadu tematických stránek nebo profilů skautských středisek a oddílů. Junák má i oficiální účet na Twitteru.

TIP

Zkus ke svým fotkám a statusům ze skautských akcí přidávat hashtag #skaut, případně hashtag se jménem vašeho oddílu, družiny či střediska.

5.4.6 SKAUTIS

V dnešní době už se pravděpodobně velká část z vás setkala i se skautským informačním systémem jménem skautIS. Ten **má zjednodušit administrativu v Junáku**. Postupně do něj byly vedle registrace přidány i další funkce, například modul pro správu čísel Skautské telefonní sítě (STS), správa adres pro zasílání časopisů, modul pro zadávání táborových hlášenek apod.

Každý, kdo chce systém používat nebo se přihlašovat do uzavřené sekce skautských webů (např. Skautská křižovatka, Teepek.cz, apod.), si musí nejprve založit svůj uživatelský účet. Systém po vás bude chtít několik základních údajů. Uživatelské jméno a heslo si můžete vymyslet zcela libovolně, abyste si ho dobře pamatovali. Myslete ale na to, aby heslo nebylo až příliš jednoduché a nešlo snadno prolomit – skautIS o vás shromažďuje řadu osobních údajů, které by se neměly za žádnou cenu dostat do nepovolaných rukou!

Aby bylo možné účet využívat pro všechny funkce dostupné členům Junáka, musí být **účet** takzvaně **propojen s údaji v registraci**. To musí udělat váš vedoucí, respektive oddílový administrátor, kterého kontaktujte a předejte mu své uživatelské jméno a bezpečnostní kód, který vám skautIS vygeneroval (nikoliv vaše heslo!).

Kdo co může?

SkautIS má dva základní typy uživatelských práv: právo číst a právo měnit. V systému existují tzv. **role**; ty zahrnují vždy skupinu úkonů, které jako skautský činovník na určité pozici potřebujete. Pro vás bude v budoucnu zřejmě nejpotřebnější role vedoucí/administrátor jednotky (ve vašem případě oddílu). Díky této roli budete moci upravovat všechny údaje o oddíle a jeho členech. Pokud byste chtěli sáhnout do údajů o středisku, museli byste být ve skautISu vedeni jako administrátor střediska. Role je totiž vždy vztažena k určité jednotce (např. administrátor Jihomoravského kraje, hospodář střediska, vedoucí oddílu) a všechna obsažená práva se pak vztahují k této jednotce, jednotkám pod vámi a jejich členům.

Obecně tedy platí, že „vidíte" jen skauty/kontakty například ve vámi spravovaném oddíle. Aby bylo možné dohledat i ostatní, existuje ve skautISu funkce skautský **adresář**. V něm lze vyhledávat osoby i z jiných jednotek, než je ta vaše. I adresář má ale své limity: nejsou v něm členové mladší 15 let, je možné vyhledat jen osoby, které o sobě samy něco do adresáře přidaly, a počet hledání v adresáři je omezen limitem. Adresář je dostupný pouze členům Junáka, nestačí tedy být přihlášen do skautISu, ale musí být vedoucím skutečně potvrzeno, že jste členy hnutí. Díky tomu se nemusíte bát, že by o vás mohl hledat informace někdo jiný než člen Junáka.

SkautIS umožňuje údaje zadávat průběžně, případně je opravovat. Ve vedení oddílu se díky tomu můžete vyhnout situaci, že budete v době registrace zavaleni skautskou administrativou. Pokud budete mít údaje aktuální i během roku, budete mít vždy jasný přehled o tom, jaké členy v oddíle či družině máte nebo jaké odebírají časopisy. Myslete také na to, že aktuální kontakty ve skautISu, které máte na starosti, tu nejsou jen pro vás. Používají je i další členové oddílového vedení, vedoucí střediska apod. I proto je nutné udržovat je maximálně aktuální. Dohlížejte i na svůj vlastní profil a dbejte na to, abyste měli ve skautISu zapsané nejen aktuální kontakty, ale třeba i kvalifikaci nebo udělená vyznamenání.

5.4.7 Časopisy, metodiky, příručky

Většina informací a materiálů je dnes shromážděna na internetu, stále ale existují i věci, které si můžete přečíst černé na bílém a budou se vám hodit třeba na táboře, kde nemáte elektřinu a internet. Řeč je o tištěných materiálech, jako jsou metodiky, knihy nebo časopisy.

Skautské časopisy chodí většině členů Junáka a jejich zasílání nastavuje vedoucí oddílu při registraci. Existuje jich celá řada a jsou určeny pro jednotlivé věkové kategorie:

Ben Já Mína pro benjamínky, Světýlko pro světlušky a vlčata, Skaut pro skautky a skauty, Roverský kmen pro rovery a rangers, Skautský svět pro skauty i jejich příznivce a Magoš pro Kmen dospělých. Jako příloha Skautského světa pak vychází časopis Skauting, který nabízí tipy na program i vzdělávací články.

Tip

Časopisy pro jednotlivé věkové kategorie nabízejí i tipy na oddílový či družinový program. Zkuste zařadit časopisy do oddílové či družinové činnosti.

Pokud se chcete dovzdělat v nějaké oblasti, můžete využít i metodik, které Junák vydává. Kromě toho, že jich jde většina objednat přes TDC, si je můžete stáhnout v elektronické podobě ve skautské E-knihovně. On-line najdete i všechna čísla zmíněných časopisů.

Otázky k zopakování:

- Jaké jsou základní webové stránky provozované Junákem? K jakému účelu která z nich slouží a co na nich najdete?
- Jak se liší obsah E-knihovny a Spisovny na Křižovatce?
- K čemu slouží takzvané role ve skautISu?

Bezpečnost

6.1 Rizika a pravidla bezpečnosti

Cílem této kapitoly je upozornit na rizika, která jsou spojena s činnostmi v oddílech a družinách, a v souvislosti s nimi také zdůraznit význam bezpečnostních pravidel. Dozvíte se, jak s hrozícími riziky pracovat a jak jim předcházet.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[29]** zvažujete potenciální rizika a snažíte se jim předcházet a **[28]** znáte a zohledňujete doporučené limity pro práci s dětmi.

Význam bezpečnostních pravidel

Úvodem je třeba zmínit, proč dodržování pravidel bezpečnosti v oddílové činnosti hraje tak důležitou roli. V současné době jsou aktivity na družinovkách, oddílovkách, výletech a táborech velmi pestré. S dětmi se pohybujete na různých místech, ať už to je klubovna, hřiště, tělocvična, město nebo les. Častěji než kdy dříve se v rámci oddílových činností setkáváme s netradičními, dobrodružnými, pohybově náročnými či kreativními programy. Všechny jsou spojeny s určitými nebezpečími (riziky), že někdo utrpí úraz, škodu na zdraví nebo dojde ke škodě na majetku, ať už našem nebo cizím. V souvislosti s riziky je třeba upozornit i na odpovědnost, kterou nese například vedoucí oddílu, jeho zástupce nebo i rádce družiny. V případě, že odpovědná osoba některé z pravidel bezpečnosti nedodrží nebo zanedbá, může být postižena trestem.

Je jasné, že je skoro nemožné zabránit a předejít úplně všem nebezpečím. Na druhou stranu je naší povinností se vždy snažit o minimalizaci rizik a případných škod na zdraví a majetku tím, že budete různá nebezpečí znát, budete si je uvědomovat při všech činnostech a snažit se je co nejpečlivěji odstraňovat.

6.1.1 Snižování rizika při činnostech

Poté, co jste se dozvěděli, že vaším cílem je riziko minimalizovat, nastává otázka jak. Jde to několika způsoby:

— **Věnujte pozornost a dostatečný čas vymýšlení, plánování a přípravě jednotlivých činností.** Je důležité dopředu dobře promýšlet a zvažovat třeba to, zda je daná aktivita vůbec vhodná do prostředí, ve kterém ji plánujete. Špatně zvoleným prostředím může být například klubovna a v ní rychlá pohybová hra pro 20 vlčat. Dále je nutné zvážit to, jestli je plánovaná aktivita vhodná pro účastníky akce – například 20km pochod pro sedmiletá vlčata nebude nejvhodnější. Zamyslete se také nad dalšími riziky, která mohou během programu hrozit.

— **Předcházejte rizikovým situacím dodržováním bezpečnostních zásad a pokynů, které jsou s danými činnostmi spojeny.** O jednotlivých nebezpečích se více dozvíte v dalším textu.

Při koupání zajistíte dostatečný počet osob, které dělají dozor, do vody pustíte jen omezený počet dětí, dodržíte odstup mezi příchodem a vstupem do vody, prověříte terén atd.

ČASTÉ ZDROJE NEBEZPEČNÝCH SITUACÍ

PŘÍKLAD BEZPEČNOSTNÍ ZÁSADY

— **Berte v potaz zdroje nebezpečných (rizikových) situací a snažte se jich vyvarovat.** Jejich přehled je uveden v rámečku.

Příklady nejčastějších zdrojů nebezpečných situací

— Přeceňování vlastních sil
— Nepozornost
— Nedostatečná příprava
— Únava – fyzická nebo psychická
— Ledabylost
— Nucení k aktivitě / podléhání nuceným tlakům
— Podceňování nebezpečí
— Nedostatek informací
— Malá autorita vedoucího
— Vypjaté soutěžní prostředí
— Špatná komunikace
— Cíl za každou cenu (snaha dodržet program) a s tím spojený časový stres
— Zařazení aktivity v nevhodnou dobu (například brzy ráno,...)
— Volba aktivity pro nevhodnou cílovou skupinu
— Výběr nevhodného prostředí (neznámý a nebezpečný terén atp.)

— **Mějte přehled o psychických a fyzických limitech dětí ve vašem oddíle či družině.** Nezapomínejte na ně ani v zápalu hry a vždy je zohledňujte v aktuální situaci.

— **V průběhu samotné činnosti dohlížejte, že vše probíhá dle stanovených pravidel. V případě potřeby přiměřeně reagujte na změny** (například na počínající déšť nebo blížící se soumrak). Reagovat můžete například úpravou pravidel, předčasným ukončením aktivity v případě vypjatého soutěžního prostředí atd.

— **V případě, že se jedná o velmi rizikový program (aktivitu)**, u nichž je míra rizika (vzniku zranění nebo škody) velmi vysoká a který nejste schopni kvalitně zabezpečit po stránce bezpečnosti, pak raději takový program (aktivitu) ani nezačínejte.

— **Mějte zajištěnou první pomoc** (mějte po ruce lékárničku, zdravotník na táboře,...).

— **Používejte odpovídající a funkční výzbroj, výstroj a nářadí a počítejte s rezervami** (jak u materiálu, tak také u personálního zajištění).

Úkol k zopakování

Představte si tuto situaci: vůdce oddílu vám zadal, že si máte nachystat program na tři hodiny sobotního dopoledne (v rámci dvoudenního výletu). Rozhodli jste se zařadit tříhodinovou hru pro děti, která je velmi fyzicky náročná. Vyjmenujte alespoň šest zdrojů nebezpečných situací, na které si dát v tomto příkladu při přípravě hry pozor, a popište, v jaké souvislosti se mohou objevit.

6.2 Bezpečnost na akcích

V této kapitole se dozvíte o pravidlech bezpečnosti na akcích, se kterými se během skautského roku můžete setkat. Dozvíte se, jak zajistit bezpečnost během akcí v klubovně, v tělocvičně, na hřišti a při sportu, na různých typech výprav (pěší, cyklo), během programů a her. Dozvíte se o požadavcích na odborný dozor zletilých osob a o technickém zajištění aktivit se zvýšeným rizikem (koupání, pohyb po silnici, cyklistika atd.).

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[32]** dbáte na zajištění bezpečnosti účastníků na akcích, **[28]** znáte a zohledňujete doporučené limity pro práci s dětmi, **[23]** připravované programy přizpůsobujete cílovým skupinám, **[29]** zvažujete potenciální rizika a snažíte se jim předcházet.

6.2.1 Předcházení rizik při plánování programu

Zajištění bezpečnosti účastníků programů a her na akcích začíná při jejich plánování. Při volbě programů a aktivit (zejména herních, a to jak pohybových, tak nepohybových) zvažujte jejich vhodnost zařazení, a to z několika hledisek:

- **Vhodnost programu z hlediska umístění.** Při volbě místa zvažujte, zda se aktivita do daného prostředí hodí, či ne (např. běhací hra do hustého lesa určitě nepatří). U některých typů programů lze přizpůsobit aktivity prostoru, ve kterém ho chceme realizovat.
- **Přiměřenost programu věku účastníků.** Jde o zvážení, zda je program pro cílovou skupinu vhodný, a to vzhledem k vyspělosti fyzické i psychické.
- **Zařazení programu z hlediska času.** Program je nutné přizpůsobit ročnímu období, ale také denní době (např. na táboře nevolit příliš fyzicky náročný program bezprostředně po budíčku nebo po jídle či pochodu v případě sportovních aktivit nebo koupání).
- **Vhodnost z hlediska počasí.** Je nutné počítat s tím, že ne všechny programy se dají realizovat za špatného počasí (při/po dešti) nebo za velkého vedra. Některé aktivity se v daný okamžik mohou stát velmi nebezpečnými. Je dobré s tím počítat, zvažovat jejich zařazení, popřípadě mít připravenou náhradní („mokrou“) variantu.

Již při vymýšlení jednotlivých programových aktivit a chystání pomůcek je třeba vzpomenout na zásady bezpečnosti. To zahrnuje:

- **naplánování vhodných pomůcek či materiálu** (například fáborků na vytyčení herního prostoru nebo reflexní prvky pro ty, kteří je zapomenou doma) a lékárničky,
- **zabezpečení zletilých/nezletilých osob**, které se akce zúčastní a zajistí dohled nad dodržování pravidel bezpečnosti, a to vzhledem k různým aktivitám (dostatečný počet realizátorů). Při zařazení specifických činností (například lanových aktivit, horolezeckých praktik či používání tělocvičného nářadí) je třeba zajistit odborně proškolený dozor,
- **zajistit informování účastníků** (případně rodičů) o plánovaných aktivitách a povinnosti účastnit se pouze ve vhodném oblečení, odpovídající obuvi nebo se specifickým vybavením (například hokejka na florbal),
- zvážení možných rizik a jejich prevence v souvislosti s jednotlivými programy.

U herních programů nezapomeňte:

- informovat účastníky o délce hry, stanovte svolávací signál, případně místo srazu,
- dobře vysvětlit pravidla, dát prostor pro dotazy a vyjasnit tak problematické záležitosti.

Zvýšené riziko představují hry, kde se účastníci delší dobu pohybují sami (bez dozoru), případně překonávají komunikace, slézají skalky nebo potoky. Při zařazování her typu „lesní bitva“ dbejte na to, aby účastníci používali jako střelivo výhradně papírové nebo hadrové koule.

Noční programy hrajte pouze ve známém prostředí, volte málo členitý terén – minimalizujete nebezpečí úrazu a zabloudění. Doporučuje se mít možnost prohlédnout si daný terén za světla. Při noční hře

— nedovolte účastníkům hry běhat v lesnatém terénu,
— zvláště u nočních programů zajistěte ohraničení prostoru i při zhoršené viditelnosti (mlha) například pomocí chemických světel,
— stanovte časový rámec nočního programu,
— vysvětlete pravidla i postup, co dělat v případě zabloudění (preventivně vybavte účastníky píšťalkami).

Zejména při stezkách odvahy zajistěte dostatečný počet dohledových míst v průběhu trasy, zvažte účast dětí, které nejsou pro tento typ nočních programů způsobilé.

Po skončení nočního programu pečlivě zkontrolujte, že se vrátili všichni účastníci. Již při plánování nočního programu je také nezbytné počítat s dostatečným časem na odpočinek (posunutí budíčku, přizpůsobení programu následující den atd.).

6.2.2 Bezpečnost při aktivitách v klubovně

V klubovně probíhá v průběhu roku většina družinových či oddílových aktivit a i tam číhají různá nebezpečí.

Z hlediska bezpečnosti v klubovně byste měli vědět, kde se nachází její provozní řád, požární a poplachové směrnice s důležitými telefonními čísly (RZS – 155, hasiči – 150, policie – 158 nebo univerzální 112) a kde je umístěn hasicí přístroj a lékárnička. Provozní řád by měl mimo jiné obsahovat také informace o tom, kde se v klubovně nebo v budově nachází hlavní uzávěr plynu, elektrického proudu a vody. Osoby, které odpovídají za aktivity v klubovnách, musejí být s tímto řádem a směrnicemi seznámeny. Všichni musejí také vědět, kde přesně je umístěna řádně vybavená lékárnička a funkční hasicí přístroj.

Aktivity v klubovnách musejí odpovídat požadavkům provozního řádu klubovny. Z něj obvykle vyplývá, že

— po příchodu do klubovny zběžně zkontrolujete její stav (pořádek, případné viditelné závady atd.),
— při programech, zejména pohybových, pečlivě zvážíte, zda jsou vůbec do místnosti vhodné (hrozí nebezpečí zranění o ostré hrany a rohy nábytku). V zápalu hry může dojít ke zraněním. Nebezpečí skýtají i otevřená okna, dveře, kluzká podlaha (kluzké parkety, odchlípnutý koberec,...),
— po skončení akce zkontrolujete, že klubovnu zanecháváte uklizenou a bez závad na vybavení. Při odchodu je třeba zhasnout světla, vypnout elektrické spotřebiče a zavřít okna. Zkontrolujte, případně ztlumte plynové nebo elektrické radiátory (nechte vyhasnout a zavřít kamna na tuhá paliva) a na závěr nezapomeňte zamknout.

6.2.3 Bezpečnost při sportovních aktivitách

Sportovní aktivity (do kterých často patří i hry) jsou nedílnou součástí skautské činnosti, a to jak v tělocvičně, tak na hřišti nebo v přírodě. I zde všude je třeba myslet na zajištění bezpečnosti. Pokud chystáte sportovní aktivity v tělocvičně, pak je třeba zajistit dohled dospělé osoby v průběhu celé akce. Chcete-li v tělocvičně využívat tělocvičné nářadí, zajistěte osobu s pedagogickým či trenérským vzděláním pro danou činnost. Bez odborného dozoru nesmíte tělocvičná zařízení používat vůbec. Dozor by měl mít povědomí o zdravotním stavu dětí a omezeních pro sportovní aktivity. U aktivit, u kterých hrozí vyšší riziko zranění, zajistěte souhlas rodičů.

I tělocvična má svůj provozní řád, seznamte se s ním a dodržujte jej. Zjistěte si, kde se nachází lékárnička pro případ zajištění první pomoci.

Než začnete cvičit, je třeba zkontrolovat

— podlahu a prostor, kde se budou sportovní aktivity odehrávat,
— děti, které musejí být ve vhodném sportovním oblečení a obuvi. Bez vhodné sportovní obuvi nedovolte dětem vstup do tělocvičny (hrozí zranění). Prstýnky, řetízky, hodinky, rozpuštěné vlasy, brýle, ostré předměty v kapsách, žvýkačky – to vše zvyšuje riziko při sportovních a herních činnostech.

Při práci s tělocvičným nářadím dodržujte pokyny odborně vzdělaného dozoru. Ten musí děti poučit o správném používání nářadí, případně ukázat, jak se na nářadí správně cvičí (typicky úchopy či držení), na cvičení dohlíží a pomáhá, dává záchranu.

Při kolektivních sportech je nezbytné dodržovat bezpečnostní zásady pro daný sport (například brankář při florbale musí mít přilbu). Hrajete-li míčové hry, kde se využívají branky, dávejte pozor, aby se děti nevěšely na branku, hrozí její převrácení a pád na dítě.

V rámci cvičení je třeba dodržovat i další pravidla, která pomohou snížit riziko zranění. Jsou to například tato:

— nezačínejte cvičit bezprostředně po jídle či dlouhém pochodu,
— před sportováním se nezapomeňte pořádně rozcvičit (protažením a zahřáním svalů se předchází zraněním). Po cvičení se znova protáhněte,
— během sportování nezapomeňte dodržovat pravidelné přestávky, nepřetěžujte děti a zajistěte jim pitný režim. Zejména u menších dětí je třeba dbát na přísun nápojů, neboť v zápalu hry samy necítí potřebu pít.

O bezpečnostních pravidlech při specifických činnostech, při zimních sportech, při pohybu v horském terénu se dočtete v knize KUTÝ, J., STIBRALOVÁ, J. Bezpečně s dětmi a mládeží. – v kap. 3.10, 3.6.11, 3.6.12

6.2.4 Bezpečnost při koupání

Než se rozhodnete zařadit do programu akce či tábora koupání, vezměte do úvahy aktuální počasí, fyzické schopnosti a plavecké dovednosti dětí. Ty si můžete sami prověřit již v průběhu roku, když s oddílem navštívíte například plavecký bazén, případně tuto informaci zahrňte do přihlášky. Koupání nedovolte těm dětem, které mají aktuální či trvalé zdravotní omezení (nachlazení, u dívek probíhající menstruace, epilepsie).

Rozhodujícím faktorem musí být i kvalita vody v rybníku či nádrži. Nekoupejte se s dětmi tam, kde hygienik koupání nedoporučil nebo zakázal.

- Koupání je povoleno nejdříve 1 hodinu po jídle nebo intenzivním cvičení.
- S dětmi pod 15 let se můžete koupat, pokud má voda alespoň 20 °C. V takovém případě je doba koupání omezena na 30 minut. U teenagerů nad 15 let je možné koupání povolit, pokud teplota vody přesáhne 18 °C. V tomto případě lze povolit koupání po dobu jen 10 minut.
- Do vody je třeba vstupovat pozvolna, do vody děti nikdy neházejte.
- Ke koupání jsou vhodné pouze lokality, které znáte. Neriskujte na neprověřených neznámých místech. Koupání a potápění je zakázáno na velkých řekách do 100 m od mostů, v přístavech, v trasách přívozů apod., dále v požárních nádržích, lomech, chovných rybnících, nádržích pro odběr pitné vody a v ochranných pásmech vodního zdroje, není-li na místě uvedeno jinak.
- Skákat do vody je možné výlučně z míst k tomu určených. V přírodních koupalištích skákat do vody a potápět se raději nedovolte nikdy.
- Děti se mohou koupat jen za dozoru osoby starší 18 let, která umí poskytnout záchranu tonoucímu (výcvik obsahuje například zdravotnický kurz – zdravotník zotavovacích akcí). Na jednu plnoletou osobu připadá maximálně 6 až 10 dětí. Pro zajištění neustálého dohledu je vhodné koupající skupinu dětí rozdělit například po trojicích či čtveřicích. Ideální je, pokud jeden z vedoucích dohlíží na koupající se děti z vody, druhý dohlíží na koupající se děti ze břehu.
- Během koupání dodržujete kázeň, nedovolte hrát rizikové hry. Při výstupu z vody je vhodné děti přepočítat. Při plavání na delší vzdálenosti je vhodné využít doprovodnou loď s dohledem starším 18 let.
- Pro neplavce musí být zřetelně vyhrazený prostor, kde dosáhnou na dno, a při pohybu ve vodě je vhodné mít oblečeny záchranné vesty. Nafukovací rukávky a nafukovací kruhy zpravidla nejsou schváleny jako záchranné prostředky. Z hlediska předpisů je to stejné, jako by neměly nic.

Po koupání dohlédněte na důkladné osušení a převlečení do suchého oblečení. Nepovolte pochod zpět na tábořiště v mokrých plavkách.

6.2.5 Bezpečnost při výpravách a hromadných přesunech

Pěší výlety či výpravy jsou další typickou akcí, s níž se během skautského roku v oddílech pravidelně setkáváte a se kterou jsou spojena další pravidla bezpečnosti.

Podle charakteru výpravy je třeba:

- zařídit hromadnou dopravu (nejen najít spoj, ale v případě většího počtu účastníků provést rezervaci či zajistit posílení spoje),
- objednat ubytování a zajistit stravování,
- mít s sebou při výpravě řádně vybavenou lékárničku, kontakty na rodiče pro případ nenadálých událostí (počínaje zpožděným příjezdem až po úraz),
- na výpravě zajistit přítomnost dostatečně způsobilé osoby.

O charakteru akce účastníky předem řádně informujte, zejména kvůli vybavení dětí, které před odchodem (spolu se způsobem zabalení vybavení) zkontrolujte. Je nezbytné mít vhodnou obuv, dobré oblečení s ohledem na počasí a roční dobu, pláštěnku, dostatek jídla a pití odpovídající délce pochodu či akce.

Pohyb po pozemních komunikacích

Při pohybu na veřejných komunikacích platí pravidla daná právními předpisy:

- chodci musí užívat především chodníku nebo stezky pro chodce. Kde není chodník nebo je-li neschůdný, chodí se po levé krajnici;
- organizaci pochodového útvaru zajišťuje vždy nejméně jedna osoba dostatečně způsobilá, ideální jsou dvě osoby, z nichž jedna útvar vede, druhá uzavírá. Pohybující se skupina osob musí být za snížené viditelnosti řádně označena reflexními prvky, při snížené viditelnosti nebo za tmy použijeme světla (vpředu neoslňující bílé světlo, vzadu neoslňující červené, například blikače na kolo).

Od 20. února 2016 platí povinnost reflexního označení i pro chodce (při pohybu po komunikaci mimo obec musí mít za snížené viditelnosti na sobě nějaký reflexní prvek).

V místě bez přechodu, podchodu, nadchodu se vozovka přechází kolmo. Pokud se do vzdálenosti 50 m nachází přechod (podchod nebo nadchod), jste povinni jej využít. Nikdy nepřecházejte v zatáčkách či nepřehledných úsecích. Přecházejte všichni najednou jako útvar. Nezapomeňte se také pořádně rozhlédnout a přecházejte tehdy, až projedou všechna auta nebo až projíždějící auta zastaví.

Pohyb mimo pozemní komunikace

I pohyb mimo pozemní komunikace má svá pravidla:

- mimo veřejné komunikace se pohybujte po vyznačených (turistických) trasách,
- pohybujte-li se dohromady jako útvar, nedovolte, aby se skupina rozdělila na menší skupinky, případně čekejte na poslední, které se vzdálily,
- před odbočeními vyčkejte, až dojdou všichni účastníci, a teprve poté změňte směr pochodu, vyhnete se tak zabloudění,
- před odchodem zopakujte pravidla pochodu, stejně tak pravidla pro případ, co dělat, když se někdo v terénu ztratí,
- nezapomeňte na dodržování pitného režimu a pravidelné zastávky.

Orientační doporučené limity pro pěší výlety:

Vzdálenost: limit se spočítá jako věk dítěte + 2, výsledek je počet km (příklad: limit pro pěší výlet 12letého dítě je 14 km).

Zátěž: spočítá se jako věk dítěte děleno 2, výsledek je počet kg (příklad: limit pro zátěž 12letého dítě je 6 kg).

Rychlost: ve spíše rovinatém terénu počítejte s tempem pochodu skupiny přibližně 4 – 5 km/hod. Do rychlosti přesunu je třeba započítat i nutné přestávky, v kopcovitém terénu je třeba zohlednit tzv. výškové metry a nižší tempo pochodu skupiny, při stoupání počítejte s tempem pochodu skupiny přibližně 400 výškových metrů za hodinu, při sestupu pak přibližně s tempem 500 výškových metrů za hodinu.

Doporučené limity pro pěší výlety

Hromadný přesun cyklistů

Každá cyklistická akce musí mít vedoucího, který je proškolen o pravidlech provozu na pozemních komunikacích, zná technické vlastnosti kola a umí provádět základní opravy. Proškolen v pravidlech provozu na pozemních komunikacích je například každý, kdo vlastní řidičský průkaz.

Je třeba mít na paměti, že cyklista může vyjet samostatně na silnici, pokud je starší 10 let. Mladší mohou vyjet pouze pod dohledem osoby starší 15 let. Kola pohybující se po pozemních komunikacích musí mít tzv. povinnou výbavu, kterou stanovuje vyhláška. Cyklisté mladší 18 let musí mít vždy cyklistickou helmu.

Před začátkem akce, ale i před každou jízdou, je zapotřebí:

- zkontrolovat technický stav kola. Před cyklistickou akcí by měl kola zběžně zkontrolovat její vedoucí, před jednotlivou jízdou jeho uživatel. Před delšími cyklovýlety je vhodné doporučit účastníkům, aby si nechali své kolo seřídit v odborném servisu, nezapomeňte na základní cyklo nářadí a náhradní díly pro opravu defektu,
- aby každý cyklista znal pravidla silničního provozu, případně jej může proškolit vedoucí akce,
- aby vedoucí akce stanovil další pravidla pro cyklistickou akci, například povinnost mít helmu pro všechny účastníky bez ohledu na jejich věk (ze zákona ji však musí mít jen účastník silničního provozu mladší 18 let), dále aby určil vhodné oblečení a obuv (vždy uzavřenou).

Další pravidla ohledně vybavení (jídlo, pití, pláštěnka, lékárnička, limity pro zátěž atd.) platí obdobně jako u jiných akcí.

Samotný pohyb skupiny cyklistů na pozemní komunikaci se řídí běžnými pravidly silničního provozu:

- cyklisté nejezdí po chodníku, není-li jeho část cyklostezkou,
- skupinu cyklistů vždy vede jedna osoba (starší 15 let), druhá ji uzavírá,
- jezdí se vpravo (při pravém okraji) za sebou, ne vedle sebe,
- větší skupinu cyklistů je vhodné rozdělit na menší skupiny, aby se usnadnil pohyb dalších vozidel a minimalizovalo se riziko při předjíždění.

Cyklistům je třeba zdůraznit, že musí dodržovat rozestupy, a to hlavně při jízdě z kopce. Vedoucí akce by měl zakázat jízdu bez držení řídítek, sundávání nohou z pedálů, jízdu více osob na jednom kole apod.

Bezpečnost při přepravě prostředky hromadné dopravy

Během přepravy v dopravních prostředcích (vlak, autobus, MHD,...) jsou účastníci přepravy povinni dodržovat přepravní řády a podmínky dané provozovatelem. Typickým příkladem takových podmínek je zákaz obsazování vyhrazených sedadel dětmi do 12 let, zákaz vyklánět se z oken, cokoliv z nich vyhazovat, zákaz konzumace jídla a nápojů ve vozidlech, povinnost se za jízdy přidržovat madel atd. V rámci přepravy je nezbytné brát ohled na ostatní cestující.

Při nástupu dodržujte tento postup:

- první nastupuje jeden z vedoucích, který dbá na bezpečný nástup do dopravního prostředku,
- na pokyn vedoucího za ním nastupují účastníci akce. Vedoucí vybírá vhodné místo (ne v prostoru dveří, v průchodech mezi vagony atd.), usazuje účastníky, pomáhá bezpečně uložit zavazadla,
- poslední nastupuje druhý vedoucí, který počítá účastníky a kontroluje, že nastoupili všichni a na nástupišti nic nezůstalo.

Při výstupu vystupuje jako první jeden z vedoucích. U přepravy vlakem otevírá dveře vlaku směrem k nástupišti a organizuje na něm výstup účastníků. Poslední vystupuje druhý vedoucí, který kontroluje, že všichni účastníci vystoupili a nikdo nic nezapomněl.

V případě, že jsou ve stanicích podchody či nadchody, je povinné je používat pro příchod a odchod. Při čekání na spoj není dovoleno hrát pohybové hry, zejména malé děti je třeba mít stále pod dohledem, je zakázáno vstupovat za žlutou čáru (vyznačuje bezpečnostní pás) na vlakových nástupištích.

Při plánování přesunu hromadnými prostředky nezapomeňte vzít v úvahu kapacitní možnosti veřejné dopravy, a to zvláště ve špičkách (páteční a nedělní odpoledne). Chcete-li mít jistotu, že se do autobusu či vlaku dostanete, rezervujte si včas místa. Kapacitu lze navýšit po předchozí dohodě s dopravcem např. posilovým vagonem. Při plánování nezapomeňte počítat s časovou rezervou, buďte na nádraží včas. Nikdy nedobíhejte rozjíždějící se dopravní prostředek!

Otázky a úkoly k zopakování

- Vyjmenuj pět věcí, které je třeba zvážit, zkontrolovat, případně zajistit při chystání větší hry na táboře.
- Jaké bezpečnostní pokyny je třeba dodržovat po jakékoli akci, která proběhne v klubovně?
- Zjistěte a popište, jaké jsou rozdíly mezi čísly 150, 155, 158 a 112. V jaké situaci které číslo použijete?
- Kdo smí vykonávat dozor při cvičení na nářadí v tělocvičně?
- Na základě toho, co jste se dozvěděli o bezpečnosti při sportu, a také na základě některého existujícího řádu tělocvičny (který si vyhledáte třeba ve škole nebo kdekoli jinde) zkuste vymyslet a sepsat řád pro provoz táborového hřiště.
- Jak starý musí být dozor při koupání? Kolik dětí připadá na jeden dozor?
- Jaká je minimální doba vhodná pro koupání po jídle?
- Po které straně komunikace se pohybuje organizovaná skupina chodců?
- Vyjmenujte, jak správně postupovat při nástupu a výstupu z dopravního prostředku (vlak, autobus).
- Jaká je maximální doporučená délka výletu pro 13leté děti?
- Co je třeba zkontrolovat a jakou výbavu je vhodné vzít si na cyklovýpravu?

6.3 Práce s nářadím a nástroji

Zejména na táborech, vícedenních akcích či oddílových brigádách se setkáváte s činnostmi, ke kterým využíváte nástroje. Při jejich používání je nezbytné dodržovat pravidla bezpečnosti práce ve zvýšené míře.

Mezi obecná pravidla patří:

- Dodržujte návody a pokyny výrobce nástroje, které pro jeho používání platí. Nářadí používejte pouze pro účel, ke kterému je určeno.
- Používejte správné bezpečnostní a ochranné pomůcky (rukavice, brýle apod.). Mějte také vhodné oblečení a noste zavřenou obuv.
- Zajistěte přítomnost zletilé osoby, která na činnost dohlíží.
- Mějte po ruce vybavenou lékárničku pro případ úrazu.
- Práci přidělujte s ohledem na věk a schopnosti dětí.
- Před prací poučte děti o bezpečnostních zásadách, vše důkladně vysvětlete a případně ukažte.

— Nezapomeňte před prací zkontrolovat veškeré nářadí a pracovní pomůcky. Používané nářadí musí být v bezvadném stavu (například upevnění topůrek a násad u sekerek).
— Zajistěte odpovídající pracovní prostor a nářadí. Pracovní místo musí být dostatečně velké a uklizené.
— Po skončení pracovní činnosti po sobě ukliďte pracovní místo a uložte nářadí na patřičné místo.

Práce se sekerou a pilou

Pamatujte, že dítě smí používat sekeru, nůž nebo ruční pilu pouze pod dohledem dospělé osoby. Děti starší 15 let mohou používat tyto nástroje po předchozím proškolení a poučení o bezpečnosti práce s nimi.

Při práci se sekerou platí výše zmíněné obecné pokyny, navíc pak tyto:
— Sekeru noste za „hlavu“ ostřím směrem od těla. Stejným stylem sekeru podávejte.
— S ostrými nástroji pracujte vždy směrem od těla.
— Dbejte na správný postoj a dostatek místa kolem sebe.
— Osekávání větví z klád provádějte na opačné straně, než stojíte, a po směru růstu větví.
— Dřevo štípejte na pevném dřevěném podkladu (špalek), nikdy ne na zemi nebo na kameni.

Při práci s pilou dodržujte tyto zásady:
— Při nošení pily mějte pilový list ideálně v pouzdře, pokud pouzdro nemáte, noste pilu přes rameno tak, abyste nikoho neporanili.
— Řežte na dřevěné koze, dbejte dostatečné vzdálenosti listu a ruky, která přidržuje dřevo.

Otázky ke zopakování:

— Může dítě pracovat samostatně s jakýmkoliv nářadím?
— Jaká jsou bezpečnostní opatření pro práci se sekerou?
— Co všechno je potřeba zajistit, než se dáte do práce?

6.4 Chování v krizových situacích

V této kapitole se dozvíte, jak se chovat, nastane-li krizová situace, a hlavně jak na ni reagovat. Dozvíte se, jak přivolat pomoc, pokud je třeba, dále také zásady chování při úrazu, tonutí, nepřízni počasí. Dozvíte se také, jaké jsou doporučené postupy v naší organizaci.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[30]** v krizové situaci se umíte vhodně zachovat a **[17]** při realizaci programu umíte reagovat na nečekané situace.

Krizová situace je mimořádná událost, při které mohou být účastníci ohroženi na zdraví nebo životě. Jsou to i situace, při kterých hrozí jiné škody – typicky škody na majetku. Pokud se dostanete do krizové situace, zachraňujte nejprve postižené lidi, majetek až jako poslední. Postupy zvládání krizových situací se liší podle jejich závažnosti.

Obecný postup je tento:
— Zachovejte klid.
— Nezapomeňte na priority: já – ostatní – materiál.
— Poskytněte pomoc (v případě potřeby volejte záchranné složky).
— Neumíte-li pomoci nebo víte, že to nedokážete – nedělejte to.
— Udržujte si přehled o situaci (co se děje, kde kdo je, priority,...).
— Postarejte se o ostatní členy oddílu (dostaňte je mimo nebezpečí, uklidněte je, komunikujte s nimi).
— Pokud je na místě profesionál, nechte ho konat, nepřekážejte mu a buďte připraveni mu pomoci, až si řekne.
— Oznamte událost vedoucímu svého střediska a zavolejte na krizové číslo Junáka, poraďte se s krizovým operátorem o dalším postupu. Číslo na krizovou linku Junáka je 737 205 520.
— Pokud to vyžaduje situace, informujte Policii ČR.
— Média sami neoslovujte, konzultujte s operátorem na krizovém čísle Junáka.
— Nezapomeňte na sebe a nechte si pomoci profesionálem.

S návodem, jak postupovat v krizové situaci, seznamuje také Krizová kartička Junáka.

Více o chování v krizové situaci: krizovatka.skaut.cz/organizace/komunikace/krizova-komunikace. Kontakty na krizová centra najdete zde: krizovatka.skaut.cz/organizace/komunikace/krizova-komunikace/kontakty-na-krizova-centra

Krizová situace: vážný úraz

V případě úrazu je třeba provést opatření, která vedou k odstranění příčin úrazu a k zabránění poškození zdraví postiženého nebo dalších účastníků:

— zajistit místo, kde se úraz stal, tedy provést tzv. technickou první pomoc (zabránit možnosti dalšího zranění, ohrožení zraněného, ale také zachránců). Pod technickou první pomocí si tedy můžete představit například to, že označíte místo dopravní nehody výstražným trojúhelníkem, to, že si vezmete reflexní vestu; nebo že při úrazu elektrickým proudem vypnete přívod elektrického proudu atd.,
— zajistit první pomoc a přivolat lékaře. Pokud to není nutné, s postiženým zbytečně nehýbejte, neopouštějte ho a vyčkejte příjezdu záchranných složek. Nechte se vést operátorem záchranné služby po telefonu.

Podrobnosti o postupu záchranných úkonů naleznete v kapitole Zdravověda.
Událost ohlaste vedoucímu akce, případně středisku.

O bezpečnostních pravidlech při práci s elektřinou se dočtete v knize KUTÝ, J., STIBRALOVÁ, J. Bezpečně s dětmi a mládeží. – Nebezpečí elektrického proudu – kap. 3.15.8

Krizová situace: tonutí

Jde o velmi vážnou krizovou situaci, která postiženého ohrožuje bezprostředně na životě. Příčinou často bývá únava nebo křeč. Pokud zjistíte, že se někdo topí, postupujte takto:

— volejte rychlou záchrannou službu, sdělte vše potřebné, zahajte záchranu tonoucího,
— pokud máte k dispozici plavidlo, doplujte k postiženému a poskytněte mu záchranu z plavidla. Záchranu neprovádějte ze strany plavidla, aby nedošlo k převracení a ohrožení zachránců,
— pokud plavidlo není k dispozici, snažte se postiženému hodit nějaký předmět, který plave (ideálně záchranný kruh, destičku apod.),
— záchranu provádějte pomocí předmětu, který můžete v případě vlastního ohrožení pustit,
— plavání za postiženým je až tou poslední možností. Záchrana tonoucího plavcem přímo ve vodě je jeden z nejtěžších a taky nejnebezpečnějších způsobů. Tonoucí se totiž snaží instinktivně zachytit čehokoliv a snadno tak ohrozí i svého zachránce. Když už k postiženému musíte plavat, myslete také na vlastní dostatečné jištění,
— po vytažení z vody zjistěte, zda došlo k zástavě srdce a dechu. Podle výsledku zahajte neodkladnou resuscitaci a provádějte ji až do zlepšení stavu nebo příjezdu rychlé záchranné služby.

Krizová situace: bouřka

Zejména v letní části roku berte při plánování aktivit v okolí klubovny, ale i pochodů či dlouhodobých pobytů v přírodě v úvahu nebezpečí výskytu silných bouřek. Největší riziko u bouřky představuje zasažení bleskem. Bouřky bývají doprovázeny ale i nebezpečnými jevy, jako je krupobití.

Více o bezpečnostních pravidlech při nepříznivém počasí, podchlazení naleznete v knize KUTÝ, J., STIBRALOVÁ, J. Bezpečně s dětmi a mládeží. Praha: Mladí ochránci přírody, 2013. kap. 3.6.13

Již při plánování programových aktivit si dopředu zjistěte aktuální informace. Riziko bouřek je relativně snadno odhadnutelné pomocí veřejných internetových zdrojů – výstrahy před silnými bouřkami na stránkách Českého hydrometeorologického ústavu portal.chmi.cz. Pokud existuje výstraha před silnými bouřkami, raději nikam nevyrážejte. Pokud jste v terénu, vyhodnoťte včas aktuální situaci, abyste se do situace, že se na poslední chvíli schováváte někde před bouřkou, nedostali.

Bezpečný úkryt před bouřkou a jejími projevy poskytují budovy, zejména velké objekty s ocelovou nebo železobetonovou konstrukcí, obecně pak veškeré stavby chráněné bleskosvodem. Bezpečným úkrytem je také automobil.

Pokud jste v budově, během bouřky:

- se raději zdržujte dál od vodovodu, kamen, elektrospotřebičů (odpojte je ze sítě), zásuvek,
- nezapomeňte zavřít okna,
- když však přece jen dojde k úrazu, první pomoc při úrazech bleskem je stejná jako při ostatních úrazech způsobených elektrickým proudem a při popáleninách.

V přírodě se můžete bezpečně schovat v hustém lese, nižším porostu nebo úzkém údolí. Překvapí-li vás bouřka na rozlehlé holé pláni (např. na cestě mezi poli), rozhodně nepokračujte dál v chůzi a nezůstávejte ve skupině. Nejbezpečnějším řešením je přečkat bouřku v podřepu s nohama a rukama u sebe (na zem si nelehejte). Blíží-li se bouřka, okamžitě přerušte koupání.

Dodržujte dále tyto zásady:

- Nikdy se neschovávejte pod osamělými stromy, na okraji lesa, pod převisy nízkých skal nebo do mělkých jeskyní ve skalách.
- Nezůstávejte na vyvýšených místech (na kopcích), v bezprostřední blízkosti železných konstrukcí (sloupy elektrického vedení) nebo vodních ploch, na holých pláních.
- Nikdy se za bouřky neopírejte o zdi budov či skalní stěny.
- Nezdržujte se v blízkosti potoků nebo na podmáčené půdě.
- Vhodným úkrytem není ani stan. Sezení na izolační podložce (karimatce, alomatce či batohu) vás před přímým zásahem blesku neuchrání.

Bouřka je nejvíce nebezpečná do vzdálenosti 3 km, ale v bezpečném úkrytu raději zůstaňte až do doby, než bude bouře alespoň 10 km vzdálená. Při hledání úkrytu před bouřkou pamatujte také na to, že ji doprovází nejen blesky, ale často i silný vítr, který často představuje větší riziko pro skupinu osob. Proto se držte v bezpečné vzdálenosti od (vysokých) stromů, nepohybujte se pod vyvrácenými či podlomenými stromy. Letní bouřky přinášejí často také prudký přívalový déšť, který během chvilky snadno promění líně se plazící potůček v rozběsněný živel.

Otázky k zopakování:

- Jaký je obecný postup při řešení krizové situace?
- Heslovitě vyjmenujte, jak byste postupovali, kdyby vás s oddílem zastihla bouřka na hřebeni kopců.
- Kde hledat oficiální informace o výstrahách a aktuálním počasí?

Zdravověda

Cílem tohoto textu je, abyste se seznámili s nejčastějšími závažnými a život ohrožujícími stavy, **s nimiž byste se mohli ve skautské praxi setkat. Chceme vám** dát návod**, jak poskytnout nezbytnou první pomoc.**

Informace v této kapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[31]** rozpoznáte život ohrožující stavy a další závažná poranění, poskytnete první pomoc.

7.1 Obecné zásady poskytování první pomoci

Technická první pomoc

Odstraňují se příčiny úrazu – např. odhrabání laviny, odklizení trosek. Provádí se, aby se zabránilo dalším zraněním např. z důvodu pádu trosek, srážky s dalším autem na silnici apod. Připravíte si tak podmínky pro bezpečné poskytování zdravotnické první pomoci.

Technickou první pomocí je např. zajištění místa autonehody: vypnutí motoru aut, umístění výstražných trojúhelníků, obléknutí výstražných vest, zapnutí výstražných světel nebo zavolání na tísňové linky (150, 155, 158, 112).

Zdravotnická první pomoc

Následuje za technickou první pomocí. Dělí se na laickou a odbornou. Laická první pomoc zahrnuje přivolání zdravotnické záchranné služby a péči o postiženého do jejího příjezdu. Ze zákona musí poskytnout první pomoc **KAŽDÝ** občan ČR, pokud není ohrožen jeho život či zdraví. Na prvním místě vždy ochraňujte sebe a používejte ochranné prostředky (rukavice, reflexní vesty).

Zdravotnickou záchrannou službu kontaktujeme vždy, pokud jsme svědky náhlého a neočekávaného zhoršení zdravotního stavu nebo závažného úrazu. Volejte, i když si nejste jisti, dispečer vám poradí.

Postup při volání na tísňová čísla

1. Zjistěte, co se stalo, kolik je zraněných a jakého druhu zranění jsou.
2. Volejte záchrannou službu (musíte znát základní fakta: kolik je zraněných, kde se nacházíte, u obvyklého názvu obce uveďte i okres). Volejte co nejdřív a pokud možno přímo od postiženého.
3. Ošetřujte zraněné (u masivního krvácení nejprve krvácení zastavte a až poté volejte 155).

Kdy a jak volat záchrannou službu?

Pokud je zraněných víc, nejprve ošetřujte ta zranění, která bezprostředně ohrožují život. Jako první ošetřujte **masivní krvácení**.

Na jaká čísla můžete volat?

155 Zdravotnická záchranná služba – tu volejte v případě nějakého náhlého ohrožení zdraví nebo života. Dispečer je zdravotník, který vám může poskytnout rady, jak postupovat.

112 Mezinárodní tísňové číslo. Dispečer ovládá i cizí jazyky. Volejte, pokud nemáte signál svého operátora. Lze volat i bez SIM karty z funkčního mobilu.

Volejte co nejdřív, pokud možno přímo od postiženého. Nikdy nezavěšujte jako první. Počkejte, až od vás dispečer zjistí všechny informace. Telefon si nechejte u sebe; je možné, že vám dispečer zavolá zpět. Pokud se výrazně změní stav zraněného, informujte dispečink.

7.2 Poruchy vědomí, bezvědomí

Bezvědomí je stav, kdy postižený nereaguje na výzvu (oslovení, zatřesení) ani bolestivý podnět.

Postupujte následovně:

1. Zkuste postiženého hlasitě oslovit z dostatečné vzdálenosti (mohlo by se totiž jednat pouze o opilého člověka).
2. Pokud nereaguje, zatřeste jeho ramenem.
3. Pokud ani tak nezareaguje, zkuste bolestivý podnět – štípnutí do hřbetu ruky, štípnutí do ušního lalůčku apod.

Co dělat, pokud nereaguje?

4. Pokud postižený dýchá, nechejte ho v poloze, ve které se nachází, a dále kontrolujte zdravotní stav. Dále pátrejte po příčinách bezvědomí (velké krvácení, poranění hlavy, alkohol,...).
5. Pokud nedýchá, postiženého otočte na záda, otevřete ústa a zkontrolujte, jestli se v ústech nenachází nějaký cizí předmět (např. u dětí rohlík, mrkev apod.).
6. Proveďte záklon hlavy.
7. Opět zkontrolujte dýchání. Pokud postižený nedýchá, zahajte neodkladnou resuscitaci.

Dýchání kontrolujte tak, že se nakloníte nad postiženého, tváří k jeho ústům, a poslouchráte 10 vteřin, jestli **skutečně dýchá.** Velký důraz se klade na to, jestli postižený dýchá normálně!! Někteří postižení mají tzv. lapavé dechy – tj. občas se nadechnou v nápadně dlouhých intervalech, **jako by kapr lapal po dechu. Není to však pravidelné dýchání! V tomto případě postupujte**, jako by postižený nedýchal vůbec, a zahajte neodkladnou resuscitaci.

7.3 Resuscitace

Pokud postižený nereaguje a nedýchá normálně, zahajte neodkladnou resuscitaci. Pokud je v dosahu AED (automatický elektrický defibrilátor), použijte ho a dále postupujte dle pokynů přístroje. Použití AED však nesmí oddálit zahájení samotné KPR.

Postiženého otočte na záda na tvrdou podložku, odhalte hrudník (silná vrstva oblečení snižuje účinnost resuscitace) a zahajte masáž hrudníku. Klekněte si k boku postiženého co nejblíže, celých trupem se nakloňte nad tělo postiženého. Masáž provádějte propnutýma rukama na středu hrudníku frekvencí 100 až 120 stlačení za minutu do hloubky 5 až 6 cm. Využívejte při tom váhu vlastního těla ke stlačování hrudníku. Mezi stlačeními hrudník zcela uvolněte.

Zásadní je provádět masáž nepřerušovaně až do předání postiženého záchranné službě. V případě více zachránců provádějte střídání v masáži co nejrychleji, aby nedošlo k prodlevě. Resuscitaci můžete ukončit po předání postiženého zdravotníkům, při úplném fyzickém vyčerpání nebo pokud se postižený probere a začíná reagovat (mrkat, hýbat se).

Pokud jste neprošli školením první pomoci a bezpečně neovládáte umělé dýchání, neprovádějte ho.

U malých dětí do jednoho roku života provádějte masáž srdce jen dvěma prsty. U starších dětí provádějte nepřímou srdeční masáž jen dlaní jedné ruky do hloubky 1/3 hrudníku.

Pokud postižený začne reagovat a dýchat, nechejte ho uloženého na zádech se zakloněnou hlavou a nadále kontrolujte dýchání až do příjezdu záchranné služby. Pokud začne postižený zvracet, otočte ho urychleně na bok a vyčistěte mu ústní dutinu. V případě opětovné zástavy dechu znovu zahajte resuscitaci.

7.4 Dušení

Dušení může nastat z různých příčin (astma, pneumothorax, alergie). U všech těchto stavů se postiženému snažte usnadnit dýchání. Uložte ho do polohy v polosedě, případně vsedě, tak, aby si mohl zapřít ruce. Postiženého nikdy nepokládejte do lehu. Uvolněte těsný oděv, otevřete okno.

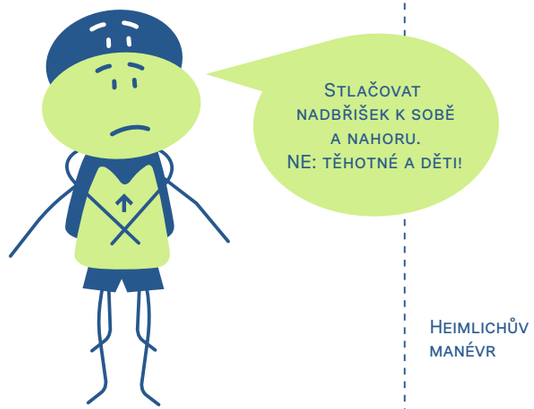

Heimlichův manévr

Mezi nejčastější příčiny náhle vzniklého dušení u dětí patří **vdechnutí cizího tělesa**.

1. Pokuste se předmět dostat ven pomocí 5 úderů dlaní mezi lopatky.
2. Pokud to nezabere, proveďte u dospělých tzv. Heimlichův manévr (viz níže).
3. Manévr opakujte také 5x.
4. Pokud nezabere, opět opakujte údery mezi lopatky. Znovu opakujte Heimlichův manévr.
5. Jestliže postižený upadne do bezvědomí, uložte ho na záda a kontrolujte dýchání. Případně zahajte neodkladnou resuscitaci.
6. Nejlépe další osoba volá 155.
7. Přestože se vám podaří cizí těleso dostat ven, zajeďte s postiženým na vyšetření k lékaři, jestli nedošlo k poranění dýchacích cest.

Heimlichův manévr

Obejměte postiženého zezadu pažemi, v oblasti nadbřišku uchopte svojí rukou zápěstí své druhé ruky a proveďte tlak směrem na břicho a nahoru. V případě dušení malých dětí použijte údery mezi lopatky, ale menší silou než u dospělých (s ohledem na stáří dítěte). Velmi malé děti si při tom položte na břicho na své předloktí a dítě nakloňte hlavičkou směrem dolů. Starší děti si položte na břicho přes koleno tak, aby bylo hlavou dolů, a opět provádějte údery mezi lopatky. Heimlichův manévr se u malých dětí a těhotných nepoužívá.

7.5 Krvácení, rány

Povrchové krvácení

Není zasažena žádná velká céva. Při ošetřování dbejte hlavně na zamezení vniku infekce do rány. Před ošetřováním a po něm si umyjte ruce. Odstraňte nečistoty z rány a umyjte okolí čistou vodou, případně vydezinfikujte. Ránu osušte a kryjte náplastí nebo sterilním krytím (dle rozsahu). Lékaře vyhledejte, pokud je rána hluboká, silně krvácí, jeví známky infekce (otok, zarudnutí, hnis) nebo se jedná o ránu v obličeji. Pozor na bodné rány, které na povrchu nemusí vypadat nijak dramaticky, ale mohou krvácet dovnitř.

Masivní krvácení

Krvácení velkého rozsahu ohrožuje postiženého na životě. **Masivní žilní krvácení je stejně nebezpečné jako tepenné krvácení!** Ošetřujte ho pomocí tzv. tlakového obvazu.

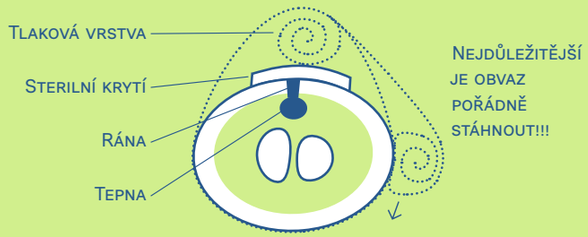

Tlakový obvaz

Na ránu přiložte sterilní čtverec (pokud nemáte, nezdržujte se tím). Poté přiložte tlakovou vrstvu (smotaný obvaz, šátek). Vše fixujte obvazem. Pokud krev nadále protéká, přiložte další tlakovou vrstvu, ale předchozí vrstvy nesundávejte (celkem přiložte maximálně 3 vrstvy). Pokud nemáte obvazy, použijte jiný provizorní materiál – šátek, šálu,... Pokud je rána na krku, nikdy na ni nepřikládejte tlakový obvaz! Krvácení zastavte vlastními prsty, které vložíte do rány (nejlépe v rukavicích) a krvácející tepnu stlačte. Stejně postupujte i na místech, kde není možné tlakový obvaz přiložit, nebo pokud ho nemáte z čeho vytvořit.

Amputace končetiny

Pokud došlo k oddělení části končetiny při úrazu, pahýl sterilně přikryjte. Pokud se jedná o amputaci s masivním krvácením, které není možné zastavit stlačením krvácející cévy (rozsáhlá oblast, krvácení z více míst), končetinu pevně zaškrťte zaškrcovadlem (paži nebo stehno; **na jinou část těla není možné zaškrcovadlo použít) co nejblíže k** amputovanému místu. Poznamenejte **si čas zaškrcení a škrtidlo nepovolujte.** Škrtidlo můžete improvizovaně vytvořit i z pruhu látky nebo opasku, nikdy by se však nemělo jednat o nic užšího než 5cm. **Oddělené části těla najděte,** vložte do igelitového sáčku a neprodyšně uzavřete. Sáček vložte do sáčku nebo nádoby **se studenou vodou a ledem.** Nikdy nedávejte amputovanou část těla přímo k ledu a nemáčejte ve vodě.

U otevřených zlomenin spojených s masivním krvácením nebo ran, ve kterých je cizí těleso, přiložte škrtidlo nad ránu (viz výše).

Vnitřní krvácení

Je většinou způsobeno tupým násilím (autonehody, pády, nárazy apod.). Projevuje se citlivostí v okolí postižené oblasti, případně otokem, příznaky šoku, mělkým dýcháním a neklidem. Jedná se o život ohrožující poranění a je nutné rychlé přivolání Zdravotnické záchranné služby. První pomoc spočívá v dalším zabránění rozvoji šoku (viz níže).

Šok

U všech rozsáhlých krvácení je postižený ohrožen vznikem šoku v důsledku velké ztráty krve. Šok se projevuje neklidem postiženého, ospalostí, nevolností. Postižený má chladnou bledou kůži a zrychleně dýchá. Nejprve zastavte vnější krvácení a přivolejte pomoc (112, 155). Dále zajistěte pro postiženého tepelný komfort, klidné prostředí a pohodlnou polohu, kterou si postižený sám zvolí. Dříve prosazovaná protišoková poloha se již nedoporučuje, ztěžuje postiženému dýchání. Celou dobu sledujte dýchání a stav vědomí postiženého.

Rány s cizím tělesem

Cizí těleso vytáhněte, pokud je to možné provést hladce bez poškození okolní tkáně. Vzniklou ránu ošetřete a zastavte krvácení. Nevytahujte, pokud prochází cizí předmět hlavou, břichem nebo hrudníkem. Pouze jej v ráně zafixujte, aby nedošlo k dalšímu poranění pohybem předmětu. Pokud je předmět zapíchnutý v oku, zakryjte postiženému obě oči a dopravte ho k lékaři.

7.6 Ostatní

Poranění kostí a kloubů

Pokud máte podezření na zlomeninu nebo poškození kloubu (nepřirozená poloha končetiny, bolest, nemožnost pohybu, otok), **s končetinou pokud možno nemanipulujte a v žádném případě se nepokoušejte o nápravu končetiny**. Nepřikládejte žádné dlahy z klacků (můžete však použít šátkový závěs ruky) a postiženého transportujte do nemocnice. Sami transportujte do nemocnice pouze uzavřené zlomeniny od lokte dolů a od kotníku dolů. Zlomeniny velkých kostí (stehenní, pažní) a otevřené zlomeniny (kost trčí z rány ven) je nutné transportovat sanitkou. Otevřenou zlomeninu sterilně překryjte, ale jinak s ní nemanipulujte a nepokoušejte se kosti jakkoliv napravovat.

Přehřátí

Postižený je červený, unavený, má zvýšenou teplotu, potí se a může být zmatený nebo mít až poruchu vědomí. Postiženého dopravte do chladného prostředí (nebo alespoň do stínu). Chlaďte jej pomocí vlhkých obkladů. Dodávejte dostatek tekutin – nejlépe minerálku nebo ovocný čaj. Pokud má postižený poruchu vědomí (zmatený nebo je v bezvědomí), neprodleně vyhledejte lékařskou pomoc.

Popáleniny

Svlečte z postižené oblasti oděv (pouze pokud není přiškvařen ke kůži) a odstraňte z ní všechny předměty (prsteny, řetízky, hodinky,...). Postižené místo chlaďte studenou tekoucí vodou po dobu 15–20 minut, nebo dokud nepřináší chlazení úlevu. Nikdy neošetřujte mastmi nebo zásypy. Každé popálení v obličeji nebo větší než rozměr dlaně postiženého by měl posoudit lékař. Nebezpečné jsou popáleniny zejména u malých dětí! Rozsáhlé popáleniny vedou k velkým ztrátám tepla a mohou způsobit šok, proto chladíme jen zasažené oblasti, případně jen krk a obličej postiženého.

Podchlazení

Postižený je bledý, má nízkou tělesnou teplotu, zpomaleně dýchá, je unavený, ztrácí vědomí.První pomocí je zabránit dalším ztrátám tepla a postiženého zahřát. S postiženým nemanipulujte, zabalte ho do deky, oblečení nebo speciální fólie a pokud možno ho izolujte od země. Zavolejte záchrannou službu. Pokud je postižený při vědomí, dodejte energii – cukr, sladký nápoj, čokoláda, teplé nápoje, ...

Alergie

Alergie je přemrštěná reakce imunitního systému na látky v našem okolí. Projevuje se vyrážkou na kůži, svěděním, zčervenáním, ale může se vystupňovat až do šoku, bezvědomí, případně až zástavy oběhu. Mezi nejčastější alergie patří potravinové, alergie na pyl nebo hmyzí bodnutí. Pokud je postižený při vědomí, podejte mu 1–2 tablety léku proti alergii (alergici mají většinou u sebe, např. *dithiaden*). Postiženého uklidněte a usaďte. V případě dýchacích potíží chlaďte krk a neprodleně volejte 155. Pokud upadne do bezvědomí, nepodávejte již nic ústy. Kontrolujte dýchání, případně zahajte resuscitaci.

Tonutí

Přímá záchrana tonoucího z vody je až poslední možnost, je totiž pro zachránce značně riziková (postižený bojuje o život a může vás utopit). Nejprve se pokuste najít v okolí člun, lehátko, nafukovací kruh do vody nebo jakýkoliv jiný plovoucí předmět, který můžete tonoucímu podat. Pokud postižený tone blízko břehu, použijte dlouhé větve nebo mu hoďte ze břehu lano.

Po vytažení z vody otočte postiženého na bok a snažte se vyčistit ústa od zvratků a dalších nečistot. Jestliže dýchá, svlékněte mokré věci a zabraňte podchlazení. Postiženého nechte uloženého na boku, aby se zabránilo vdechnutí zvratků, a neustále ho sledujte (dýchání, vědomí). Volejte 155. Postiženého, který nedýchá, začněte resuscitovat.

Otázky k zopakování:

- Proč se poskytuje technická první pomoc a co zahrnuje?
- Jak rozpoznáme postiženého v bezvědomí?
- Co je zásadní při resuscitaci postiženého?
- Co je to tlakový obvaz a kdy se používá?

Další závažné stavy

Příznaky	Ošetření	
Úrazy, pády z výšky.	Sledujte vědomí. Ošetřete rány na hlavě (hodně krvácí). Pokud je přítomno bezvědomí, vždy přivolejte lékařskou pomoc.	Poranění hlavy
Poškození v místě poranění, může být bezvědomí až zástava dechu.	VYPNĚTE PROUD, až potom můžete poskytnout pomoc. Vždy nechte vyšetřit lékařem, i když je postižený zdánlivě bez potíží. Pokud nedýchá, resuscitujte.	Úraz el. proudem
Mohou být projevy např. epilepsie. Postižený upadne náhle do bezvědomí a má křeče celého těla.	Postiženého nedržte ani se nesnažte o otevření úst násilím. Pouze zajistěte, aby nedošlo k poranění během záchvatu (odstraňte ostré předměty). Po odeznění záchvatu kontrolujte dýchání až do nabytí vědomí. Pokud se jedná o první záchvat, vždy volejte 155.	Křeče celého těla
Pocit tlaku, pálení, svírání na prsou, v podbřišku nebo zádech, který se šíří do končetin, krku nebo čelisti. Pocit nedostatku vzduchu.	Postiženého posaďte, zabraňte další námaze, přivolejte Zdravotnickou záchrannou službu. Nečekejte, až potíže odezní.	Bolest na prsou
Náhle vzniklá závrať, prudká bolest hlavy, povislý koutek úst, neschopnost udržet obě ruce předpažené, neschopnost pochopit nebo zopakovat větu.	Přivolejte záchrannou službu, kontrolujte vědomí a dýchání.	Mozková mrtvice
Pozor na pozdní příznaky encefalitidy nebo boreliózy. Kontrolujte, pokud se objeví zčervenání s nápadně světlým středem v místě klíštěte, kontaktujte lékaře.	Místo s klíštětem vydezinfikujte, nenásilnými kývavými nebo krouživými pohyby klíště vyjměte. Zkontrolujte, jestli jste klíště vytáhli celé. Proveďte opět dezinfekci místa. Postižené místo kontrolujte.	Klíště
Porucha dýchání, pocit dušení, pískot nebo sípání při výdechu.	Postiženého posaďte, podejte mu léky (pokud je má u sebe), zavolejte 155. Průběžně kontrolujte vědomí a dýchání.	Astmatický záchvat
Stav nedostatku cukru v krvi u diabetiků. Projevuje se nevolností, zmateností až agresí, může přejít až do bezvědomí. Postižený bývá silně zpocený.	Pokud je postižený při vědomí, podejte mu jakékoliv sladké jídlo nebo pití (ne dia nebo light). Pokud je v bezvědomí, již nic ústy nepodávejte. Volejte 155.	Hypoglykemie

Nejčastější OMYLY	Správný postup
Bojím se, že něco udělám špatně, tak raději neudělám nic.	Lepší je se vždy pokusit. Pokud nevím, jak mám postupovat, dispečer na lince 155 mi poradí.
Záchranku už určitě někdo zavolal.	Nikdy na to nespoléhejte a vždy si ověřte, jestli tomu tak je, případně rovnou zavolejte.
Postižený v bezvědomí leží na zemi, tak mu alespoň podložím hlavu.	Podložení hlavy značně ztěžuje dýchání a může vést až k udušení.
Musím přišpendlit jazyk ke rtu, jinak zapadne.	Ne, záklon hlavy zajistí, že dýchací cesty zůstanou průchodné.
Postižený má křeče, musím mu vypáčit čelist, aby se neudusil.	Páčení způsobí jen zbytečná další poranění. Po odeznění křečí začne postižený normálně sám dýchat. Postiženého nedržte, jen z okolí odstraňte předměty, o které by se mohl zranit.
Asi má poraněnou páteř, nesmíme s ním hýbat.	Pokud postižený nedýchá, musíte zahájit RESUSCITACI. Obnovení dýchání má přednost. S postiženým samozřejmě manipuluji šetrně.
Postižený má žízeň, musím mu dát napít.	Ne, při zhoršení stavu hrozí riziko vdechnutí zvratků. Napít dáváme pouze u přehřátí, ne u vážných úrazů. Můžeme pouze svlažit rty.
Sem se sanitka nedostane, postiženého musíme transportovat k cestě.	Neodborný transport způsobuje postiženému další bolest a může způsobit i poranění. Transportujeme pouze tehdy, pokud postiženému v daném místě hrozí nebezpečí.
Když postiženého odvezeme sami do nemocnice, dřív mu pomůžou.	Pomoc je postiženému poskytnuta již v sanitce. Navíc záchranáři postiženého dopraví na správné odborné pracoviště, kde již bude připravený tým lékařů.
Pokud postižený nedýchá, musím ještě vyhledat tep, než začnu resuscitovat.	Tep se nedoporučuje vyhledávat ani školeným zachráncům. Zachránce často cítí vlastní tep a v důsledku toho pak chybně nezahájí resuscitaci.

Základy práva

První podkapitola vám přiblíží postavení Junáka ve spleti právního systému a představí vám díky tomu i základní právní pojmy, se kterými se setkáváte i ve vašem osobním životě. Druhá podkapitola se pak bude věnovat tomu, kdo smí jménem Junáka vystupovat a v jakých situacích. Další podkapitoly se budou věnovat právní odpovědnosti, která je na nás (nejen) při skautské činnosti kladena, a závěrem zazní pár zmínek o nejdůležitějších předpisech, jejichž existenci a základní pravidla z nich plynoucí je dobré mít při naší činnosti vždy na paměti.

Informace v této kapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[33]** víte, kdo má právní subjektivitu (nově právní osobnost) a v čem spočívá, **[34]** víte, kdo v Junáku může činit právní úkony, **[35]** víte, jaké důsledky má porušení práva, **[36]** znáte další právní předpisy vztahující se k oddílovému životu.

8.1 Junák jako osoba právně jednající

V právu rozlišujeme fyzické a právnické osoby. Fyzickou osobou je každý člověk (jednotlivec). Právnickou osobou je organizovaný útvar – skupina osob (typicky spolek, obchodní společnost, družstvo, ale například i obec,…), o kterém nějaký zákon stanoví či uzná, že má právní osobnost.

Právní osobnost [A] **je způsobilost mít práva a povinnosti.** Fyzická osoba má právní osobnost automaticky, a to od svého narození do smrti. Právnická osoba má právní osobnost od svého vzniku do zániku – způsob vzniku a zániku je pak různý u různých typů právnických osob, dle jejich právní formy. Nejčastěji právnická osoba vzniká zápisem do některého z veřejných rejstříků.

S tím souvisí i pojem svéprávnost [B]. **Svéprávnost je způsobilost právně jednat, tedy nabývat pro sebe vlastním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem.**

Právnická osoba je svéprávná od okamžiku vzniku do okamžiku svého zániku. U fyzické osoby je to složitější, plně svéprávná je dosažením věku 18 let (či soudním přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství i dříve), do této doby je svéprávná částečně, a to k úkonům podle svého věku a rozumové vyspělosti.

PŘÍKLAD

Dvouleté dítě může například zdědit továrnu či rodinný dům a stát se tak vlastníkem, neboť je subjektem práva (má právní osobnost). Již však nebude moci s tímto domem disponovat (například jej prodat či darovat), neboť k tomuto právnímu jednání není způsobilé (není plně svéprávné). Smlouvu by tak za něj uzavírali jeho rodiče.

Junák – český skaut, z. s. je právnická osoba, která má právní formu spolek (zkratka „z. s." coby součást názvu Junáka znamená označení „zapsaný spolek"). Dříve (do konce roku 2013) byl Junák občanským sdružením, tento pojem však s novým občanským zákoníkem zanikl. Junák jako celek má právní osobnost. Stejně tak jsou právnickými osobami majícími právní osobnost i organizační jednotky Junáka, tedy skautské kraje, okresy, střediska a přístavy a také zvláštní organizační jednotky.

Junák jako celek (coby „hlavní" spolek) i jeho organizační jednotky (coby „pobočné spolky") vznikají zápisem do spolkového rejstříku, zanikají pak výmazem z tohoto rejstříku.

[A] Dříve nazývaná právní subjektivita

[B] Dříve „způsobilost k právním úkonům"

Vidíme tedy, že nejmenší jednotky, které ještě v Junáku mají právní osobnost, jsou střediska, u vodních skautů zvaná přístavy. Oddíly ani družiny právní osobnost nemají, z hlediska práva jsou součástí střediska, které za ně právně jedná navenek. Oddíly ani družiny proto nevlastní majetek (pouze jej mají svěřený střediskem do užívání), nemohou navenek uzavírat smlouvy (ty za ně uzavírá středisko, případně je vedoucí oddílu zmocněn jednat jménem střediska).

PŘÍKLAD

Uzavře-li například vedoucí oddílu smlouvu o nájmu louky na letní tábor, uzavírá smlouvu jménem střediska, nikoliv oddílu, který na tábor pojede.

Posláním oddílů a družin je výchovná práce a zajištění programu, a naopak středisko své oddíly a družiny „zastřešuje" a poskytuje jim organizační, hospodářské a právní zázemí.

Právní jednání je takové jednání, které vyvolává právní následky. Musí být učiněno na základě vůle jednajícího, v souladu se zákonem a dobrými mravy. Může jím být jak aktivní konání (něčeho chceme dosáhnout), tak i opomenutí (něco máme udělat, ale neuděláme). Forma právního jednání může být různá, ústní nebo písemná, a je na volbě dané osoby, není-li zákonem výslovně předepsáno jinak.

Příkladem právního jednání je uzavření kupní smlouvy (ať už na bochník chleba nebo nemovitost), uzavření nájemní smlouvy, žádost vůči úřadu o povolení tábora.

8.2 Jednání za Junák

Právní jednání v Junáku (respektive za Junák, v naší praxi nejčastěji za středisko) může podle situace činit poměrně dost lidí. V následujícím textu si blíže rozlišíme, kdo a kdy smí právně jednat, zejména s ohledem na závažnost takového jednání.

V čele každé právnické osoby stojí tzv. **statutární orgán**, který může právnickou osobu zastupovat a jednat za ni ve všech záležitostech.

V Junáku je statutárním orgánem:

- starosta Junáka (pro Junák jako celek),
- předseda krajské či okresní rady (pro skautský kraj či okres),
- vedoucí střediska či kapitán přístavu (u svého střediska či přístavu),
- předseda rady zvláštní organizační jednotky (pro danou jednotku).

Tito výše jmenovaní činovníci mohou tedy za Junák, resp. za příslušnou organizační jednotku, jednat navenek bez omezení. Podle Stanov Junáka mohou rovněž ve stejném rozsahu jednat navenek i zástupci těchto činovníků (tedy místostarostové, místopředsedové krajských a okresních rad, zástupci vedoucích středisek, místopředsedové rad zvláštních organizačních jednotek). Pro platnost právního jednání pak není rozhodující, která z těchto osob jednala – zda vedoucí (předseda) či zástupce.

Dále mohou jménem Junáka (resp. jeho organizační jednotky, např. střediska) jednat i **členové v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci**; při tom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. Je tak možné, aby vedoucí oddílu nakoupil pomůcky pro běžnou oddílovou činnost či na výpravu, stejně tak vedoucí tábora může zastupovat středisko při kontrole jím vedeného tábora Krajskou hygienickou stanicí nebo družinový rádce může zajistit nákup potravin pro družinovou akci.

Posledním typickým příkladem toho, kdo může právně jednat za Junák či za jeho organizační jednotky, je **zmocněnec** – tedy kdokoliv, kdo je k určitému jednání zmocněn statutárním orgánem. Tím se stává zástupcem dané organizační jednotky Junáka (nebo Junáka jako celku), přičemž rozsah zastoupení může být různý a konkrétně se vymezuje v plné moci. Takto se činí často u složitějších situací vyžadujících specifické znalosti (právních sporů, stavebních řízení apod.), kdy statutární orgán (vedoucí střediska) ani žádný ze členů jednotky nedisponuje potřebnými znalostmi a zkušenostmi pro vyřízení dané věci. Plná moc pak osvědčuje třetí osobě (např. druhé smluvní straně při podpisu smlouvy, zaměstnanci úřadu při vedení určitého řízení) skutečnost, kdo je kým a v jakém rozsahu zastoupen.

8.3 Odpovědnost za škodu

Problematiku škod řeší občanský zákoník.

Platí, že každý si smí při své činnosti počínat tak, aby nedošlo k újmě na svobodě, životě, zdraví či vlastnictví jiných. Kdo někomu způsobí újmu (škodu), je povinen ji nahradit. To se týká v naší činnosti především újmy na majetku, například poškozením či zničením nějaké věci nebo ztrátou nějaké svěřené věci, ale i na zdraví, způsobíme-li někomu úraz. Stejně tak může újma vzniknout znemožněním či ztížením užívání nějaké věci v důsledku našeho předchozího nevhodného používání (například základny nebo tábořiště).

Za způsobenou škodu plně odpovídá zletilá svéprávná osoba, tedy osoba starší 18 let. Odpovědnost za škodu však mohou mít i nezletilí, tedy i děti, pokud byly schopné ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Pevná věková hranice není stanovena, záleží na konkrétních okolnostech a vyspělosti dané nezletilé osoby.

Pokud není osoba, která škodu způsobila, za ni odpovědná (například kvůli věku a svým rozumovým schopnostem), nese za ni odpovědnost ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled. Typicky tedy například vedoucí oddílu či tábora, nicméně v praxi by odpovídal spíše Junák jakožto právnická osoba, při jejíž činnosti ke škodě došlo. Způsobí-li škodu zvíře, je povinen ji nahradit jeho vlastník, ať již bylo pod jeho dohledem nebo pod dohledem osoby, které vlastník zvíře svěřil, anebo se zatoulalo nebo uprchlo. Spoluodpovídat může i ten, komu bylo zvíře svěřeno.

Škoda se nahrazuje pokud možno uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. O způsobu náhrady a výši škody se mohou škůdce a poškozený dohodnout. Nedohodnou-li se na způsobu náhrady újmy nebo dokonce ten, kdo měl škodu způsobit, ji neuzná, rozhoduje o odpovědnosti a způsobu náhrady soud.

Za škodu způsobenou členy při oddílové a družinové činnosti odpovídá vůči třetí osobě – poškozenému – Junák, potažmo jeho organizační jednotka danou akci pořádající (tedy nejčastěji středisko). Junák (jeho organizační jednotka) pak může vynaloženou náhradu újmy požadovat po tom činovníkovi (například vedoucím oddílu či rádci družiny), který ji fakticky způsobil, ať už svým jednáním nebo opomenutím něčeho, či selháním při dohledu nad svými členy, kteří újmu způsobili a nejsou za ni, např. kvůli věku, sami odpovědní.

PŘÍKLAD

Dojde-li například při oddílové výpravě k rozbití skleněného okna, škůdcem bude Junák (středisko), při jehož činnosti škoda vznikla, a bude mít povinnost nahradit vlastníkovi domu škodu. Středisko pak následně může náhradu škody požadovat po konkrétních vinících. V uvedeném případě to může být vedoucí oddílu, rádce družiny i dotyčný člen, který okno rozbil. Vždy bude záležet na konkrétních okolnostech.

Výjimka z povinnosti nahradit škodu může nastat v případech nutné obrany, tedy pokud někdo odvrací od sebe nebo od jiného vůči němu bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok (nejčastěji násilný). To však neplatí, pokud by napadenému hrozila újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená.

Druhá výjimka je stav takzvané krajní nouze, kdy se odvrací přímo hrozící nebezpečí újmy, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li se následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila. To neplatí, vyvolal-li nebezpečí vlastní vinou sám onen jednající.

Odpovědnost za způsobenou škodu lze i pojistit. **V Junáku jsou takto pojištěni vedoucí organizačních jednotek, vedoucí oddílů mladších členů a jejich zástupci, oddíloví rádci, vedoucí táborů. Zároveň jsou pojištěny i všechny organizační jednotky Junáka.** Další dobrovolníci se mohou k pojištění přihlásit prostřednictvím skautISu. Toto „skautské“ pojištění odpovědnosti kryje škody způsobené třetím osobám v rámci činnosti Junáka či jeho organizačních jednotek, a to včetně škod vzniklých zanedbáním náležitého dohledu nad osobou, která byla svěřena do péče. Pojištění se vztahuje i na odpovědnost za škodu způsobenou na movité věci, kterou pojištěný převzal za účelem provedení objednané činnosti, a na odpovědnost za škodu způsobenou na movité věci, kterou pojištěný oprávněně užívá. Pojištění platí na území Evropy.

8.4 Odpovědnost za přestupek

Přestupkem je zaviněné jednání, které (řekněme malou měrou) porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o trestný čin.

Přestupků existuje mnoho, jedná se o méně závažná porušení řady zákonů. Známé a pro naši praxi přicházející v úvahu jsou zejména dopravní přestupky, přestupky proti veřejnému pořádku (rušení nočního klidu), přestupky na úseku ochrany lesa a ochrany přírody (nedovolené táboření a rozdělávání ohně, vstup do rezervace mimo cesty) nebo například přestupky na úseku stavebních předpisů (neohlášení stavby, stavba „načerno“).

Za přestupek se označuje jednání pouze fyzických osob (jednotlivců). V případě porušení zákona právnickou osobou (Junákem či jeho organizační jednotkou) se takové jednání nenazývá přestupkem, ale správním deliktem.

> Od 1. 7. 2017 dojde ke změně a jako přestupek se bude označovat (a projednávat) i protiprávní jednání právnických osob.

Za přestupek nesou odpovědnost fyzické osoby starší 15 let. Pokud neříká příslušný zákon jinak, stačí i zavinění z nedbalosti, tedy i když někdo zákon porušit nechtěl a nevěděl, že jej poruší – ale vědět to měl a mohl.

V případě zjištění přestupku (například kontrolou policie, městské policie či zaměstnanců příslušného úřadu) je s dotyčnou osobou zahájeno přestupkové řízení, obviněný je pozván k ústnímu jednání a následně se vydává rozhodnutí o sankci. Druh a výše sankce závisí především na druhu přestupku podle příslušného zákona.

U méně závažného přestupku může kontrolující osoba přikročit k uložení blokové pokuty, pokud se přestupce ke svému jednání přizná a s blokovou pokutou souhlasí. Bloková pokuta může být v maximální výši 5000 Kč (u osob ve věku 15–18 let do 2500 Kč). Lze ji uhradit buď na místě nebo „složenkou“ do 15 dnů. U správních deliktů je nejčastějším druhem sankce pokuta, případně zákaz činnosti.

8.5 Trestní odpovědnost

Trestným činem je jednání škodlivé pro společnost, které je popsané (zahrnuté) v trestním zákoníku. Nikde jinde než v trestním zákoníku trestné činy nenajdeme (což je rozdíl oproti přestupkům „rozesetým“ do mnoha speciálních zákonů).

Trestné činy mohu být spáchány v zásadě úmyslně, ale lze je spáchat i z nedbalosti, pokud tak trestní zákoník výslovně stanoví.

Při skautské činnosti se – naštěstí – s trestnými činy spáchanými členy Junáka nesetkáváme tak často, nicméně v našem prostředí mohou přicházet v úvahu trestné činy také, například (těžké) ublížení na zdraví, (těžké) ublížení na zdraví z nedbalosti, neposkytnutí pomoci, ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty z nedbalosti, pohlavní zneužití, podání alkoholu dítěti, zpronevěra.

Trestně odpovědné jsou fyzické osoby starší 15 let. U osob ve věkovém rozmezí 15–18 let označovaných jako „mladistvé osoby“ se jejich trestní jednání posuzuje mírněji a podle speciálních předpisů, sazba trestů je zpravidla poloviční. Nic to však nemění na tom, že trestně odpovědné jsou osoby od 15. roku věku.

V právním řádu ČR existuje také trestní odpovědnost právnických osob. Byť to nebude úplně obvyklé, tak trestně odpovědné může být i skautské středisko (například se dopustí dotačního podvodu při zpracování žádosti o dotaci na činnost).

Stejně trestný jako dokonaný trestný čin je i jeho pokus, u některých (závažných) trestných činů i příprava. Trestán bude i spolupachatel nebo návodce či pomocník.

Obdobně jako u odpovědnosti za škodu se trestnost vylučuje v krajní nouzi – tedy čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem, a to za podmínky, že nebylo možno toto nebezpečí odvrátit jinak a způsobený následek není stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.

Stejně tak se trestnost činu vylučuje při nutné obraně – čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok, není trestným činem, pokud nebyla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

V případě zjištění okolností, které nasvědčují tomu, že mohl být spáchán trestný čin, takové podezření prověřuje a vyšetřuje policejní orgán (nejčastěji Policie ČR), který následně výsledek odevzdá státnímu zástupci. Ten pak podává obžalobu „jménem státu“ a o vině a trestu podezřelého (obžalovaného) rozhoduje soud.

8.6 Další předpisy důležité pro oddílovou činnost

Protože je skautská činnost pestrá, dotýká se jí pestré spektrum právních předpisů. Ty obecné a nejzávažnější (občanský zákoník, trestní zákoník či zákon o přestupcích) jsme rozebrali výše. Není v možnostech této kapitoly věnovat se detailněji všem předpisům, které se naší činnosti mohou týkat, proto jsou stručně popsány pouze některé z nich.

Zákon o lesích (lesní zákon)

Upravuje jakékoli aktivity na lesních pozemcích. Pro naši činnost je třeba vědět, že táboření a rozdělávání ohňů v lesích je zakázáno, stejně jako kácení čehokoli (i „soušek“) nebo vjíždění auty. Pro výjimku musíme za vlastníkem lesa. V případě pořádání hromadné akce v lese (tábor, Svojsíkáč, orienťák apod.) je nutno ji 30 dnů předem nahlásit orgánu státní správy lesů.

Zákon o ochraně přírody a krajiny

Stanovuje podmínky pro pohyb a činnost ve všech chráněných územích, ale také chrání ohrožené druhy rostlin a živočichů nebo třeba upravuje kácení nelesních dřevin. Tábory v chráněných územích je nutno projednat s jejich správami, tábory v nechráněných územích či třeba kácení stromů konzultovat s odborem životního prostředí městského úřadu.

Zákon o ochraně veřejného zdraví

Společně s doplňujícími vyhláškami upravuje nejčastěji podmínky hlášení a pořádání letních táborů, zejména co do podmínek přípravy a skladování potravin, zásobování vodou, zdravotnického zabezpečení a hygienických pravidel. „Velké“ tábory je nutno předem hlásit, ale i „malé“ tábory může namátkou přijet zkontrolovat krajská hygienická stanice.

Autorský zákon

Upravuje vlastnická práva k duševním dílům, tedy literárním, obrazovým, hudebním apod. Nutno počítat s tím, že ne vše, co přečteme nebo najdeme na internetu, „nikomu nepatří“ a lze s tím volně nakládat. Autorem či vlastníkem práv to může být zjištěno a vyčísleno jako (leckdy nemalá) škoda!

Zákon o ochraně osobních údajů

Upravuje nakládání s osobními údaji, které máme o členech shromážděny (jméno, adresa bydliště, datum narození, rodné číslo, kontaktní údaje,...), často včetně osobních údajů citlivých (například zdravotní stav, alergie apod.)! Mezi základní pravidla patří shromažďovat pouze ty osobní údaje, které pro naši činnost prokazatelně potřebujeme, a zpřístupňovat je pouze těm, kteří je pro práci s dětmi nezbytně potřebují. S tím souvisí i ochrana přístupových hesel do skautISu. Přestupkem nebo dokonce i trestným činem může být neoprávněné nakládání s nimi, a to i v důsledku nedbalosti (osobní údaje v seznamech, zápisnících, přihláškách se nechají někde volně ležet, prozradí se přístupové heslo do skautISu apod.).

Otázky k zopakování:

- Jak se liší právní osobnost od svéprávnosti?
- Kdy získá svéprávnost fyzická osoba a kdy právnická (třeba skautské středisko)?
- Má oddíl v Junáku právní osobnost?
- Kdo je statutárním orgánem skautského střediska?
- Smíte ve své aktuální pozici činit nějaké právní úkony jménem střediska? Pokud ano, jaké?
- Může nést 13letý skaut odpovědnost za způsobenou škodu? Pokud ano, za jakých podmínek?
- Jaká je v ČR věková hranice pro trestní odpovědnost?

Základy hospodaření

První podkapitola je zaměřena na vysvětlení pojmu oddílová pokladna a vysvětluje, podle jakých pravidel se s penězi v této pokladně nakládá. Dobré pochopení správných pravidel pomůže předejít chybám, zjednodušit a zrychlit práci s pokladními doklady a pokladní knihou. Druhá podkapitola se týká hospodaření malých akcí, které jsou v životě družiny a oddílu velmi běžné. Ústředním pojmem této podkapitoly je rozpočet, jeho sestavení a následné sestavení rekapitulace hospodaření na akci. Třetí část je stručným úvodem do problematiky majetku, který pro svoji činnost oddíly a družiny využívají.

Informace v této kapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[40]** dokážete pracovat s pokladními doklady (zahrnuje prvotní a pokladní doklady), **[41]** zvládnete hospodařit na malé akci a **[42]** rozumíte hospodaření s majetkem a financemi oddílu.

9.1 Pokladna oddílu

Každý oddíl se v rámci své každodenní činnosti setkává s penězi. Buď veškeré výdaje (například materiál na schůzku, papíry, barvy, nový míč atd.) nakupuje vedoucí oddílu a nechává si nákupy proplácet střediskovým hospodářem, nebo oddíl může hospodařit s penězi, které mu svěřilo středisko. Jde tedy o „oficiální" peníze, které jsou součástí střediskového hospodaření, a podle toho je třeba se k nim chovat.

Oddílovou pokladnu má obvykle svěřenou oddílový hospodář nebo ji může mít ve správě sám vedoucí oddílu. Ten, kdo pokladnu spravuje, za ni taky odpovídá.

Spravovat pokladnu (peněžní prostředky v ní) znamená, že do pokladny jsou vkládány peníze například:

- od členů coby členské (registrační) příspěvky,
- od účastníků akcí, víkendovek nebo táborů coby účastnické poplatky,
- od střediskového hospodáře, který může převést do oddílové pokladny peníze na běžné oddílové výdaje,
- od dárce, který dá peněžní dar přímo do oddílové pokladny (přijetí daru je třeba projednat s hospodářem střediska, případně vedoucím střediska),
- stejně tak se z oddílové pokladny peníze vydávají, aby byly proplaceny běžné nákupy na provoz schůzek družin, celého oddílu nebo nákupy na výpravách, víkendovkách či táborech.

Důležité je vědět, že o veškerých výdajích rozhoduje vedoucí oddílu, neboť je vůči středisku zodpovědný za efektivní vynakládání peněz v oddílové pokladně. V praxi se toto rozhodnutí dělá tak, že vedoucí oddílu podepíše příslušnou účtenku na důkaz toho, že s jejím proplacením souhlasí. Tato pravidla se mohou oddíl od oddílu lišit, někdy jsou dána přímo střediskem. Aby vedoucí oddílu věděl, kolik může utratit, musí hospodařit podle předem schváleného rozpočtu (vysvětlení je dále).

Hospodaření se svěřenými penězi musí mít jasně daná pravidla. Ta vyplývají ze zákonů a příslušných vyhlášek k nim, některá si stanovují sama střediska, některá i oddíly. Důležité je vědět, že obecná pravidla pro hospodaření s penězi jsou stejná pro všechny právnické osoby (nebo třeba podnikatele). Proto nebuďte překvapení, když po vás některý z rodičů bude chtít vidět doklady od nákupů z poslední výpravy a bude zkoumat jejich správnost. Kontrolu však nebudou provádět jen případní rodiče, ale hlavně středisko, konkrétně hospodář a revizní komise.

Základním principem pro pohyby peněz v pokladně je transparentnost – vždy musí být zcela jasné, co se s penězi stalo, kdo je přinesl, kdo si je vyzvedl, a vše musí být zcela přesvědčivě zdokumentováno dle pravidel. Kvůli tomu se používají dva základní druhy dokladů: prvotní a pokladní.

9.1.1 Prvotní doklady

Každý, kdo někdy něco kupoval, ví, že téměř automaticky po zaplacení obdržel od pokladní účtenku (někdy též stvrzenku, pokladní doklad, paragon – pro zjednodušení používejme obecné označení prvotní doklad). Právě prvotní doklady slouží jako potvrzení o tom, co se stalo – tedy že v určitý den někdo (obchod) přijal peníze za nějaké konkrétní zboží. Prvotní doklad může mít téměř libovolnou podobu (černobílý, barevný, na různém papíře, různě veliký, všelijaké kvality a vzhledu).

OD VAGNER - CITY PAPER spol. s r.o.
Česká 16/18, 602 00 Brno
IČO: 45478911 DIČ: CZ45478911
OR KS Brno, odd.C, vl.5125

Datum a čas 03.03.2016 - 18:22
Doklad 679208
Pokladní Květa Selingerová

Zboží Kód	Cena	Počet	Cena celkem	DPH
Papír balicí 90x300cm/90g 17123	49,00	1,000	49,00	A
Pravítko 50cm 515 8533540103826	29,00	1,000	29,00	A
Popisovač 7790/1 4125	5,00	2,000	10,00	A
Karton kreslicí A4/101 180g 8586009221836	19,00	1,000	19,00	A
Karton A4/225g mix barev 404	3,00	20,000	60,00	A

Mezisoučet 167,00

Daň	Sazba	Základ	DPH	S DPH
A	21,00	138,01	28,99	167,00
CELKEM		138,01	28,99	167,00

Placeno kartou 167,00

Ukázka prvotního dokladu z kontrolní pokladny

Důležité však je, aby na každém byly alespoň tyto povinné náležitosti:

- označení prodávajícího jeho obchodním jménem (firmou), adresou a identifikačním číslem (IČO),
- informace o tom, co bylo nakoupeno a kolik to stálo (konkrétně druh zboží, počet nakoupených kusů, jednotková cena nebo cena celkem),
- celková cena, která byla zaplacena,
- datum, kdy byl doklad vystaven.

Označení prodávajícího bývá často na dokladech vytištěno přímo elektronickou pokladnou, někdy bývá otištěno razítkem nebo může být vypsáno rukou či předtištěno. Na druhu záznamu nezáleží. Vzhledem k tomu, že otisk razítka s firmou je jen jednou z možností, jak tyto informace na prvotní doklad dostat, není razítko povinnou náležitostí prvotního dokladu.

Stejně tak často bývá na prvotních dokladech vyžadován podpis s odůvodněním, že jde o jakési stvrzení pravosti prvotního dokladu. Při kvalitě a čitelnosti podpisů na prvotních dokladech není možné tomuto odůvodnění věřit. Podpis na prvotním dokladu musí být pouze v případě, že není vytištěný kontrolní pokladnou. Jde o případy, kdy prvotní doklad pokladník vypisuje rukou (nebo místo ruky dnes používá tiskárnu). V tomto případě jde o tzv. stvrzenku, která vyžaduje vlastnoruční podpis výstavce.

Prvotní doklad s příslušnými náležitostmi je na požádání povinen vystavit každý, kdo peníze přijímá (nejčastěji obchodník). Příjemce dokladu si musí náležitosti na prvotním dokladu zkontrolovat, neboť bez kvalitního prvotního dokladu není možné nákup proplatit.

Závěrem je ještě třeba upozornit na jeden specifický druh prvního dokladu. Jde o fakturu.

V oddílech je možné se s fakturami setkat například při objednávání zboží z e-shopů (například z JUNu nebo z TDC). Faktura musí obsahovat všechny náležitosti prvotního dokladu a navíc musí obsahovat správný název odběratele (= střediska). Bez přesného názvu střediska, případně IČO a adresy sídla na faktuře není možné takovou fakturu přijmout a proplatit. Ten, kdo na e-shopu zboží objednává, si musí dát pozor na pojem „fakturační adresa“ a „adresa pro dodání“. Fakturační adresa musí být vždy s názvem střediska a jeho adresou, adresa pro dodání může být např. adresou bydliště vedoucího oddílu.

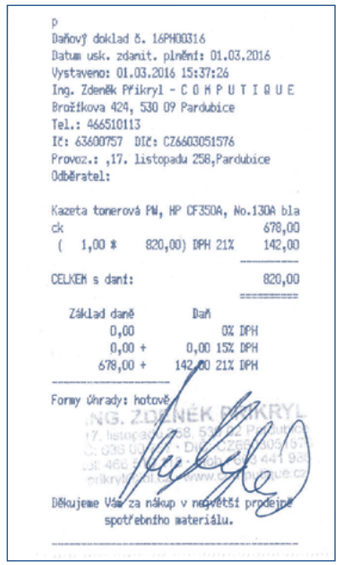

p
Daňový doklad č. 16PH00316
Datum usk. zdanit. plnění: 01.03.2016
Vystaveno: 01.03.2016 15:37:26
Ing. Zdeněk Příkryl - C O M P U T I Q U E
Brožíkova 424, 530 09 Pardubice
Tel.: 466510113
IČ: 63600757 DIČ: CZ6603051576
Provoz.: ,17. listopadu 258,Pardubice
Odběratel:

Kazeta tonerová PW, HP CF350A, No.130A bla
ck 678,00
(1,00 * 820,00) DPH 21% 142,00

CELKEM s daní: 820,00

Základ daně	Daň
0,00	0% DPH
0,00 +	0,00 15% DPH
678,00 +	142,00 21% DPH

Formy úhrady: hotově

Děkujeme Vám za nákup v největší prodejně spotřebního materiálu.

↑ Razítko a podpis na prvotním dokladu

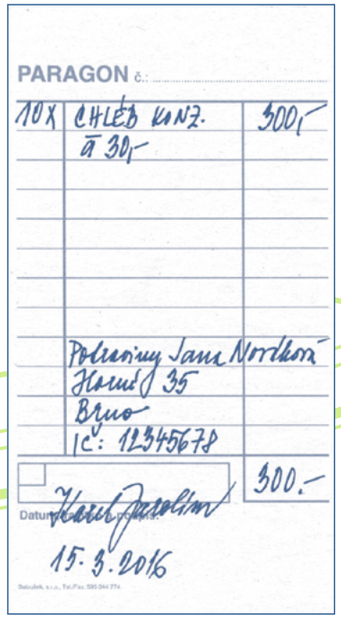

PARAGON č.:

10 x	CHLEB KONZ. á 30,-	300,-
	Pekařství Jana Nováková Horní 35 Brno IČ: 12345678	
		300.-

Datum: 15. 3. 2016

↑ Rukou psaný prvotní doklad

→ Ukázka faktury

M-SERVICES s.r.o. — **FAKTURA - DAŇOVÝ DOKLAD č. 169031**

Dodavatel:
M-SERVICES s.r.o.
Václavská 1087
537 01 Chrudim
IČ: 28815246
DIČ: CZ28815246
Telefon: 725940285
E-mail: info@m-services.cz
www.m-services.cz

Variabilní symbol: 169031
Konstantní symbol: 0308
Objednávka č.: ze dne:

Odběratel: IČ: 70881383
DIČ:
Junák - český skaut, Pardubický kraj, z. s.
Jana Palacha 324
530 02 Pardubice

Číslo účtu: 2700870751 | 2010

Datum vystavení: 04.03.2016
Datum splatnosti: 18.03.2016
Datum uskutečnění plnění: 04.03.2016
Forma úhrady: příkazem

Konečný příjemce:

Označení dodávky	Množství	J.cena	Sleva	Cena	%DPH	DPH	Kč Celkem
Fakturujeme Vám dle Vaší objednávky:							
Záchranářský batoh Bexatec Pro Large Tactical Black	1	1 592,00		1 315,63	21%	276,37	1 592,00
Doprava: Česka pošta - drobnější předměty, platba: převodem	1	135,00		111,56	21%	23,44	135,00
Součet položek				1 427,19		299,81	1 727,00
CELKEM K ÚHRADĚ							**1 727,00**

Vystavil:

M-SERVICES s.r.o.
Václavská 1087, 537 01 Chrudim
tel.: +420 725 940 285, e-mail: info@m-services.cz
IČ: 288 15 246 DIČ: CZ 288 15 246
Spisová značka: C 24957 vedená u Krajského soudu v Hradci Králové

Dovolujeme si Vás upozornit, že v případě nedodržení data splatnosti uvedeného na faktuře Vám budeme účtovat úrok z prodlení v dohodnuté, resp. zákonné výši a smluvní pokutu (byla-li sjednána).

Rekapitulace DPH v Kč :	Základ v Kč	Sazba	DPH v Kč	Celkem s DPH v Kč
	0,00	0%		
	0,00	10%	0,00	0,00
	0,00	15%	0,00	0,00
	1 427,19	21%	299,81	1 727,00

Převzal: Razítko:

Ekonomický a informační systém POHODA

9.1.2 Pokladní doklady

Již bylo zmíněno, že pohyb peněz v pokladně musí být řádně zdokumentován. K provedení příjmu či výdeje peněz z pokladny je třeba vystavit příslušný pokladní doklad. Ten se vypisuje nejčastěji na zakoupených předtiscích. Blanketů (předtisků) pokladních dokladů je celá řada, pro potřeby oddílů stačí ty nejjednodušší. V praxi tyto předtisky dostávají hospodáři oddílů od hospodáře střediska tak, aby maximálně vyhovovaly jejich potřebám (např. pokud vyžadují schvalování výdajů vedoucím oddílu, neměla by chybět kolonka „schválil" apod.).

U příjmu peněz (vkládám peníze do oddílové pokladny) je třeba vystavit **příjmový pokladní doklad**. Tím se dokládá, že se stav peněz v pokladně zvýšil. Z vystaveného dokladu musí být zcela jasné:

do čí pokladny byly peníze vloženy	název střediska (obvykle razítko)
kolik peněz bylo vloženo	vypisuje se číslem a slovy [B]
kdy byly peníze vloženy	datum vystavení příjmového pokladního dokladu
z jakého důvodu byly peníze vloženy	účel
kdo peníze vložil	jméno, příjmení, případně adresa
kdo peníze přijal	podpis pokladníka

Každý pokladní doklad musí být zcela jednoznačný a musí být jasně identifikován. K tomu se používá číslo dokladu. To odpovídá číselné řadě z pokladní knihy (více je rozvedeno dále).

Příjmový pokladní doklad se vypisuje obvykle ve dvou vyhotoveních (originál + průpis), originál si nechává pokladník a průpis (stvrzenku či kopii) s originálním podpisem předává jako doklad o přijetí peněz tomu, kdo peníze platí (typicky účastník akce, tábora nebo člen oddílu). Pokladník svůj originál uchová obvykle připevněný (nalepený) na listu papíru.

[B] Částka slovy se vypisuje jako jedno slovo, začíná se velkým písmenem a končí názvem měny „korun", každá „jednička" se vypisuje zvlášť

Ukázka příjmového pokladního dokladu

V případě, že někdo chce z pokladny peníze vyplatit, například proto, že nakoupil pro oddíl potraviny na výpravu, musí předložit prvotní doklad se všemi povinnými náležitostmi (někdy taky i souhlas vedoucího oddílu s proplacením). V takovém případě musí pokladník oddílu vystavit řádně očíslovaný **výdajový pokladní doklad**. Z vystaveného dokladu musí být zcela jasné:

z čí pokladny byly peníze vydány	název střediska (obvykle razítko)
kolik peněz bylo vydáno	vypisuje se číslem a slovy
kdy byly peníze vydány	datum vystavení výdajového pokladního dokladu [C]
z jakého důvodu byly peníze vydány	účel (může být i souhrnné označení)
kdo peníze vydal	podpis pokladníka
kdo peníze přijal	jméno, příjmení, případně adresa a podpis příjemce peněz

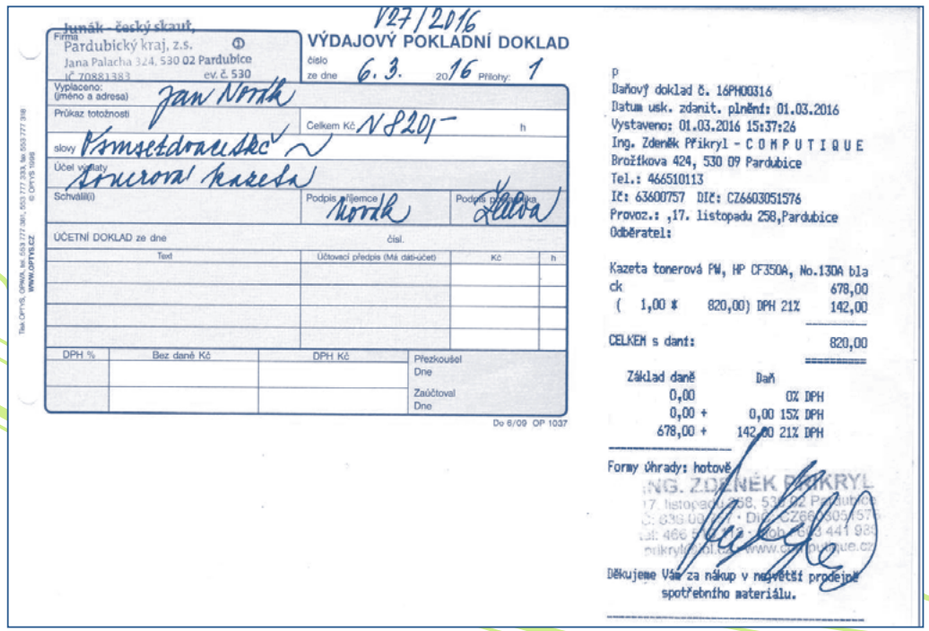

Ukázka výdajového pokladního dokladu s příslušným prvotním dokladem

[C] Datum vystavení VPD nemusí být shodné s datem vystavení proplaceného prvotního dokladu

V tomto případě je třeba k výdajovému pokladnímu dokladu přidat originály všech prvotních dokladů, které dotyčný chce proplatit. Je lhostejno, o jaké druhy výdajů (jízdenky, kopírování, potraviny, materiál atd.) jde a kolik je takových prvotních dokladů u jednoho výdajového pokladního dokladu přiloženo. Výdajový pokladní doklad a prvotní doklady se obvykle připevní (přilepí) na papír a uschovají. V případě, že jde o doklady vytištěné na teplocitlivém papíře, je nezbytné je okopírovat, aby byla zajištěna jejich čitelnost po celou dobu úschovy.

9.1.3 Pokladní kniha

Každý pokladník oddílu musí vést přehled o tom, k jakým pohybům v jeho pokladně došlo. K evidenci používá tzv. pokladní knihu. Její podoba není žádnými předpisy dána, ale z logiky věci vyplývá, že musí obsahovat alespoň označení pokladny či oddílu a roku, ve kterém je vedena. Dále pak sloupce, do kterých se zapisuje

- datum pokladního dokladu,
- číslo pokladního dokladu,
- označení operace (textem),
- příjem,
- výdej,
- zůstatek.

Junák – český skaut, středisko Pardubice, z. s. str. 2
POKLADNÍ KNIHA 2. ODDÍLU

Datum	Doklad	Text	Příjem	Výdej	Zůstatek
		převod ze str. 1			5 000
1. 3. 16	16/2/V18	Pomůcky na schůzky – papír		458	4 542
2. 3. 16	16/2/V19	Kniha – družina Poštolky		336	4 206
4. 3. 16	16/2/P3	Účastnické poplatky – akce 12	5 200		9 406
6. 3. 16	16/2/V20	Výdaje akce 12		5 000	4 406
11. 3. 16	16/2/P4	Účastnické poplatky – akce 16	1 250		5 656
13. 3. 16	16/2/V21	Výdaje akce 16		2 000	3 656

Pokladník zapisuje do pokladní knihy informace chronologicky na základě pokladních dokladů, které vystavil. Zůstatek v pokladní knize nemůže být nikdy záporný.

V dohodnutých termínech (nejméně jednou ročně k 31. 12.) musí pokladník oddílu odevzdat pokladní knihu a všechny zpracované pokladní doklady hospodáři střediska. Doklady projdou revizí a budou uchovány na bezpečném místě dle zvyklostí střediska.

9.2 Hospodaření malé akce

Každý oddíl pořádá více či méně akcí, mezi něž patří víkendovky, oddílovky a tábory. Malou akcí se rozumí akce, která trvá od 1 do 6 dnů (včetně) a zároveň její předpokládané výdaje nepřesahují 20 tisíc korun. Konkrétní pravidla pro pořádání těchto akcí jsou dána obvykle rozhodnutím střediskové rady, někdy je tato pravomoc svěřena vedoucím oddílů.

Každá akce musí začínat sestavením rozpočtu. Jde o přehled všech plánovaných příjmů a výdajů, které se na dané akci uskuteční. Rozpočet malé akce nemá žádné formální náležitosti, dokonce nemusí být zpracován ani písemně.

Typickými příjmy malé akce jsou příjmy od účastníků a někdy taky vklad (peníze) z oddílové pokladny či ze střediska. Mezi výdaje takové akce se řadí obvykle peníze na:

- nájemné či ubytování,
- potraviny,
- materiál nebo služby,
- vstupné,
- dopravné (nebo cestovné).

Z hlediska opatrnosti je vhodné mezi výdaje zařadit i položku „rezerva“, která slouží ke krytí nenadálých situací a problémů (například pokud oddílu ujede vlak a musí jet jinými spoji, které jsou v součtu dražší). Výše rezervy se obvykle pohybuje kolem 10 % rozpočtovaných výdajů.

Rozpočet akce: Víkendovka v Žamberku

PŘÍJMY		VÝDAJE	
Položka	*Kč*	*Položka*	*Kč*
Účastnické poplatky	7 500	Nájemné	1 250
Příspěvek oddílu	500	Potraviny	3 800
		Materiál	200
		Služby	0
		Vstupné	640
		Dopravné	1280
		Rezerva	830
CELKEM	**8 000**	**CELKEM**	**8 000**

Poznámka: na akci se přihlásilo 30 účastníků. Účastnický poplatek byl stanoven na 250 Kč, chybějící prostředky se vloží z oddílové pokladny.

Rozpočet se obvykle sestavuje jako vyrovnaný (v případě, že bude rozpočet sestaven jako přebytkový, je třeba určit, na co bude případný přebytek hospodaření použit — například na nákup dražšího vybavení pro oddíl apod.), tedy plánované příjmy a výdaje se musejí rovnat. Další pravidla mohou být určena vedoucím oddílu nebo střediskem.

Po akci hospodář akce zpracuje příjmy a výdaje (za pomoci pokladních dokladů), zapíše je do pokladní knihy a sestaví rekapitulaci hospodaření na malé akci (někdy označováno jako finanční vyhodnocení akce). V případě, že oddíl má svěřenou vlastní pokladnu, předává zpracované doklady za akce a její rekapitulaci hospodáři střediska.

Rekapitulace hospodaření akce: Víkendovka v Žamberku

PŘÍJMY			VÝDAJE		
Položka	*Rozpočet*	*Skutečnost*	*Položka*	*Rozpočet*	*Skutečnost*
Účastnické poplatky	7 500	8 000	Nájemné	1 250	1 500
Příspěvek oddílu	500	67	Potraviny	3 800	4 215
			Materiál	200	124
			Služby	0	0
			Vstupné	640	750
			Dopravné	1280	1 478
			Rezerva	830	0
CELKEM	**8 000**	**8 067**	**CELKEM**	**8 000**	**8 067**

Poznámka: akce se účastnilo 32 účastníků.

Z rekapitulace jasně vyplývá, jak hospodářsky akce dopadla (zda akce skončila s přebytkem příjmů, či naopak). Konkrétní řešení vzniklé situace je třeba konzultovat s vedoucím oddílu – například z čeho bude uhrazena ztráta z akce nebo naopak na co bude využit přebytek.

9.3 Majetek ve správě oddílu

Oddíly používají ke svým činnostem majetek střediska. Střediskové rady jej oddílům svěřují a také stanovují pravidla údržby či nakládání s ním. Nemusí jít jen o majetek drobný (někdy se mu taky říká inventář), jako jsou stany, spacáky, stoly, židle a skříňky v klubovně. Některé oddíly se scházejí i v klubovnách, které jsou užívány jen jimi. Mezi majetek, který oddíly spravují, patří samozřejmě i peníze v oddílové pokladně.

O každou součást majetku se oddíly musejí starat s péčí řádného hospodáře. Musejí dodržovat pravidla jejich používání a také údržby. Inventář v klubovnách bývá evidován na tzv. inventárních seznamech, kde je uveden všechen majetek. Každý jednotlivý majetek je vždy označen číslem, názvem a umístěním, aby byl snadno dohledatelný. Na majetku je možné najít inventární čísla.

Junák – český skaut, středisko Pardubice, z. s.
INVENTÁRNÍ SEZNAM – KLUBOVNA II. ODDÍLU

Inventární číslo	Popis majetku	Umístění	Odpovědná osoba
2/102	Židle dřevěná	klubovna II. odd.	Jan Novák
2/103	Stůl hnědý	klubovna II. odd.	Jan Novák
2/104	Skříň 50x50x30	klubovna II. odd.	Jan Novák
2/105	Spacák AS10	klubovna II. odd.	Jan Novák
2/106	Spacák GE699	vypůjčeno	Pavlína Nováková
2/107	Stan Husky Bar3	klubovna II. odd.	Jan Novák
2/108	Stan Husky Baul	vypůjčeno	Pavlína Nováková

Majetek a jeho stav se každoročně kontroluje při tzv. inventarizaci nebo jej může příležitostně zkontrolovat i revizní komise. Případné ztráty či znehodnocení (jako například roztržený stan) musejí být nahrazeny či opraveny. Konkrétní postupy stanoví obvykle středisková rada.

Otázky k zopakování:

- Jak zapadá oddílová pokladna či oddílové hospodaření do systému hospodaření střediska?
- Jaký je rozdíl mezi prvotními a pokladními doklady?
- Může zůstatek v pokladně klesnout do záporných čísel? Kdy ano?
- Musí být na všech prvotních dokladech podpis výstavce?
- Který z podpisů na výdajovém pokladním dokladu je možné považovat za nejdůležitější?
- Jak má hospodář oddílu naložit s doklady a pokladní knihou ke konci roku?
- K čemu slouží v rozpočtu rezerva?
- Musí se na všechny akce Junáka vytvářet rozpočet?
- Jak se liší rozpočet akce od rekapitulace akce?
- Co se dá při pohledu na zpracovanou rekapitulaci akce zjistit o hospodaření akce?

Základy organizace

10.1 Skautské středisko

Následující kapitola je zaměřena na představení skautského střediska coby základní „stavební“ jednotky naší organizace. V následujícím textu budou popsány jednotlivé součásti střediska a představeny principy fungování. Určitou pozornost věnujeme i vybraným činovnickým funkcím, se kterými se na středisku setkáváte.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[38]** znáte svoje středisko.

Skautské středisko představuje základní organizační článek naší organizace – Junák – český skaut, z. s. Každé středisko je pobočným spolkem Junáka. Všechna skautská střediska jsou součástí naší organizace, a proto se to i odráží v jejich názvu. Ten se skládá vždy ze dvou částí. První je název organizace, který mají všechna střediska stejný, a druhý označuje druh organizační jednotky (v našem případě slovo „středisko“ nebo „přístav“) a pak název města nebo obce. Součástí názvu může být i nějaké specifické označení, které má většinou historický nebo jiný „citový“ význam pro členy střediska.

Ukázky názvů středisek

— Junák – český skaut, středisko Pardubice, z. s.
— Junák – český skaut, středisko Apendix Pardubice, z. s.
— Junák – český skaut, středisko Zelená ještěrka Pardubice, z. s.

Je důležité si pamatovat přesný název svého střediska.
Budete to potřebovat například v kapitole Základy hospodaření.

Za připomenutí stojí, že střediska jsou základními organizačními jednotkami Junáka s právní osobností, tedy jsou právnickými osobami. Ty mohou právně jednat, vlastnit majetek, uzavírat smlouvy apod. Střediskům jsou nadřízeny jednotky na okresní a krajské úrovni. Ty vykonávají nad středisky dohled, řídí jejich činnost a pomáhají vytvářet potřebné zázemí. Organizace je řízena ústředními orgány (zejména Náčelnictvem a Výkonnou radou).

Každé středisko vede **vedoucí střediska** (u přístavu vodních skautů se tato funkce nazývá „kapitán přístavu“). Ten je společně se svým zástupcem (zástupci) volen na **sněmu střediska**. Sněm střediska je nejvyšším orgánem střediska, schází se jednou za tři roky. Vedoucí střediska řídí chod celého střediska, předsedá střediskové radě, spolurozhoduje o veškerých záležitostech střediska a oddílů a také za středisko odpovídá. Vedoucí střediska také za středisko navenek vystupuje a jedná, z hlediska práva je statutárním orgánem.

Každé středisko má mimo svého vedoucího také **střediskovou radu**. Jejími členy jsou již zmínění vedoucí střediska a jeho zástupce (zástupci), dále pak všichni vedoucí oddílů registrovaných ve středisku. Členy střediskové rady mohou být i další činovníci – pokud je do rady zvolil sněm střediska. Na středisku se můžete setkat s tzv. zpravodaji (například hospodář, výchovný či organizační zpravodaj). Ty jmenoval se souhlasem střediskové rady vedoucí střediska a svěřil jim určitou činnost. Mohou se účastnit zasedání střediskové rady, ale nejsou jejími členy. Střediskova rada řídí středisko mezi sněmy, schází se obvykle jednou měsíčně a řeší konkrétní záležitosti provozu a rozvoje střediska. Mezi ně patří jak věci hospodářské (např. podání žádosti o dotace nebo zajištění opravy klubovny), ale také plánování činnosti, zajišťování organizace velkých akcí. Středisková rada řeší i věci výchovné, schvaluje velké akce oddílů (typicky tábory), jmenování vedoucích oddílů a jejich zástupců a mnoho dalšího.

Vzhledem k tomu, že středisko vlastní majetek a hospodaří s nemalými objemy peněz, je třeba mít i kontrolní orgán. Tím je na sněmu střediska volená alespoň tříčlenná **revizní komise** střediska. Jejím úkolem je kontrolovat jak hospodaření střediska, tak dohlížet na rozhodování a fungování střediskové rady, případně oddílů.

Každé středisko tvoří zázemí pro jednotlivé **oddíly**, které jsou jeho součástí. Jde o oddíly mladších členů (benjamínci, světlušky, vlčata, skauti, skautky) a specifické oddíly (v rámci kmene dospělých, roverského kmene nebo rodinného skautingu). Aby mohlo středisko bez výjimek fungovat, musí sdružovat alespoň tři oddíly. Oddíl vzniká rozhodnutím střediskové rady. Vedoucího oddílu obvykle jmenuje do funkce vedoucí střediska. **Vedoucím oddílu** nebo jeho zástupcem se může stát pouze osoba zletilá (starší 18 let), která má příslušné skautské vzdělání – vůdcovskou zkoušku. Nemá-li vedoucí nebo zástupce tuto zkoušku, musí požádat o dočasnou výjimku.

Oddíl se dále může dělit na jednotlivé družiny (šestky, roje atd.). Vedoucí oddílu určuje, kdo bude rádcem a podrádcem oddílu a jeho jednotlivých družin. Vedoucí oddílu vede celý oddíl, zajišťuje skautskou činnost oddílu, plánuje, organizuje výpravy a tábory. Dohlíží na kvalitu práce družin, řídí činnost oddílové rady, zadává úkoly a kontroluje jejich plnění.

Přehled o jednotlivých orgánech a součástech střediska může pomoci vytvořit následující schéma.

10.2 Stanovy Junáka

Následující podkapitola představuje základní předpis celé organizace, a to její stanovy.

Informace v této podkapitole by vám měly pomoci k tomu, abyste u čekatelské zkoušky prokázali, že: **[37]** znáte Stanovy Junáka.

Každá organizace musí mít sepsány základní zásady svého fungování a své vnitřní organizace v tzv. nejvyšším dokumentu. V Junáku jsou tímto dokumentem Stanovy Junáka. Najdete je zveřejněné ve Spisovně na skautské křižovatce (krizovatka.skaut.cz).

Stanovy Junáka jsou nejvyšším předpisem, jejich znění schvaluje Valný sněm Junáka. Všechny další předpisy, které v naší organizaci platí, jsou stanovám podřízeny a nesmí jim odporovat. To se týká všech řádů, směrnic, vyhlášek a rozhodnutí vydaných v celé organizaci v celé republice.

Ve stanovách najdete spoustu informací, které popisují celý Junák. Asi nejdůležitější informací je kromě názvu organizace také vymezení poslání a účelu existence Junáka. Jedná se o prohlášení, které představuje navenek alespoň ve stručnosti Junáka coby organizaci. V dalších bodech se uvádí, že Junák je členem světových skautských organizací (WAGGGS, WOSM a ISGF).

Citace ze stanov

Článek 1 Stanov Junáka

Junák – český skaut, z. s. je dobrovolný, nezávislý a nepolitický spolek, jehož posláním a účelem je – v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí Robertem Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem – podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí; jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k Nejvyšší Pravdě a Lásce; sobě samým; bližním, vlasti, celému lidskému společenství a přírodě.

Jednou z důležitých částí stanov je shrnutí principů a skautské výchovné metody. S těmi se setkáte v kapitolách Myšlenkové základy skautingu a Metodika, ale protože tvoří nejdůležitější základy skautské výchovy, jsou uvedeny hned v počátku stanov. Stejně tak v článku sedmém najdete znění skautského slibu a skautský zákon. V další části jsou rozvedeny základy skautské výchovné metody.

Stanovy dále pojednávají o členech organizace. Stanoví, že členem se může stát každý člověk, pokud souhlasí s posláním, principy a výchovnou metodou skautského hnutí. Stanovy uvádějí, že o přijetí člena rozhoduje základní organizační jednotka – tedy středisko. Ve stanovách najdete podmínky pro vznik členství, ale i způsoby jeho ukončení. Každý člen Junáka má svá práva a povinnosti. Jejich základní přehled je uveden ve stanovách.

Citace ze stanov

Článek 18 Stanov Junáka

Každý člen má zejména tato práva:

a. podílet se na činnosti Junáka,
b. nosit skautský kroj a užívat skautské symboly,
c. být přiměřeně informován o skutečnostech souvisejících s činností Junáka,
d. získávat skautskou kvalifikaci dle svých schopností a
e. podávat návrhy, připomínky a stížnosti.

Mezi povinnosti členů podle článku 19 Stanov Junáka patří například složit skautský slib a řídit se jím, dále řídit se vnitřními předpisy Junáka, platit členské příspěvky a naplňovat poslání, principy a metody skautského hnutí.

Právě ve stanovách najdete poměrně podrobný popis organizační struktury Junáka, do níž patří i dříve zmíněné skautské středisko. Zde je uvedeno, že nejvyšším orgánem střediska je střediskový sněm, že každé středisko je řízeno střediskovou radou, která je vrcholným orgánem v období mezi sněmy. Uvádí se zde, co spadá do působnosti vedoucího střediska a revizní komise.

Ve stanovách naleznete řadu dalších částí, které se věnují například systému vnitřních předpisů, kterými se členové i organizační jednotky Junáka řídí. Nechybějí informace o ústředních orgánech (Náčelnictvo, Výkonná rada, Ústřední revizní komise a Rozhodčí a smírčí rada), které řídí celou organizaci.

Otázky k zopakování:

— Vyslovte a napište úplný název svého domovského střediska.
— Který orgán řídí středisko? Jak tento orgán vznikne?
— Vyjmenujte členy (funkcionáře) své střediskové rady.
— Kdo je statutárním orgánem střediska? Kdo je statutárním orgánem oddílu?
— Jaké druhy oddílů můžeme ve středisku mít?
— K čemu jsou v Junáku Stanovy? Co se v nich dočteme?
— Jaká práva máte jako člen (členka) Junáka?
— Když byste chtěli být vedoucím střediska, jak dlouhé bude vaše standardně dlouhé funkční období?
— Kde se dá najít aktuální znění Stanov Junáka?
— Ve Stanovách Junáka je možné najít spoustu věcí, které obsahově patří i do jiných oborů čekatelské zkoušky. Vyjmenujte alespoň dva (vyjma základů organizace).

Literatura

Idea a historie skautingu

— VOŇAVKOVÁ, V.a kol. *Tichou poštou: (několik dopisů o smyslu skautingu).* 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005. 28 s. ISBN 80-86825-99-X
— NOSEK-WINDY, V.. *Cestou k pramenům: 100 let skautingu v obrazech.* 3. dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2012. 31 s. ISBN 978-80-86825-73-1
— HANSEN, W. *Vlk, jenž nikdy nespí: dobrodružný život lorda Baden-Powella.* Překlad Rudolf Šťásek a Anna Velichová. 1. vyd. Praha: Scoutarch, 1994. 143 s. ISBN 80-901049-1-6
— NAGY, L. *250 miliónů skautů.* 1. české vyd. Praha: Junák, 1999. 154 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-86109-23-2
— BŘICHÁČEK, V. *Moji milí: úvahy starého skauta o současném světě, výchově, skautingu i jiném.* 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2008. 167 s. Letokruhy: knihovnička časopisu Roverský kmen; sv. č. 7. ISBN 978-80-86825-23-6
— SETON, E. T.. *Dva divoši: dobrodružství dvou chlapců, kteří se učili žít jako indiáni.* 1.vyd. Brno: Computer Press, 2005. 259 s. ISBN 80-251-0851-1

Psychologie a pedagogika

— REITMAYEROVÁ, E., & BROUMOVÁ, V. *Cílená zpětná vazba*, Prague Portál. 2012. ISBN 978-80-262-0222-6.
— KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování.* 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
— ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie.* 2. vyd. Praha. Portál,2004. ISBN 80-7367-124-7
— ŽÁČEK, J. (Ed.) *Z nevýhody výhoda.* 1. vyd. Praha. Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2013. ISBN 978-80-86825-89-2. dostupná z spv.skauting.cz/wp-content/uploads/2013/10/Z_nevyhody_vyhoda_web.pdf

Metodika – Více o skautské metodě, poslání a principech

— VOŇAVKOVÁ, V. a kol. *Tichou poštou: (několik dopisů o smyslu skautingu)*. 1. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2005. 28 s. ISBN 80-86825-99-X.
— KUPKA, O. *Družinový systém*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2005. 72 s. Skauting - tématické číslo.
— HOŘAVOVÁ, K. a KLÁPŠTĚ, P. *Symbolický rámec podle 3. B*. 1. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006. 48 s.
— KLÁPŠTĚ, P. a kol. *Příroda kolem nás: metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. 112 s.
— ZAJÍC, J. *Nikdy nekončící dobrodružství*. 2. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2006. 88 s.
— ŘEHÁK, T. (2013): *Zamyšlení o hravosti ve skautingu*. Ke stažení na: www.youtube.com/watch?v=PeGpa7Oe6zQ

Metodika – Tipy pro práci se stezkou

— ŽÁRSKÁ, M. a kol. *Jak pracovat se stezkou: metodika ke skautské stezce*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2008. 104 s. ke stažení na: casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika
— *Stezka a symbolický rámec vlčat a světlušek: metodika ke stezce vlčat a světlušek*. Vydání první. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z.s., 2015. 128 stran. ISBN 978-80-7501-075-9.
— ke stažení na casopisy.skaut.cz/knihovna/r/metodika
— Metodiky z ediční řady TDC vycházející k jednotlivým oblastem stezky (Příroda kolem nás, Svět okolo nás, Kdo jsem,...) na odkazu krizovatka.skaut.cz/oddil/program
— Řadu tipů včetně nápadů na další aktivity ze stezky najdeš na casopisy.skaut.cz/skauting/tagy/stezka
— Sekce stezky na skautské křižovatce: krizovatka.skaut.cz/oddil/program/stezky-a-odborky
— Celostátní akce Elixír a Poradní skála

Komunikace

— TICHAVOVÁ, B., ŠANTORA, R. a ČERNÝ, P. *Akce pro veřejnost*. 1. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2003. 65 s. ISBN 80-86109-99-2.
— TICHAVOVÁ, B. a kol. *Jak propagovat naši činnost: --skauting pro život*. 1. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2004. 63 s. ISBN 80-86825-08-6.(obě k dispozici ke stažení ve formátu pdf na Křižovatce: Organizace → Dokumenty → E-knihovna)
— ŽÁČEK, J. a kol. *Jak na média: prezentujeme skauting na veřejnosti*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, [2012?]. 16 s.
— Příslušné sekce na Křižovatce (Vedení oddílu → Řízení → Komunikační nástroje; Řízení střediska → Propagace)

Bezpečnost

— KUTÝ, J. a STIBRALOVÁ, J. *Bezpečně s dětmi a mládeží: metodická příručka Mladých ochránců přírody*. Praha: Mladí ochránci přírody, 2013. 128 s. ISBN 978-80-87221-20-4.
— Jak-se-chovat-behem-bourky-a-jak-ochranit-obydli-pred-uderem-blesku [online]. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: www.hzscr.cz/clanek/jak-se-chovat-behem-bourky-a-jak-ochranit-obydli-pred-uderem-blesku.aspx
— Krizová komunikace [on-line]. [cit. 2016–03–14]. Dostupné z: krizovatka.skaut.cz/organizace/komunikace/krizova-komunikace

Zdravověda

— DOSTÁLOVÁ, J; ZEMANOVÁ, J. *První pomoc I.* 2.vyd. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. 130 s. ISBN 978-80-7368-603-1
— FRANĚK, O. *O resuscitaci: Guidelines 2015. Záchranná služba* [on-line]. 2015 [cit. 2016–03–08]. Dostupné z: www.zachrannasluzba.cz/prvnipomoc/resuscitace.html
— FRANĚK, O., SUKUPOVÁ, P. a DOBIÁŠ, V. P*rní pomoc nejsou žádné čáry, ale dokáže zázraky!: minipříručka první pomoci* [online]. 2015. Česko: O. Franěk, 2015 [cit. 2016-03-08]. ISBN 978-80-254-5911-9 Dostupné z: www.zachrannasluzba.cz/prvnipomoc/prirucka/1.html
— KELNAROVÁ, J. a kol., *První pomoc I. Pro studenty zdravotnických oborů.* 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 112 s. ISBN 978-80-247-2182-8
— KELNAROVÁ, J. a kol., *První pomoc II. Pro studenty zdravotnických oborů.* 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 184 s. ISBN 978-80-247-2183-5
— PÁVKOVÁ, M. *První předlékařská pomoc.* 1.vyd. Praha: Raabe, 2008. 86 s. ISSN 1801-8343
— PETRŽELA, M. *První pomoc pro každého.* 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 80 s. ISBN 978-80-247-2246-7
— *První pomoc při řezných a bodných ranách. Léčba rány* [on-line]. HARTMANN, 2013 [cit. 2016–05–14]. Dostupné z: www.lecbarany.cz/clanky/prvni-pomoc-pri-reznych-a-bodnych-ranach
— STELZER, a J. CHYTILOVÁ, L. *První pomoc pro každého.* 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 116 s. ISBN 978-80-247-2144-6

Autoři textů

Tomáš Vítek – Datel (editor příručky)

Vystudoval ochranu a tvorbu životního prostředí na Univerzitě Palackého v Olomouci, pracuje ve státní ochraně přírody. Od roku 2001 působí jako lektor ekologické výchovy v Junáku i mimo něj. Od r. 2004 je zástupcem vůdce VLK Stříbrná řeka, na ČLK Stříbrná řeka přednáší obory myšlenkové základy skautingu a základy práva. Mimo to se podílí na koordinaci organizační části kurzu Hopík a lektoruje a publikuje v oblasti práva životního prostředí z pohledu praxe dětských organizací. Od r. 2008 je místopředsedou KRJ Pardubického kraje.

Jan Stejskal – Johan (vůdce skautské školy Stříbrná řeka)

Pracuje jako vysokoškolský učitel na Univerzitě Pardubice. V Junáku pracuje mj. v krajské radě Pardubického kraje. Vede skautskou školu Stříbrná řeka zahrnující čekatelský lesní kurz, vůdcovský lesní kurz a instruktorskou lesní školu. Podílí se také na metodické podpoře středisek v oblasti hospodaření, daní a účetnictví, je autorem mnoha publikací.

Vojtěch Černohorský

Studuje ekonomii na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze. V Junáku působí ve vedení oddílu a je členem týmu Stříbrné řeky, kde se stal zástupcem vůdce ČLK a působí jako instruktor v oboru táboření.

Kateřina Havlová – Fátima

Vystudovala obor zdravotnický záchranář na Ostravské univerzitě, pracuje jako zdravotní sestra. Podílela se na vedení skautského oddílu ve středisku Šternberk, je držitelkou OČK Zdravověda, působila na ČLK Selka a ČK Přespatník a je členkou týmu Stříbrné řeky coby lektorka zdravovědy.

Martin Hovorka – Maho

Pracuje jako ekonom evropských projektů na Masarykově univerzitě, v Junáku působí jako předseda okresní rady Brno–město. Dříve byl okresním výchovným zpravodajem, vedl středisko, chlapecký oddíl nebo spolutvořil systém Hodnocení kvality v Junáku. Na Stříbrné řece i dalších skautských kurzech vzdělává mj. v oblastech metodiky nebo organizace a práva. Je zástupcem vůdce ILŠ Stříbrná řeka.

Jakub Procházka – Citron

Vystudoval psychologii a nyní působí jako vysokoškolský učitel na Masarykově univerzitě a také jako konzultant v oblasti psychologie práce. Téměř 10 let vedl děti různých věkových kategorií od benjamínků po skauty. Jako instruktor nebo lektor se podílel na více než čtyřiceti vzdělávacích akcí Junáka, zejména v Jihomoravském a Pardubickém kraji. Je členem Náčelnictva.

Iveta Zieglová – Ivuška

Vystudovala žurnalistiku a mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě v Brně. Od roku 2010 působí jako mediální zpravodajka junáckého okresu Brno–město. Zajímá se o skautskou propagaci, ráda na toto téma předává své zkušenosti. V civilu několik let působila jako redaktorka zpravodajství České televize a portálu ČT24, nyní pracuje na Masarykově univerzitě, kde se věnuje oblasti public relations.

Přehled kapitol, autorů a recenzentů

	Autoři ↓	Recenzenti ↓
O čekatelské zkoušce →	Tomáš Vítek	
Idea a historie skautingu →	Tomáš Vítek	Daniel Vychodil
Psychologie a pedagogika →	Jakub Procházka	Eva Beranová, Hana Žampachová, Vlasta Tvrdíková, Jana Vytásková
Metodika →	Martin Hovorka	Kamila Hrčková, Ivana Čurdová
Plánování →	Martin Hovorka	Kamila Hrčková
Komunikace →	Iveta Zieglová	Lucie Kolischová
	↑ s použitím textů Jakuba Jasaně a Martina Hovorky	
Bezpečnost →	Vojtěch Černohorský	Pavel Puna
Zdravověda →	Kateřina Havlová	Vít Hojdar
Základy práva →	Tomáš Vítek	Václav Dobrozemský
Základy organizace →	Jan Stejskal	Václav Dobrozemský
Základy hospodaření →	Jan Stejskal	Marie Řeháková

Další publikace pro tebe
a tvůj oddíl najdeš na
obchod.skaut.cz

Na obchod.skaut.cz najdeš zdarma ke stažení
řadu metodických e-publikací pro elektronické
čtečky, mobilní telefony apod.

Čekatelská zkouška

Tomáš Vítek (ed.)

Korektura:	Mirka Gajzlerová, Nikola Černá
Design a sazba:	Jan Dočekal – janekdocekal.cz
Fotografie:	Archiv S. I.– Lukáš Fuchman – Radek Procyk – Kryštof Melka –David Urban – Jiří Kus – Vojtěch Petr – Tomáš Gal – Iva Mekhedová
Tisk:	Tiskárna Polygraf
Vydal:	Junák — český skaut Tiskové a distribuční centrum Senovážné nám. 24, 110 00 Praha 1 jako svou 305. publikaci
	2016 1. aktualizovaný dotisk Náklad 1000 výtisků

ISBN 978-80-7501-100-8

SKAUT